

Limburgsche legenden, sagen, sprookje, en volksverhalen. Deel 2

H. Welters

bron

H. Welters, *Limburgsche legenden, sagen, sprookje, en volksverhalen. Deel 2*. Wed. H.H. Uyttenbroeck, Venlo 1876

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/welt004limb01_01/colofon.php

© 2015 dbnl

‘Rien n'est opiniâtre comme une croyance traditionnelle, et plutôt que de s'effacer, elle se réfugie pour des siècles dans un conte de nourrice ou dans un jeu d'enfant.’

OZANAM, *Les Germains avant le Christianisme*, Ch. 11, p. 59.

(Niets houdt langer stand dan eene sage, en veeleer dan in vergetelheid te geraten, verschuilt zij zich eeuwen lang in een bakersprookje of in een kinderspel.)

Aan mijne Landgenooten!

Het vrij gunstig onthaal, dat aan het eerste deel van dit werk, over het algemeen, is te beurt gevallen, alsmede de vele en belangrijke bijdragen, welke waren overgebleven en nog zijn ingekomen, gaven mij nieuwen moed, om ook dit tweede deel uit te geven.

Onder hartelijken dank aan al de medewerkers, durf ik dan ook dit deel met vertrouwen mijnen Limburgschen landgenooten aanbieden.

Er is bijzonder gewicht gelegd, waar noodig, op de plaatsbeschrijvingen. Hierin immers ligt de eigenaardige aantrekkelijkheid der volksverhalen. Eene juiste bepaling aan eene plaats of aan een landschap gegeven, welke wij van jongs af aan gewoon zijn met genoegen te betrachten, herinnert ons niet alleen het plaatselijk tooneel, maar ook nog duizenden omstandigheden en samenvoegingen, die wij onmogelijk van die plaats kunnen afscheiden.

Vertelt gij b.v. aan eenen landman eene spook-, roover- of moordgeschiedenis, het zal u wellicht niet gelukken zijne belangstelling te wekken, maar wilt gij hem 'kippenvel' bezorgen, hem doen huiveren en verbleeken, zeg hem dan, dat het voorval heeft plaats gehad op den weg, dien hij gewoonlijk inslaat, als hij van de kermis, vee- of graanmarkt komt, of in dat huis, in die familie, welke hij gekend heeft, en gij zult hoogst zelden of nimmer iemand aantreffen, die geheel gevoelloos en ongeroerd blijft.

Een Zwitser gevoelt diep heimwee bij het hooren der beroemde 'Kuhreigen'⁽¹⁾ van zijn vaderland, welke een ander landzaat weldra verveelt. Vandaar dat Mosenthal in zijne schoone Romance 'Der Deserteur' den jongen Zwitserschen soldaat weemoedig doet uitroepen: 'Der Knabe, der das Alphorn blies, der trägt die Schuld davon.'

Hiermede, en tevens met verzoek om versooning voor de onafscheidbare gebreken aan soortgelijken arbeid verbonden, neem ik afscheid van den goedgunstigen lezer.

De Verzamelaar.

(1) 'Kuhreigen' of 'Kuhreihen' eene eenvoudige melodie der Alpenherders, welke ze bij het uitdrijven der koeien of op de weiden zingen of op den Alphoorn blazen.

Naamsoorsprong van Limburg.

Als men onderzoek doet naar de beteekenis van geographische namen, dan wil het gebruik, daarin met de gezonde rede overeenstemmende, dat men den ouden naam van die plaatsen in oude oorkonden opsnuffele. Wanneer men dit beginsel op ons Limburg toepast, dan verkrijgt men zulk eene ontelbare menigte van schrijfwijzen, dat zij ons slechts in verwarring kunnen brengen.

Om daarover eenigszins te kunnen oordeelen, geef ik hier de voornaamste varianten op, die uit de ‘Geschiedenis van Limburg door Ernst’ genomen zijn.⁽¹⁾

Lambort, Lambourch, Lambroich, Lambuc, Lamburg, Leimborg, Leimburch, Lembergh, Lembore, Lemborghe, Lembour, Lempure, Lenboirch, Lenburck, Leonberg, Lienbore, Limberg, Limburgh, Limporch, Limpurg, Lomburg, Lunburg, Lymbere, Lymboirch, Lynnbourch, enz. enz. enz.

Vele afleidingen van dit woord zijn reeds beproefd geworden. Zoo geeft Bullet in zijne gedenkschriften over de Keltische taal er verschillende op, allen getrokken uit die taal, of liever uit de Keltische taal, welke hij zelf gesmeed heeft, en als zoodanig wil doen doorgaan: *burg* op het water, *lun* of *lein*, - of *lijm*, sterk en *bourg*, woning, burg. Zoo verklaren andere schrijvers den naam van Limburg als *Leonburg*, dien verwisselende met *Lemberg* (Löwenburg), in Gallicië, dat in het Latijn *Leopolis* luidt, of als afgeleid van *limes*, grens en *burgus*, kasteel, slot. Men kan omtrent al die afleidingen, welke nauwelijks melding verdienen, te rade gaan bij Ernst, die ze in zijn bovenvermeld werk in groote achting schijnt te houden.

Dewijl de vroegere bewoners van de stad en het land Limburg *Dietsch* spraken, zoo dunkt ons, dat men de beteekenis van het woord moet zoeken in het oude Nederduitsch of oud Hoogduitsch.

In de oude oorkonden komen de vormen *Lemburc*, *Lenborc* en *Limpurg*, *Lintpurg*, met eenige afwijkingen het meest voor; een

(1) 1^e deel bl. 6 note.

van beide kan dus als de ware naam beschouwd worden. De eerste vorm *Lemburc* of *Lenborc* zoude dan beteekenen *burg op een berg gelegen*, hetwelk dan ook het geval met de stad Limburg (provincie Luik) is, *lehne*, beteekenende in het Hoogduitsch de helling van een berg; bij uitbreiding *berg*.⁽¹⁾

Neemt men den tweeden vorm als den echten aan, dan zal de wortel er van zijn *lint*, *lind*, *lindwurm*, verduidelijkt wangedrocht, dat, met den draak eene groote rol in de Duitsche fabelleer en de oude ridderromans speelt, en als eene groote viervoetige gevleugelde slang wordt afgebeeld. De stad Limburg of liever de plaats, waar zij gebouwd is, en de andere Limburgen, zooals Limburg aan de Lahn in 't hertogdom Nassau, Limburg aan de Leine in Westfalen, zullen dus in vroegere tijden eene soort van mythologische betrekking gehad hebben. Deze laatste meening wordt aangekleefd door Jozef Bender, in zijn werk getiteld: 'Die Deutschen Ortsnamen'.

Men zoude er nog kunnen bijvoegen, dat St. Joris, de draken- of slangendooder, de patroon van de hoofdkerk te Limburg, provincie Luik, is, en insgelijks als de beschermer der stad wordt vereerd.

De stad Limburg behoort tegenwoordig tot de provincie Luik (België), doch was voorheen de hoofdstad van een hertogdom, aan hetwelk zij den naam van Limburg gegeven heeft. De heerlijkheden Valkenberg, 's-Hertogenrade en het graafschap Daalhem waren groote leenen van het hertogdom Limburgen werden, nadat zij met Limburg onder het gebied der hertogen van Brabant waren gekomen, na den slag van Woeringen, in 1288 voorgevallen, *Landen van Overmaze* genoemd.

Deze landen van Overmaze werden door het tractaat van 26. December 1661 (eenigszins gewijzigd door het verdrag van Fontainebleau van 28. November 1785) tusschen de Staten-Generaal en den Koning van Spanje verdeeld.

Tengevolge van hunne, oude betrekkingen met het hertogdom Limburg, werden, na het tractaat van verdeling, de Staatsche landen van Overmaze ook wel soms, zelfs in officiële stukken, *Limburgsche landen*, *het Limburgsche*, genoemd, hetgeen oorzaak is, dat men in 1817, bij de definitieve daarstelling van het Koninkrijk der Nederlanden, aan de nieuwe provincie, welke de Staat-

(1) Het slot Limburg werd door Waleram I., den Onden, omstreeks 1064, op den oever der Vesder gebouwd.

sche landen van Overmaze en een groot gedeelte der Oostenrijksche landen van Overmaze insloot, den naam van Limburg heeft gegeven.

Het wapen van Limburg is, gelijk dat van Valkenberg, een klimmende leeuw van keel (rood) op een veld van zilver.

JOS. HABETS.

Karakter der Limburgers.

De bevolking der Limburger Kempen is⁽¹⁾ eentonig en stilzwijgend, die van Overmaas integendeel bont en mededeelend. Ginds bestaat meer gelijkheid van leefwijze, zeden, taal en begrippen, meer zachtheid, spruitende uit de eenvoudigheid; hier, meer afwisseling in de leefwijze, meer verschil in de volkstaal, meer ruwheid gepaard met fijnheid, meer list gepaard met geweld. De eerste is geheel de onverbasterde Limburger, de laatste is half Vlaming, half Duitscher van aard en bezit daarenboven den ondernemingsgeest van den Hollander en de levendigheid van den Waal.

ECREVISSE.

Ofschoon moed en gastvrijheid in het algemeen Limburgsche deugden zijn, zijn de bewoners van het arrondissement Maastricht heviger, levendiger, alsof de roekeloosheid der oude hertogen, van Limburg en de twistzucht der heeren van Valkenberg en Daalhem in het nageslacht waren overgebleven. In het arrondissement Roermond zijn de inwoners meer zacht, en bezadigd.

JOS. HABETS.

(1) Het noordwestelijk gedeelte van Hollandsch en Belgisch Limburg, tusschen Peer, Bree, Weert en Breda, Moll en Turnhout.
ECREVISSE. De Drossaert Clerex.

Het ridderwoord.

(Verhaal uit het leven der vroegere Heeren van Blitterswijck.)

XIV. eeuw.

‘Der Ritter, fromm und bieder,
 War ehrentreu und recht,
 Noch rühmen Sag' und Lieder
 Das edele Geslecht.’
 F. VON SCHLEGEL.

I. De jonge ridder.

Het is in den zomer en middernacht. Grauwe en zwarte wolken pakken zich te zamen... De donder, als de toorn des hemels, rolt in de verte... De bewoners van het nederige dorp Blitterswijck smaken het zoet der ruste, om des anderendaags hunnen zwaren arbeid te hervatten. In de lanen om het kasteel wandelt een persoon in eenen zwarten mantel gehuld, met een langen baard en eene forsche leest, op en neer. Het schijnt eene spookgestalte, die tusschen het uur van twaalf en één om het slot waart, zoekende iets geheimzinnigs, waarvan het raadsel moeielijk is op te lossen. Eensklaps, alsof hem een licht invalt, richt hij zijne schreden naar de houten brug. Daar staat hij stil en blikkt omhoog naar het kasteel, waar een flauw licht in de torenkamer flikkert.

‘Mijn God!’ roept hij uit, terwijl hij zijn lichaam tegen den brugpilaar laat leunen. ‘Mijn God! zou het dan kunnen! Mijn ridderwoord breken? ... Morgen zal ik mijnen vader de toedracht der zaak moeten bekend maken! Om zijnentwil moet ik verzaken aan de liefde mijns harten, haar verstooten, haar beeld uit mijnen boezem verbannen, en toch heb ik aan dat dierbaar wezen mijn ridderwoord van eeuwige trouw gegeven! En zou ik dat woord breken? Mijn God! schenk mij moed en kracht, om dat lijden te kunnen verduren!...’

Als afgemat zinkt hij bij den pilaar neder. Op eens slingert een bliksemstraal door de lucht, gevolgd door een zwaren donderslag, die alle bewoners de rust doet vergeten. Verschrikt springt de jonge ridder op, stapt met versnelden tred de brug over, maar op het voorplein, bij de rustplaats onder de drie linden, staat hij nog eens stil en spreekt, terwijl hij de hand plechtig omhoog houdt: ‘Neen, mijn vader, uw Robert zal nimmer ontrouw worden aan de wet, die mij God jegens u heeft voorgeschreven, doch mijn woord van eer, mijn ridderwoord breken, den band van trouw verscheuren, de stem van mijn geweten smoren, neen, dat nooit....’

Vastberaden tradt Robert door den boog de tweede brug over, en zijn machtige tred doet den lagen, hollen gang dreunen. Een oogenblik daarna rollen de zware poorten op hare grendels dicht.

II. Vader en zoon.

De lachende zon verheft zich boven de hooge en breede linden. Hare straalbusselen glijden als eene onmeetbare tooverroede over de velden, waar alom bedrijvigheid heerscht. De dienstbaren hebben, behalve de lijfknecht, het slot verlaten. Vader en zoon zitten aan de ontbijttafel.

Gene, een nog krachtig man van omstreeks de zeventig jaren, heeft plaats genomen in een grooten leuningstoel. Met een ernstig gelaat aanschouwt hij zijnen zoon, die in eene eerbiedige houding het oog steeds op zijn vergramden vader gericht houdt, en moedig zijn lot afwacht.

Na eenigen tijd sprakeloos tegenover elkander te hebben gezeten, onderbreekt de vader het stilzwijgen: ‘Welnu, Robert, hebt gij de bevelen uws vaders volbracht door aan uwe dwaze liefde vaarwel te zeggen?’

‘Vader, gij hebt mij tot iets willen dwingen, waartoe mijn hart niet kan besluiten, Gij noemt mijne liefde waanzinnig?! Is het waanzin, als men op rijperen leeftijd kennis maakt met iemand aan wie men zijn leven wil verbinden? Is het dwaas eene wederhelft te zoeken, wanneer God mij tot het huwelijk geroepen heeft? Het is waar, het meisje, dat ik bemin en hooger schat dan alle rijkdommen, kan geen adelbrief toonen; de fortuin heeft haar minder bedeed, maar hooger schat ik eer en deugd, dan alle schatten der wereld. Op haren stand kan ik niet roemen, niet

bogen op hare schoonheid, maar God weet het, ik bemin haar enkel om hare ongekrenkte deugd, die als een waas van schoonheid van haar gelaat afstraalt. Met haar slechts waan ik mij gelukkig; geen andere, hoe schoon, hoe rijk, hoe geadeld ook, zal ooit mijne vrouw worden. Dit, vader, is mijn vast besluit!’

‘Hoe!’ roept bulderend de vader, ‘vergeet gij zoo de verplichtingen, welke gij jegens mij te vervullen hebt? Gij, die mijn oogappel, mijn grootste schat op aarde steeds geweest zijt, moet gij thans het werktuig zijn om mijne oude dagen met droefheid te overladen! Rampzalige! Gij, het evenbeeld uwer overledene moeder, die u nog op haar sterfbed zegende, eert gij zoo haar aandenken! Durft gij uwe hand schenken aan eene vrouw zonder fortuin of zonder naam? Gij hebt mijne liefde genoten, thans zult gij mijne wraak en straf niet ontgaan!’

‘Bedaar, mijn vader,’ sprak Robert, ‘zonder omwegen zal ik u mijne gedachten over mijn huwelijk blootleggen, terwijl ik bereid ben mij geheel en al aan uwe straffen te onderwerpen.’

‘Spreek mij niet meer daarover, mijne toestemming zult gij nooit of nimmer ontvangen; ik zweer het bij de liefde, waarmede ik u steeds bemind heb!’

‘Maar moet ik dan mijn ridderwoord breken, dat ik haar gegeven heb!?’

Woedend springt de vader op uit zijnen leuningstoel.

‘Wat,’ riep hij, ‘is het reeds zoover met u gekomen, ellendeling! dat gij ons onbevlekt wapenschild hebt durven bezoedelen? Wraak over u, ik ken u niet meer! Uit mijne oogen zal ik u verbannen!’

Bevend van toorn, ontbiedt hij zijne dienaren, en, terwijl hij zijne blikken van Robert afwendt, wijst hij op den verpletterden jongeling en roept met gebiedende stem: ‘Ziet hier een roekelooze, dien ik als mijnen zoon erkende, maar die de liefde zijns vaders veracht! Werpt hem in het diepste der kelders, opdat dag- noch nachtlucht zijn hoofd beschijne! Hij ondervinde, hoe streng de straf is voor hem, die de bevelen en vermaningen zijns vaders met voeten treedt!’

Robert wil zich voor de voeten zijns vaders werpen, doch deze, na zijne knechten tot voltrekking van zijn bevel te hebben gedwongen, loopt de zaal af, en gewaardigt zich niet meer eenen blik op zijnen ongelukkigen zoon te werpen.

Gedwee als een lam laat Robert zich ter strafplaats brengen.

Zwijgend voltrekken de dienaren, den hun opgelegden last en brengen den woedenden en vergramden burchtheer de sleutels der gevangenis.

III. In den kerker.

De bedienden stonden in druk gesprek met elkander en konden maar niet begrijpen, waarom de jonkheer zoozeer in de ongenade zijns vaders was gevallen.

Ieder legde het op zijne manier uit, slechts Jakob, de getrouwe dienaar van vele jaren, sprak geen woord. Men kon hem aanzien, dat de straf van Robert hem zeer ter harte ging. Mistroostig richtte hij zijne schreden naar de oranjerie, schijnbaar om er eenig werk te verrichten.

Middelerwijl hervatt'en de anderen hun onderbroken arbeid. Toen hij hen verwijderd zag, sloop Jakob stil door den somberen gang naar de binnenplaats van het kasteel. Hier niemand ontwarende, trachtte hij door middel van een looper de deur, welke naar de onderaardsche gevangenis leidde, te ontsluiten. Dit gelukte hem eerst na vele pogingen, en nadat hij behoedzaam de deur had gesloten, kon hij het poortje van het ijzingwekkend verblijf naderen. Hij luisterde met aandacht. Na eenige minuten kon hij duidelijk deze woorden onderscheiden:

‘Maar, mijn vader! hoe kondet gij toch zoo wreed tegen mij zijn. Moest dan de straf zoo streng zijn, omdat ik eene vrouw zonder adeldom bemin!... Mijn God! schat men thans rijkdom en adelbrief hooger dan vlekkelooze deugd!... Ach, geef mij sterkte! Tot U strek ik mijne handen uit om redding!...’

Jakob, het woord *redding* hoorende, klopt zachtjes aan de deur van den kerker. Niets laat zich vernemen. Hij klopt ten tweeden male.

‘Wie is daar?’ zucht Robert. ‘Zijt gij het, mijn vader?’

‘Neen, mijn jonge heer en meester; het is uw dienaar, Jakob, die u redding of verzachting hoopt te brengen. Ik zal trachten de deur te openen en u in veiligheid brengen.’

‘Neen, Jakob, dat niet, zonder oorlof mijns vaders zal ik dezen kerker niet verlaten. Ik gevoel mij sterk genoeg om mijns vaders gramschap te verduren, maar wat hij van mij vergt is mij onoverkomelijk, en... liever de dood dan het schenden van mijn woord!...’

‘Arme, ongelukkige jongeling,’ mompelt Jakob, ‘ik begrijp de oorzaak van uw zielelijden.’

‘Waar is mijn vader,’ vroeg Robert, ‘mogelijk bespiedt hij u!’

‘Neen, mijn jonge heer, hij heeft zich opgesloten in zijne kamer en ons bevolen hem niet te naderen, alvorens hij ons zal ontbieden. De andere dienstboden zijn aan hun werk en niemand weet, dat ik hier ben. Ik mag echter niet lang hier blijven, mogelijk laat uw heer vader ons roepen. Kan ik u in iets van dienst wezen, zoo reken op mijne trouw en mijn stilzwijgen!’

‘Ik dank u zeer, goede Jakob,’ hernam Robert, ‘breng mij tijding, zoohaast gij die voor mij noodig acht!’

Nadat Jakob den gevangene nog eens zijne bereidwilligheid had aangeboden, sloop hij weder stil naar de oranjerie, waar hij neerslachtig zijnen arbeid hervatte.

IV. De vreemdelingen.

De zon rijgt ter westerkim. De vermoeide landlieden, die de lasten des dags getorst hebben begeven zich huiswaarts. Een eenvoudig voertuig rolt over de zandige aardebaan, die van Wanssum naar Blitterswijk leidt. De paarden schijnen evenveel haast te hebben als de personen, die zij vervoeren, althans het zweet, dat langs hunne haren afdruipt, getuigt genoegzaam van de snelheid, waarmede zij den weg hebben afgelegd. Bij de eerste huizen houden de reizigers stil, en nadat de koetsier om inlichting gevraagd heeft, rijdt hij in vollen draf den weg op in de richting van het oude veerhuis. Hier stappen de reizenden (twee in het zwart gekleede dames) af, treden binnen en verzoeken om nachtverblijf. De vrouw des huizes maakt de bemerking, dat zij geen logement houden, doch wil het reisgezelschap, dat zeker van verre komt, wel nachtverblijf geven. Waard en gasten bevinden zich al aanstonds op hun gemak. Na wat uitgerust en eenige ververschingen genomen te hebben, ondervragen de dames den huisbaas nopens zijn bedrijf, zijne omgeving, de bezigheden der landlieden, zoodat ook onwillekeurig het gesprek allengs op het kasteel valt. De waard prijst uitermate den ouden graaf en nog meer den jongen Robert, wiens deugd, vroomheid en ouderliefde hij zoo hoog schat, dat hij Robert als de

bloem der ridders uit den omtrek roemt. ‘Maar,’ vervolgt verder de waard, ‘wat er toch heden morgen op ons kasteel is gebeurd, is te droevig om u mede te deelen.’

Verbaasd vraagt de oudere dame, die de moeder der jongere schijnt: ‘Is het niet te veel van u gevergd, vertel ons dan omstandig de toedracht der zaak, want wij zijn nieuwsgierig te weten, welk onheil uw kasteel is wedervaren!’

Terwijl de huisbaas op zijne vrouw een vragenden blik werpt gaat hij voort: ‘Het was dezen nacht een schrikkelijk onweer, de bliksem verlichtte aanhoudend ons dorp en felle donderslagen volgden elkander onafgebroken op. Een bang voorgevoel beheerschte allen; het was alsof ons eene dreigende straf des Hemels boven het hoofd hing. En dit bleek vooral maar al te waar te zijn, want omtrent den middag komt een knecht van ons kasteel tot mij geloopt en zegt: ‘Baas! wat is het toch schrikkelijk bij ons toegegaan!’ - Ik dacht aan het weer en hernam: ‘Zijn er dan op het kasteel ongelukken gebeurd?’

‘Ach, ware het dat slechts,’ zeide de bediende, ‘die zouden nog al spoedig te herstellen zijn, maar het is geheel iets anders. Onze jonge heer Robert is heden morgen door zijn verbolgen vader in den onderaardschen kerker geworpen, en niemand weet waarom!’

De jonge dame laat een gil en stort van schrik schier achterover.

‘Mijn God!’ zucht zij, ‘wat een groot ongeluk!’

‘Maar,’ hervat de oudere dame, ‘weet gij de reden niet, waarom?’

‘Dames,’ zegt de huisbaas, ‘hierover loopen allerlei geruchten en niemand kan er de oorzaak met zekerheid van opgeven!’

De huisbaas zet zijn verhaal met klimmende ontroering voort, doch de jonge dame voelt zich ongesteld en verlangt naar rust. Het gesprek wordt onderbroken en de een na den ander ruimt het vertrek.

V. Standvastigheid.

Een nieuwe morgen daagt in het oosten. De landlieden begeven zich naar hunne akkers, en hebben het allen druk over het voor-gevallene op het kasteel of over de nieuwe gasten aan het veer. Overal

heerscht eene buitengewone spraakzaamheid; alleen op het kasteel is alles stil en zwijgzaam. Op eens klinkt frisch de bel des graven. Pijlsnel vliegt Jakob naar boven en in een oogwenk staat hij in gebogen houding voor zijnen ouden heer.

‘Wat is er van uwen dienst, allergenadigste heer?’

‘Zijn al de dienstboden op het werk, Jakob?’

‘Ja, allergenadigste heer.’

‘Weet het volk ook wat dezen morgen hier is voorgevallen?’

‘Ik zou het niet kunnen zeggen, heer graaf, althans ik heb niemand het kasteel zien verlaten.’

‘Ga dan, en zeg den portier dat ik den geheelen dag niemand wil ontvangen, en hij elken vreemde moet afwijzen met de verklaring, dat de heer graaf onpasselijk is! Begrepen?’

‘Ja, allergenadigste heer.’

‘Nu dan, ga en laat mij met rust!’

Jakob buigt eerbiedig en is na eenige minuten weder op de plaats van waar hij geroepen werd.

Pas heeft de knecht de zoogenaamde ‘bruine kamer’ verlaten, of ernstig wandelt de oude graaf de kamer op en neder, terwijl hij soms stampvoetend, soms mistroostig in zijnen leuningstoel nederzakt. Op eens richt hij zich vastberaden op, opent de deur, loopt den gang over en vliegt als een waanzinnige de trappen af tot op de binnenplaats van het kasteel. Een oogenblik staat hij stil. ‘Nog eens beproefd’ mompelt hij, en met forschen tred keert hij links naar den afgrijselijken kerker. Met krachtige hand rukt hij de sloten open; bevend nadert hij den ingang van Robert's verblijf en roept hem toe: ‘Welnu, hoogmoedige minnaar, zijn uwe ijdele liefdedroomen verdwenen? Zult, gij aan mijn bevel gehoorzamen en aan de liefde verzaken, die gij gezworen hebt? Spreek, vadermoorder, spreek, ik wacht uw antwoord. Of moet ik uwe voeten nog kluisteren in het schandblok⁽¹⁾, waarin onze voorouders de eerlooze boeven vastklonken?’

‘Maar, mijn vader,’ snikt Robert, ‘hoe wreed handelt gij met

(1) Dit middeleeuwsch fulterwerkluig wordt nog op het kasteel van Blitterswijk bewaard en bestaat uit een eikenhouten blok, dat op 4 of 5 plaatsen holten bevat, om daarin de voeten te plaatsen, welke door ijzeren sluishaken werden bevestigd. Ook vindt men er eene zoogenaamde ridderkist, die door de Franschen werd stuk geslagen. W.H.

uwen zoon, hoe schrikkelijk is het vonnis, dat gij over mij velt! Wat kan ik u anders antwoorden, dan dat ik uwe grijze haren met eerbied zal bejegenen, getrouw zal zijn aan de vaderliefde, wanneer zij mij niets zal opleggen, wat met mijne belofte in strijd is. Straf mij, indien gij mij schuldig oordeelt, ik zal de roede kussen, den kerker zegenen, het schandblok, waartoe gij mij wilt veroordeelen, omhelzen; doch haar verlaten, wier deugden en vlekkelooze reinheid als sterren aan den hemel schitteren, haar verloochenen en mijn woord breken, neen, mijn vader, dit kan mijn ridderbloed nooit gedoogen. Straf, kastijd en sla mij, ik zal u bij al mijne folteringen nog omhelzen en u de belofte zweren, dat ik nimmer zal ontrouw worden aan de wet des Heeren, die mij voorschrijft: ‘Eer uwen vader, opdat gij lang moogt leven op deze aarde!’

‘Het is zeer schoon gepreekt, trotsche Robert; boogt gij nog op een *lang leven*? Denkt gij, dat een vertoornde vader, wiens blazoën gij hebt bevlekt, niet de macht over uw leven bezit? Ik wil u echter nog tijd geven, alvorens uwe loopbaan af te meten, maar nog eens: doet gij afstand van uwe liefde, ja of neen?’

‘Neen, mijn vader,’ klinkt het vastberaden antwoord des gevangenen. Met een zwaren slag werpt de oude graaf de poort des kerkers weder dicht. Robert hoort langzaam de stappen zijns vaders in de verte verdwijnen.

De graaf werpt zich als een wanhopige in zijnen leunstoel, doch rijst op eens overeind en rinkelt met de bel. Jakob ijlt naar het vertrek zijns meesters.

‘Heden geen eten brengen,’ buldert de graaf, ‘maak mijne slaapkamer in orde, want ik verlang naar rust.’

Sprakeloos verlaat Jakob de kamer om het bevel des graven uit te voeren.

De oude graaf wandelt, bij tusschenpoozen gramstorig op den grond stampende, op en neder, en terwijl hij zijne blikken naar het vensterraam wendt, ziet hij op nieuw een zwaar onweder in aantocht.

‘Alweer een eeuwig onweder,’ gromt hij, ‘t is alsof de elementen hunne rol willen mede spelen in het tooneel, dat hier wordt opgevoerd!’

Koortsachtig wringt hij zijne handen, treedt zijn slaapvertrek binnen en begeeft zich ter rust, zonder die te vinden.

VI. De duistere dag.

Vier en twintig uren zijn verlopen, sinds de vreemde gasten in de herberg aan de Maas afstapten. De nering is er buitengewoon druk. De landlieden zijn er samengekomen om nieuws omtrent de vreemde gasten en den jongen Robert te vernemen. Alle gesprekken, die gewisseld worden, beginnen natuurlijk met de vreemdelingen en eindigen met Robert. 't Is laat in den avond. Een zware donderslag, die deuren en vensters doet trillen, jaagt alle gasten naar huis. Ieder haast zich naar zijne haardstede, vrouw en kinderen, en men blijft wakend tot dat de hevigheid van het onweder over is.

't Is morgen. Schrik en angst waren door het dorp. Alle gemoederen zijn ter neer geslagen, want geen enkel lichtstraal wil van den hemel afdalen. Telkens blikte men in de dikke duisternis, maar te vergeefs, geen hoop, het is en blijft een pikdonkere nacht. Eenige bijgeloovige zielen schrijven het akelig verschijnsel toe aan de vreemde dames, anderen beschouwen het als eene straf voor Robert of voor zijnen vader. Doch de brave lieden richten hun gebed tot den hemel om ontferming en genade, en troosten zich met de gedachte, dat zij zeker die straf verdiend hebben. De oude graaf heeft rust noch duur. Duister is alles om hem heen, nog meer duister is het in zijn gemoed. De wroeging en spijt doen hem door het kasteel dwalen; hij doorloopt alle vertrekken, onder en boven, maar vindt rust noch verademing. Robert alleen is kalm en gelaten; hij ligt geheel aan God overgegeven en biddend op den kouden vloer zijns kerkers. Van tijd tot tijd brengt hem de trouwe Jakob bericht omtrent zijnen vader. Ook weet hij reeds van de geheimzinnige dames, die bij den baas aan het veer huisvesten. - Deze, uitgerust van hare vermoeienissen, mengen hare gebeden in kerk en huis met die der inwoners, opdat God het toch spoedig licht zou laten worden. Zoo verloopt allengs de bange dag, die veeleer nacht zou kunnen heeten, tot dat den volgenden morgen de zon, alsof zij, na een dag rustens hare schoonheid te prachtiger wil doen schijnen, majesteitvol als de vorstin der dagen uit de oosterpoort te voorschijn treedt. Aller harten zijn verrukt. Een dankgebed rijst als uit één mond juichend naar den hemel. Zelfs de oude graaf dankt

mede; hij heeft meer troost en verlichting ondervonden, sinds hij die van Boven heeft afgesmeekt.

VII. Het bezoek bij den ouden graaf.

't Is in den voormiddag. De twee vreemde dames, moeder en dochter, wandelen door de smalle laan, die van de Maas naar het kasteel leidt. Zij schijnen in een druk maar droevig gesprek, want bij tusschenpoozen ontwaart men dat zij tranen storten. Het is vooral de jonge dochter, die hare smart het minst kan verbergen. Doch de moeder beurt haar op en zegt: 'Schep moed, Theodelinde! troost u, weldra zijn wij aan het doel onzer reis. Wees zeker, de graaf zal uwe grootmoedigheid op prijs weten te stellen.' Zij naderen de brug en bellen aan. Onverwijd verschijnt de portier en vraagt wat van haren dienst is. Na bekomen antwoord snelt de knecht naar boven en komt weldra met de tijding terug, dat de dames kunnen ontvangen worden, haar verzoekende hem te volgen. Onder den boog staat Jakob, de lijfbediende, haar op te wachten en leidt haar naar boven in een klein kamertje bij het voorportaal. 'Blijft hier, dames,' spreekt Jakob, 'tot dat ik wederkom, de graaf is nog aan zijn ontbijt en zal na eenige oogenblikken bereid zijn u te ontvangen.'

Aan zich zelve overgelaten, fluistert de moeder zachtjes:

'Theodelinde, mijne dochter; ik voel het, de last zal voor u te zwaar vallen, blijf hier en laat mij alleen tot den graaf gaan, ik zal hem verwittigen wat ons genoodzaakt heeft hierheen te komen.' Jakob treedt binnen met de boodschap, dat de heer graaf haar wacht. De moeder volgt den knecht tot de trap, die recht uit het voorportaal naar de oude zaal leidt. De dubbele deur wordt half geopend. De moeder treedt binnen, en na behoorlijke plichtpleging en verschooning voor hare dochter te hebben gevraagd, neemt zij in den haar aangeboden zetel plaats, terwijl de oude graaf verneemt naar de reden van haar bezoek. De oude dame, al hare krachten verzamelende, begint aldus:

'Allergenadigste heer graaf! Mijn persoon zal u wel niet bekend wezen. Ik ben eene weduwe en leef met mijne eenige dochter van mijn pensioen in het stadje Boxmeer. Mijn overleden echtgenoot was officier in Gelderschen dienst; wij waren pas twee jaren gehuwd toen de noodlottige kreet "oorlog" als een donderslag over ons vreedzaam stadje weergalmde. Mijn echtge-

noot, een krijgsman in lijf en ziel, moest mede ten strijde, maar helaas! ook hij deelde het smartelijk lot van zoo velen. Terwijl hij zich in liet heetst van de worsteling bevindt, ziet hij zijnen veldheer door vijandelijke troepen omsingeld, hij snelt toe en heeft het geluk hem te redden, maar ach! ten koste van zijn eigen leven. Gij kunt licht denken, allergenadigste heer, hoe zwaar mij die slag viel, te meer daar hij mij een vaderloos weesje achterliet, een dochtertje, aan wie hij het welkom in het leven niet heeft mogen toeroepen. Het is nu reeds twintig jaren geleden, dat mij de onverbiddelijke slag des Allerhoogsten heeft getroffen. Mijn eenigste troost, die mij thans op aarde rest, is mijne dochter, en, ik mag er wel op roemen, dat zij het evenbeeld haars vaders is, en getrouw de plichten nakomt, welke een kind aan zijne ouders is verschuldigd. Thans, heer graaf zijn de lieve kalmte en de zoete tevredenheid, die eerst in ons huis woonden, verdwenen. Ik beef van ontroering, terwijl ik u deze mededeeling doe!’

De oude graaf, hoe neerslachtig en bedroefd, strekt zijne hand tot de dame uit en spreekt haar aldus aan:

‘Arme vrouw! wat is het lot u wreed ; diep gevoel ik uw lijden en deel in uwe smart. Maar wie van ons is in deze wereld vrij van leed? Op de tronen en in de paleizen, waar men den vreugdebeker, om zoo te zeggen, met volle teugen kan ledigen, daar ook, waardige dame! daar ook ondervindt men vaak, hoe bedriegelijk en ijdel alle wereldsche praal en grootheid is. Maar, ga voort, ik ben begeerig uwe geschiedenis tot het einde toe te hooren.’

‘Heer graaf,’ vervolgt de dame, ‘het is waar, ons leven is vol ramspoeden en deze dringen zoowel door tot in de paleizen der vorsten als tot in de stulpen der armen. Mijne dochter, die de innigste vreugde mijns levens was, heeft zich vergeten door de hand uit te steken naar iemand, tot wien zij slechts uit de verste verte mocht opzien. Een jongeling hield bij mij eerbiedig aan, om de hand mijner dochter, maar ik gaf hem rondweg ten antwoord, dat ik mijne dochter niet zou uithuwelijken aan iemand, wiens afkomst en naam, wiens deugd en vrome zeden mij niet genoegzaam borg gaven.

‘Dan, achtbare dame,’ gaf hij ten antwoord, ‘zal ik mijn verzoek nog dikwijler herhalen en u de bewijzen brengen van al wat gij van mij verlangt.’ Maanden verliepen en wij hoorden niets meer van hem. Mijne dochter te zeer aan hare eerste liefde

overgegeven, kwijnde weg als sneeuw voor de zon. Eens, toen wij te zamen zaten, verscheen weder de jongeling en zijn eerste woord was ook weder hetzelfde verzoek. Ik gaf nog eens een weigerend antwoord, waarna hij echter verzocht om mijne dochter een paar minuten alleen te mogen spreken, hetgeen ik hem toestond. Toen hij vertrok, parelden tranen in zijne oogen, en mijne dochter hield schreiend hare handen voor het aangezicht.’

‘God,’ riep ik uit, ‘wat overkomt ons nu?’ Machteloos zonk ik op eenen stoel neder, toen plotseling mijne dochter oprees, naar mij toesnelde en uitriep: ‘Neen, lieve Moeder, neen; uwe dochter is nog rein en vlekkeloos, de jongeling heeft mij zijnen naam en afkomst verraden, maar de afgrond, die tusschen ons beiden is gegraven, kan nimmer worden gevuld. Troost u, moeder, ik ga opgeruimd wezen.’ Wij omhelsden elkander met tranen in de oogen. ‘Kind, zeg uwe moeder toch, wie is de jongeling, die uw hart heeft gewonnen en ons zooveel onrust en kwelling heeft berokkend?’ ‘Moeder,’ antwoordde mijne dochter, ‘beschuldig hem niet, want hij is een der edelste en vroomste ridders uit den omtrek, hij heet Robert en is de eenige zoon van heer Johan, graaf van Blitterswijck.’

Als verpletterd zinkt de graaf in zijnen leuningstoel neder. Doch hij bekomt weldra en wil het woord opvatten als eensklaps de deur der zaal open vliegt en eene jonge maagd met de edelste trekken op het gelaat, bleek en met betraande oogen, zich voor zijne voeten nederwerpt.

‘Vergeving, allergenadigste graaf,’ gilte zij, ‘beschuldig niet langer uwen Robert! Onschuldig als eene duif, smacht hij, opgesloten in den onderaardschen kerker van dit huis. Wreedaardig hebt gij hem verstooten; ik mag uwe houding als vader niet bedillen, maar toch was uw oordeel, heer graaf, wel te voorbarig. Weet dan, heer, dat Robert nooit, zoolang hij naar mijne hand dong, ooit in een punt de wetten der eerbaarheid heeft te kort gedaan. Steeds is hij mij met eerbied genaderd. Ik beminde hem, niet om zijn ridderwapen, niet om zijne hoofdsche manieren, niet om zijn schoon en innemend uiterlijk, maar allergenadigste, ik heb hem steeds bemind om zijne deugd en vroomheid. Ik heb hem bemind, zooals eene dochter een toekomstigen echtgenoot, haar door God zelven bestemd, moet beminnen; thans echter zijn de tijden veranderd. Robert, de fiere, dappere ridder, zucht in de gevangenis, terwijl zijne toekomstig gewaande bruid aan de

voeten zijns vaders ligt. Ja, heer graaf! zijn *ridderwoord* heeft hij mij verpand; maar zie hier: ter wille van uwe oude dagen, ter wille van uwen onbevleeten adel, ter wille van uwen edelen zoon en om hem uit zijne gevangenis te bevrijden, doe ik afstand van mijne liefde voor den jongen en edelmoedigen held. Ik zal trachten zijne liefde te vergeten! Dan zal weer de stille vrede zijne vorige plaats tusschen mij en moeder innemen; hare laatste dagen te veraangenamen zal voortaan mijn eenigste plicht en mijn eenigst genot wezen, tot dat ik eens na den volbrachten pelgrimstocht van dit leven, in plaats van wereldschen adel, den adeldom mijner ziel, voor Gods voeten mag nederleggen! Ontsla dus Robert! gelief hem mijn vaarwel over te brengen en zeg dat zijne Theodelinde hier zweert bij'.....

'Houd op, jonkvrouw,' roept de graaf, 'neem God in deze zaal niet tot getuige! Ik ben te zeer getroffen!'

'Nu dan,' hernam Theodelinde, 'allergenadigste heer en graaf! voor uwe voeten geknield, vraag ik u vergiffenis en schenk ik aan uwen sieren zoon, Robert, zijn *ridderwoord* terug!'

Met tranen in de oogen, heft de oude graaf de maagd op en roept haar toe: 'neen, dochter, niet gij, niet Robert, maar ik alleen ben de schuldige; dwaas en verkeerd heb ik gehandeld, en nooit had ik gedacht dat Robert, mijn zoon, zulk eene vrouw kon waardig wezen. Vergeef aan eenen vader, wiens haren door den ouderdom zijn vergrijsd, zoo gramstorig en wreed te hebben gehandeld. Ik smeek u, bij de liefde, waarmede gij uwe moeder bemint, geef het *ridderwoord* aan Robert niet terug, dan zult gij nog op deze wereld uwen adel ontvangen, en Robert's waardige bruid wezen!'

Vreugdekreten vervangen het geweent.

'Mijne dochter,' herneemt de graaf, 'gij hebt eenen grijsaard uit de boeien van mismoed en onrust ontslagen; gij, die hier mijn lijden doet eindigen, kom met uwe waardige moeder, volgt mij gij zult nu ook bij het eindigen van Robert's lijden getuigen zijn!'

VIII. Het wederzien.

De oude graaf neemt moeder en dochter bij de hand, leidt haar de zaal af en treedt naar beneden tot de binnenplaats.

'Hier is het, edele maagd,' zegt hij, met den vinger naar eene deur linksaf wijzende, 'hier gaan wij naar het verblijf van

Robert.’ Hij ontsluit den kerker en loopt schreiend vooruit. ‘Robert! mijn zoon Robert!’ roept hij, ‘kom, gij trouw en edelmoedig pand mijner liefde, vergeef aan uwen ouden vader, hij heeft grootelijks tegen u misdaan. Robert, vergiffenis!’ schreit hij en stort zich snikkend in de armen van zijnen zoon.

De dames, die uit bescheidenheid op de binnenplaats zijn gebleven, hooren slechts een droevig snikken, onderbroken door de woorden: *vergiffenis* en *liefde*.

‘Vader,’ snikt Robert, ‘ik dank God, dien ik zoo menigmaal op dezen kouden vloer heb aangeropen, dat Hij uw hart getroffen heeft, en ik vraag u slechts de plaats weder, die ik vroeger in uw hart heb ingenomen. Mocht ik echter, omdat ik trouw bleef aan mijn ridderwoord, hierin God en mijnen vader hebben beleedigd, o dan, laat af, vader, mij vergeving te bieden, ik wil in dezen kerker mijnen misslag boeten!’

‘Nee, mijn fiere ridderzoon, neen, mijn Robert! gij, de luister van ons adelijk geslacht, gij hebt niets misdreven, kom, volg uwen vader! Niet aan mij hebt gij uwe redding te danken; kom, ik ga u bij haar brengen, die u heeft verlost.’ Dit zeggende, vat hij de hand van Robert en voert hem uit de gevangenis.

Welk tooneel op de binnenplaats! Op het gezicht van Theodelinde valt Robert weenend om den hals zijns vaders; een vreugdekreet ontsnapt zijne borst. Theodelinde valt insgelijks hare moeder aan het hart en snikt zoo luid, dat de holle gang den weerklank teruggeeft. De vader diep ontroerd spreekt:

‘Mijn dierbare Robert! ziedaar uwe redster! aan haar hebt gij uwe verlossing te danken, hare grootmoedigheid en hare deugd hebben mijn hart getroffen. God zij gezegend, dat Hij hier dien reinen, maagdelijken engel heeft gezonden; en nu komt, volgt mij naar de zaal; waar het einde mijns lijdens was, daar zal ook het begin onzer vreugde zijn!’

Robert volgt met Theodelinde en hare moeder zijnen vader naar de plaats, waar eene nieuwe vreugde voor hen bereid is. Nauwelijks zijn zij allen gezeten, of de graaf staat eensklaps op, en, terwijl hij met den vinger naar de familieportretten aan de wanden wijst, spreekt hij plechtig:

‘Robert! zie op naar de beeltenissen onzer voorouders; zij hebben den luister van hun geslacht en den glans van hun wapenschild ongeschonden bewaard; daar is het beeld uwer

overleden moeder, te vroeg aan onze liefde ontrukkt; beschouw hen allen, mijn zoon; zoo zij nog in leven waren, zouden zij in u den trouwen ridder van hun geslacht wedervinden, zij zouden u zegenen; daarom, mijn kloeke held, geef ik u mijnen degen, en Theodelinde zij uwe bruid! - Gij waardige en voortreffelijke moeder, zult voortaan met den grijsaard het lot deelen, nog lang getuige te zijn van de vreugde en het welzijn onzer kinderen, en wij zullen te zamen God danken, dat Hij ons zulke brave en dierbare panden heeft verleend; wij willen onze laatste dagen in rust en weldoen voor God doorbrengen, tot dat wij eens daarboven, gij, moeder, met uwen echtgenoot en ik met mijne Constantia weder vereenigd worden. En nu, komt kinderen, ziet hier mijne hand en mijn *ridderwoord*, dat den band strengelt, die u voor eeuwig zal vereenigen en weldra door God zelven zal gezegend worden!’

Een lange jubelkreet dreunt door de zaal.

‘Het is niet genoeg,’ hervat de oude graaf, ‘dat wij alleen deze vreugde smaken, ook ons geheel huisgezin moet deelen in onze blijdschap!’

Dit zeggende, roept hij zijne bedienden, die weldra in het voorportaal verzameld zijn. ‘Getrouwe dienstboden,’ klinkt des graven stem, ‘heden zal er feest zijn op ons kasteel, want ik heb mijnen zoon, dien ik verloren waande, teruggevonden! Voortaan zal hij uw heer en meester zijn, en deze jonge maagd, die zijne bruid wordt, zal door u, als uwe vrouwe en meesteres geëerbiedigd en gehoorzaamd worden. Gij zult, ik twijfel er niet aan, jegens mijnen zoon en zijne gemalin met dezelfde getrouwheid uwe plichten vervullen, als gij tot hieraan voor mij gedaan hebt. Slechts den goeden en getrouwen Jakob zal ik tot loon zijner goede diensten meer nog als vriend dan als oppasser voor mijne rustdagen tot mij nemen. Gaat en viert feest, maar denkt vooral, dat gij dezen blijden dag niet aan mij, maar aan God in den hooge verschuldigd zijt!’

Juichend snellen de dienstboden naar beneden; geen einde is er aan hun vroolijk gebaar den geheelen dag door, terwijl in de zaal de oude graaf en Theodelinde's moeder met hunne gelukkige kinderen de heerlijkste plannen voor de toekomst ontwerpen.

IX. Eene maand later.

Wat mag er in Blitterswijck wel te doen wezen? Allen, vrouwen en mannen, jong en oud, klein en groot beijveren zich om straten en huizen te versieren. Het groen uit de heeren bosschen, zoowel als de palmstruik uit de tuinen der daglooners worden niet gespaard, bloemen uit de tuinen en kamers, alles wordt bijeengebracht ‘om het toch maar recht schoon te hebben’ zeggen de bewoners. Wat mag het toch wezen? Luistert! Morgen zal het huwelijk worden ingezegend van den ridderlijken Robert en zijne lieftallige bruid. Het kasteel prijkt in al zijne schoonheid tusschen bloemen van allerhande kleuren en geuren, tusschen groen en wimpels, wapenschilden en triomfbogen. Rijtuigen en draagkoetsen trekken den ganschen dag op en neder; graven en baronnen, ridders uit alle standen, van heinde en ver, vliegen als op een wenk met hunne edele vrouwen en jonkvrouwen naar het landelijk dorp en het grafelijk slot. En niet ten onrechte! Morgen paart zich de bloem der ridders aan de bloem der maagden, de lauwerboom aan de lelie, de moed aan de onschuld en de fierheid aan de reinheid. En waarlijk de volgende dag geeft er het bewijs van. Men mocht wel de woorden van onzen Limburgschen puikdichter⁽¹⁾ op beide echtgenooten toepassen:

Hij is een held met dichtrentint
 En houdt van krijg en kuust en rozen,
 Van buiten leeuw, van binnen kind,
 Een teedere opslag doet hem blozen;
 Gevaar, verzet of hinderpaal,
 Was voor zijn geest een vreemde taal;
 Hij was van ridderaard godvruchtig,
 Van lichaam slauk, van bloed doorluchtig,

Zij scheen in hare kanton praal
 Een zuster van den zonnestraal,
 Een lelie in het bloemenbed,
 Een witte roos in het boeket,

(1) Dr M. SMIETS ‘Charlotte’ p. 5. Dichtstuk, bekroond door ‘Tijd en Vlijt’ te Leuren, 1871.

Een diamant in gouden krans,
 Een perel in robijnen glans,
 Een zwaan wier dons geen smetten kent,
 Een ster aan 't blauwe firmament.'

Het was feest op het slot, feest in het dorp, en menig danken smeekgebed steeg uit de woningen der landlieden naar Gods hemeltrouwen op voor het echtelijk geluk van den dapperen Robert en zijne trouwe Theodelinde.

Robert van Blitterswijck en zijne gemalin bereikten een hoogen ouderdom, hun echt werd met vele telgen gezegend. Wie de geschiedenis van den oorlog tusschen den bisschop van Munster en den hertog van Gelder leest, dien zal de naam Robert van Blitterswijck niet meer vreemd zijn. Zijn stamwapen prijkt nog boven den ingang van het kasteel te Blitterswijck, en alhoewel de tegenwoordige bewoners, reeds in eene vierde verandering van adellijke bezitters het kasteel bewonen, paren zij deugd en luister, goedaardigheid en vriendschap, gespraakzaamheid en minzaamheid aan hunne hoogadelijke afkomst, zoodat de bewoners van Blitterswijck terecht de goede hoedanigheden hunner heerschappij roemende, mogen zeggen: 'Zij zijn het erfdeel van hun voorgelacht, de nalatenschap der vroegere heeren van ons kasteel!'

W. HERMANS.

Uit onze geestenwereld.

Het Duitsche gelijk het Grieksche Heidendom beschouwde de natuur als het verblijf van tallooze geesten, die zich in al hare werkingen openbaarden, waarvan elke soort haar bepaald gebied bezat en die ook op den mensch invloed uitoefenden.

De Germaansche fabelleer gaf hun den naam van Alven of Elfen.

Deze alven, zegt Dr Nuyens (*De Godsd. der Germanen*, Alm. Alb. Thijm 1871, p. 145), zijn de zinnebeeldige voorstellingen der natuurkrachten. Zij overloefden schier overal den val van het Heidendom, ook in ons vaderland.

Men onderscheidt lucht- aard- water- vuur- veld- en woudgeesten.

]. *Lucht- en aardgeesten of licht- en donkeralven.* (Sylphes, vr. sylphides en gnômes.) De koning der luchtalven is Obéron, en hunne koningin is

Titania, die in Brabant 'Wanne Thekla' wordt genoemd. (WOLF, Nederl. Sagen, p. 617.)

Deze alven zijn welgevormd, zingen beter dan de zeemeerminnen en bewonen het glansrijk Alfheim. Het alvenblad of tooverinnenkruid is hun bijzonder dierbaar. De luchtalven dansen bij maneschijn tot het opkomen der zou of het eerste hanengekraai in de weiden. Wie goede oogen heeft kan er 's morgons in hot gras de kringen van zien on zich een voordeelig jaar beloven, want alvendans brengt zegen aan. (J. TER GOUW, Volksvermaken.) Zij veranderen zich soms door middel van een zoogenaamd zwanenhemd of een zwanenring in zwanen on heeten derhalve ook zwanenjoukvrouwen. Delrio en Huddingh⁽¹⁾ zeggen dat de nachtmerrie ook eene luchtalve is.

Deze soort van geesten zijn in ons Limburg minder bekend, veel meer echter *de zwart- of donkeralven*.

In de Scandinavische fabelleer zijn zij als wormen uit het vleesch van den reus IJmer, en volgens de Germaansche sage uit het stof der aarde voortgesproten. (CLAIRE VON GLÜMER, Deutsche Myth. p. 38.) Het zijn leelijke en mismaakte dwergen, hebbende eene grootte van drie span tot die van een vierjarig kind, wonen volgens de Noordsche saga's in Niflheimr en volgens het volksbijgeloof in krochten. Rūbezah is hun koning en Holda hunne koningin. Dit volkje is listig, sluw, vlug, snaaksch, bedreven in allerhande kunsten, bewaart de verborgen schatten en kent de geheime eigenschappen van planten en steenen. Tot deze dwergen rekt men de aard-, heuvel- of auvermannetjes, ook kabouters (Duitsch: Kobolden; Platduitsch. Kabunter-mannekens en Gültkens; Fransch: lutins, gobelins), tevens genoemd klabbers en roodmutsjes. Jan met de roode muts, bij de Walen: nutons of kunstige smeden en mijnwerkers.

In Limburg bewoonden zij de zoogenaamde haagten, d.i. onderaardsche gangen. Zulke bestonden te Geleen, Stein, Echt, Reuver, Brunsum, Hoensbroek, waar men nog een Auverberg en Auvermoerbeek heeft, enz.

Van de auvermannetjes werd hier te lande veel gesproken in de rustperiode na den Westfaalschen vrede. Zij vreesden het daglicht, lieten zich van niemand zien, vluchtten alle verkeer met de menschen en kwamen slechts des nachts uit hunne holen te voorschijn, ten einde aan de huizen der goede bureu eenig huisraad ter leen te vragen. Deze voorwerpen werden steeds in de beste orde teruggebracht, vooral was het koper- en tinwerk blank als zilver geschuurd. Men verhaalt zelfs dat menige luie Griet haar huisraad op Zaterdag avond voor de kabouters buiten stelde, om er des Zondags mede te pronken. Goed en dankbaar jegens hunne weldoeners, waren zij van eenen anderen kant onverbiddelijke vijanden van hunne vervolgers. (JOS. RUSSEL, De Auvermannetjes.) Hunne taal is de echo.

(1) Disq. Mag. Verhaal over de Noordsche goden.

2. De *watergeesten*, nikkers⁽¹⁾ of duikers, vr. nixen. In Limburg kent men de nikkers, die in Holland schier vergeten zijn, onder de benaming van de ‘waterman’ of ‘de man met den haak’. De waterman verschijnt soms, zegt men, met eenen groenen hood, soms weder als een ruigbaardige grijs met eene roode muts. Het volk maakt de kinderen, die op den oever dor wateren spelen, bang voor den man met den haak, on zegt hun dat die man zwart is van kleur, tusschen de biezen schuilt en de badende menschen of spelende kinderen met eenen haak naar beneden haalt, het bloed der verdronkenen zuigt en hunne zielen in eene omgekeerde kruik gevangen houdt; als men de kruik omstoot, dan worden die zielen verlost. Men zegt ook dat de drenkelingen verward vlas moeten spinnen, totdat zij verlost worden. In vele plaatsen heerscht nog het bijgeloof, dat de vloed of het meer jaarlijks een offer eischt, gewoonlijk een kind of eene jonkvrouw. Dit wijst erop, dat men in den heidensch-germaanschen voortijd menschenoffers aan de watergoden aanbood.

In Duilschland kent men minder de mannelijke, moer echter de vrouwelijke waterspoken, b.v. de ‘Lorelei’ op de oevers van den Rijn. Men noemt ze nixen (Fr. ondines). De nixen hebben veel gelijkenis met de menschen: groene tanden, groote oogen, koud bloed, en als zij zich buiten het water vertoonen, hebben zij eenen natten zoom aan haar kleed of voorschoot. Zij zingen overheerlijk en wonen in koralen waterpaleizen.

3. De *vuurgeesten* of salamanders, dienen de wijzen. Hunne vrouwen en kinderen laten zich weinig zien.

Tot deze geesten rekt men het elf- of dwaallicht, de blauwe vuurtjes en het St. Elmsvuur. Het elf-, dwaal- of hiplicht, waaslicht of stalkaars en drogfakkel, in Limburg de vuurman (Duitsch: Irrlicht, Irrwisch, Feueriger of Fuchtelmann; Fr. feu-follet, Eng. mab-led), werd vroeger aan de vuurelfen toegeschreven, die uit boosaardigheid in moerassige streken opstijgend, den reiziger, als hij niet midden in het wagenspoor trad of eenig kleedingstuk, b.v. een kous verkeerd aan had, deden verdwalen. Thans zijn de dwaallichtjes of lichtwormpjes of luchtverhevelingen, dampen, die uit poel of moeras opstijgen en in de lucht outvlammen. Het volksbijgeloof weet u echter nog te vertellen, dat de dwaallichtjes zieltjes zijn van ongodoopte kinderen, die don nachtreiziger aanlokken om door hem gedoopt te worden. In den overdrachtelijken zin zijn het wispelturige en veranderlijke menschen.

De *blauwe vuurtjes* zijn vuurelfen, die zich vertoonen op plaatsen, waar schatten verborgen liggen. Onschuld en stilzwijgen worden bij het opgraven

(1) Het woord nikker (niger) evenals drommel, droes en duiker, is in Halland reeds sedert de 17. eeuw synoniem van duivel.

vereischt. Heeft de fortuinzoeker iets nieuws aan het lijf en brood en zout bij zich, dan kunnen hem de spoken niet deren.

Het *Sint Elmsvuur* verschijnt op de masten der schepen en duidt storm aan.

Men rekent ook nog tot de vuurgeesten de *virige veldspoken*, zooals onrechtvaardige landmeters, afzetter van werklieden, diefachtige schaapherders en verleggers van grenspalen.

4. Voor *woud- en veldgeesten* kunnen wij de witte wijven, weerwolven, boe- of boedemannen en andere kwelgeesten, benevens de nachtmerrie houden.

Witte wijven. (Zie de noot bij de sage der *Witte Juffer van het gebroken Slot* bl. 220, 1. Deel.) In de lange straat of lingstraat buiten den zoogenaamden Roekenbosch (Groote- of Hoogenbosch) te Blitterswijk, spoken des nachts twee witte juffers, die soms de paarden in de kar gespannen, verschrikken, uitspannen en de kar doen omkantelen. Ongelukken vallen er niet bij voor. -

Bijna op elke plaats in Limburg weet men u van witte-wijven of witte jufforspoken te verhalen.

De *weerwolf*, mensch- of manwolf (Angels, verevulf), samengesteld uit wolf en wêr, een verouderd woord dat even als het gothisch *wair* en latijnsch *vir*, man, beteekent. Weerwolven zijn volgens Goerres (Chr. Mystik, t. III, p. 271) menschen, die aan eene bepaalde ziekte, zooals b.v. de hondsdolheid lijden, meenen dat zij in wolven zijn veranderd on alle manieren van dit vraatzuchtig roofdier aannemen.

In het volksbijgeloof zijn het menschen, meestal tovenaars, die zich door middel van oen zoogenaamd wolfshemd of wolfsgordel, een zwart wambuis of haren riem, die hun de booze verstrekt, in wolven veranderen, vooral omtreeks St. Jan of Kerstmis. Als men blank staal op den weerwolf werpt, moet hij de menschelijke gedaante weer aannemen.

Als de kleeding van eenen weerwolf bij toeval wordt weggenomen, kan hij zijne menschelijke gedaante niet meer terug bekomen dan door een zoogenaamd St. Georgius-hemd, gesponnen en genaaid door een onschuldig meisje, in stilzwijgen, zeven jaren lang. Ditzelfde hemd maakt den bezitter sterk en zegevierend. (CLAIRE VON GLÜMER, Deutsche Myth. p. 189.)

In de Noordsche mythen spoelt de wolf cene groote rol. Reeds konden volgens Herodotes (IV, 105) de Scythen, gelijk ook de Grieken en Romeinen, den weerwolf. In de middeleeuwen was het bijgeloof aan dit monster zeer door Noord-Europa verspreid. Bij de Noordsche volkeren bestaat nog de Sage dat er oen groote wolf bij het naderen van eenen oorlog rondloopt. In de 16. en 17. eeuw werden er velen ten vure gedoemd als weerwolven.

Hier te lande noemt men eon onaangenaam, slordig en wrevelig mensch nog 'weerwolf', verder wordt er niet meer van gesproken.

De *boe-mannen*, beukels, boekerels, bietebauwen, bullebakken, molikken of boldergeesten zijn in Limburg gedruismakende geesten met stierenkoppen, overigens van menschen gedaante, en kunnen enkel door hen, die met den helm

geboren of Zondagskinderen zijn, of door houden met gele plekken boven de oogen, gezien worden. Tot deze behooren ook de *flabbaarten*, roode alven, die in het open veld spoken en hen die roekeloos spreken, plagen. (Fr. farfadets; ook Ridder Soksus genoemd.) Een flap is iemand die roekeloos en neuswijs, zoo maar in het honderd praat. Ook heeft men huisgeesten, die des nachts door den schoorsteen geld in huis brengen, en molikken of asschepoesters, geesten, die 's nachts in het vuur zitten.

De *nachtmerrie*, nachtpaard ook maar genoemd (Duitsch: alp, Mahrwichtel, Fr. cauchemar; Eng. night-mare, de koningin Mab, van Shakespeare), is overal bekend als eene alve, die eene menschelijke gedaante aanneemt en de slapenden door drukking benauwt; ook meent het volk dat zij de paarden kwelt en hunne manen kamt, hetgeen des morgens aan bolletjes in staart en manen zichtbaar is.

Om deze kwaal af te weren (moet men 's avonds de maag niet overladen), raadt Plinius reeds de Poenia of Pinksterroos als behoedmiddel aan; het volk echter meent dat men de hakken van het schoeisel naar het bed moet keeren, of staal in het bed bewaren en het sleutelgat der deuren dicht stoppen. Om de paarden te behoeden, moet men een paardenschedel boven de stalling hangen. Men neemt de volgende proef om te onderzoeken of er eene nachtmerrie in huis is. Men bakt een pannekoek of ketelkoek (Jan in den zak); is er nu eene nachtmerrie in huis, dan wordt de koek niet gaar of komt niet dan geschonden uit de pan.

Reuzen. In de schepping is, volgens de Gertnaansche mythologie, het reuzengeslacht, als het zinnelijk element, het eerst voortgebracht door Alvader en de Alrunen; vervolgens de Alf, als het element van den geest, en eindelijk de mensch, die beide in een juist evenwicht vereenigt; zoover de mensch in lichaamskracht boven den Alf staat, zoover is hij daarin beneden den reus. De reuzen zijn van 100-200 voeten groot, stappen met gemak over breede rivieren en meren, kaatsen met bergen; eenige zandkorrels, die zij laten vallen, worden heuvelen; een zware eik is hunne knots en wandelstaf. Zij bewaren een bijna eeuwig stilzwijgen. Goden en menschen vijandig, wonen de reuzen gaarne in rotsen, welker stukken zij lot allerhande behoeften gebruiken, vandaar dat de sage den oorsprong van groote steenhoopen in Duitschland en Noord-Nederland aan de reuzen toeschrijft. Hunnebedden heeten zulke zware steenen in Overijssel en Drente. Deze naam Hunnen komt niet van de Pannonische roofhorden onder koning Ettel of Attila, maar van eenen volksstam, die in onze streken voor de aankomst der Saksers gehuisd heeft en die veel van de reuzennatuur bezat. Vandaar dat men nu nog zegt 'een kerel als een Hun', en dat men hunne sporen in Limburg nog aantreft in den naam der familie Huyn van Amsteurade (zie de sage hieromtrent Deel I, p. 142) te Hunskerk, een bosch bij Munstergeleen, Hunsel en Hunnekom bij Nuth. (Zie Deel I, p. 219: Het Reuzengat te Echt.)

Deze voorafgaande bemerkingen dienen tot verstand der navolgende, alsmede van andere sagen uit Deel I. Zij bewijzen genoegzaam het grootendeels ontstaan van het volksbijgeloof uit de oude Germaansche godenleer.

H. WELTERS.

Aardmannetjes in Limburg.

In Limburg aan de Maas liggen de bouwvallen van het oude slot Stein. Onder dit slot zijn vele gangen, die door aardmannetjes worden bewoond. Zij slapen bij dag en waken bij nacht. Dan loopen zij rond in de huizen om keukengereedschappen te leenen. Zij melken ook de koeien en stichten twist onder de dienstboden. Wanneer deze elkander duchtig afranselen, staan zij van verre te lachen en verdwijnen weldra in hunne schuilplaatsen.

ECREVISSE.

Te Doenrade onder Oirsbeek had eens een knecht rijstepap voor de auvermannetjes vervaardigd, maar had in plaats van brokken peperkoek, stukken van versleten schoenlappen in den pot gestopt. Nu ging hij boven het dampgat van den zolder liggen om den dwergen-maaltijd af te loeren. ‘Maar’, zei er een van het kleine volkje, ‘wat zijn de brokken hard!’ - ‘Wel’ zei een ander, ‘dat is eene poets van den knecht! Ga, vriend, men bespiedt ons, blaas dien baas het licht eens uit!’ - Des anderendaags had de malle knecht een oog verloren.

J.H.

Te Roggel op den Krekelsberg heeft men ook een gewezen verblijf der aardmannetjes; het volk verhaalt ervan, dat zij vaak des nachts potten en pannen kwamen leenen, welke zij vóór den morgen blank geschuurd terug bezorgden. Zij deden niet het minste kwaad, als men hen slechts stil liet begaan; zij hadden niet graag dat men hen aankeek. Men gelooft dat zij verdwenen zijn, omdat zij het klokkengelui niet konden verdragen.

Ook zoude het kleine volkje gewoond hebben op den ‘Pijpersberg’ te Halen en bij ‘den Bisschop’ tusschen Nunhem en Heithuizen.

J.J.

Te Maasbree bleef in de vorige eeuw bij eenen brand, waardoor 22 huizen vernield werden, een huis te midden der afgebrande woningen ongedeerd. Men vertelt, dat dit huis van een man afkomstig was, die in den tijd dat er hier nog auverman-

netjes woonden, zijn huisraad en alles wat ze noodig hadden, aan het kleine volkje placht te leenen, en dat dit huis daarom was gespaard gebleven. Ook hier werden de kleine geesten door het luiden der avondklok verbannen.

H.U.

Vroeger vertelde men te Venloo dat de auvermannetjes om 12 ure, wanneer het Angelus geluid werd, op het fort Beerendonk, ten oosten der stad, achter de groote kerk, uit den grond kwamen en dansten.

Id.

Korte dikke rookpijpjes, ook Feeënpijpen genoemd, worden ook in Limburg soms hier en daar in den grond gevonden.

Hun oorsprong wordt veelal toegeschreven aan de reukoffers der Heidenen, waarbij die pijpjes werden gebruikt, om zich te bedwelmen en te verrukken.

Hun tijd kan niet met eenige mogelijkheid bepaald worden, daar de mensch altoos tot de narcotische rookmiddelen zijne toevlucht nam om zijne ellenden door deze zorgbrekende middelen te verminderen en alzoo den beker van Lethe (het vergeten) van tijd tot tijd te drinken, ten einde althans voor oogenblikken den kommer, het zielsverdriet en de zorgen te vergeten, die wij allen in meerdere of mindere mate hebben. Vandaar dat men, wat den oorsprong dezer pijpjes betreft, geneigd is tot de grijste oudheid op te klimmen en tot Azië, de bakermat van het menschelijk geslacht terug te gaan.

Andere geleerden beweren dat die pijpjes de eerste tabakspijpjes hier te lande zijn geweest.

Het volk gelooft hier en daar dat de reuzen, alven, feeën en aardmannetjes oudtijds uit die curieuze pijpjes zouden gerookt hebben.

Te Steil, in de gemeente Tegelen, kanton Venloo, vindt men een tamelijk hoogen berg, uit zandigen grond bestaande, en deel uitmakende van een soort van bergketen van gelijken aard, hoedanige men er meer in Limburg, op korten afstand van de rivier de Maas aantreft, en welke berg den naam draagt van Spekberg. De overlevering leert, dat oudtijds in dezen berg, waarin men vroeger wel eens oudheden gevonden zou hebben, een klein menschenras, of de zoogenaamde *aardmannetjes*, gewoond en uit kleine pijpjes gerookt zoude hebben. - Zeker iemand, wiens naam wij niet zullen noemen, die aan den voet van dezen Spekberg geboren en opgevoed was, kreeg omstreeks het jaar 1832, den zonderlingen inval, ten einde bovengemelde overlevering kracht bij

te zetten, om eenige dusdanige kleine pijpjes te laten bakken en ze daar in den grond neer te leggen, om ze later, als de nalatenschap dezer aardmannetjes weder op te graven en ze aan zijne medeburgers te vertoonen. Hiermede nog niet te vreden, schreef hij over die vondst een stuk en gaf er door den druk meerdere bekendheid aan. De Belgische regeering liet de zaak onderzoeken en nu moest onze vernuftige Spekberger tot de bekentenis komen dat hij een bedrieger was. - Ongeveer vijf kwartier uur gaans ten noorden van den Spekberg, en een half uur van Venloo verwijderd, vindt men eenen anderen berg, die de Ketelberg heet en op welken nu en dan 's nachts vuren gezien zouden zijn.

Brengen ons nu de aardmannetjes uit den Spekberg naar het Heidendom terug, niet minder doen dit de vuren van den Ketelberg en hoogst waarschijnlijk is het, dat beide wijzen op de vuurvereering onzer heidensche voorouders, en zoo met elkander in verband staan.⁽¹⁾

De vuurman te Arcen - Velden.

Van Arcen naar Velden trekt 's nachts om twaalf uur,
Een man, die, een hiplicht gelijk, straalt van vuur.

En als hij dus rondwaalt, verneemt men gesteen,
Hij jammert: 'Waar leg ik den gloeienden steen?'

Laat stil hem voorbijgaan of 't gaat u niet goed,
Want reeds meer dan één ondervond zijne woed!

Eens zei hem een snaak: 'Maar leg hem dan weer,
Waar gij hem ten onrecht gehaald hebt, ter neer!' -

(1) Zie Dr. WESTERHOFF, Oudheidkundige verhalen en aanteekeningen over kleine rookpijpjes enz. Groningen, 1860, p. 96. - Ook het allereenvoudigste en onbeduidendste, schrijft VON ERSTHOFF (Heidn. Alterth. in Hannover, Voorrede), kan dikwerf door vergelijking met soortgelijke of verwantschape voorwerpen, voor den geschiedvorschcr eene welkomene bijdrage, ja zelfs een historisch belang verdienen.

- De vuurman, zoo rap als het weerlicht, nu schoot
In eens op hem aan, werd klein nu, dan groot.

Gelukkig had de ander drie kruisen gemaakt.
Zoo niet, ware hij om het leven geraakt.

Zulk sprookjen gelooven de lieden schier all',
Het geeft ook zijn lesjen in ieder geval:

Ten eerste: 'geen grenspaal mag worden verlegd,
Want vroeg toch of laat, eens bereikt u 't Gerecht.'

Ten tweede: 'Laat jokken en liegen steeds zijn.'

Ten derde: 'Roep God aan, in nood en in pijn!'

H. WELTERS.

De vurige wagen over de Fossa Eugeniana.

Naar het gevoelen van het lichtgeloovig volk, hoort men door de oeverbewoners van het Eugenia-kanaal, in den bantuin van Venloo, verhalen, dat zekere Hazenpoth, aannemer of opzichter der werken van dat kanaal, na allerhande daden van bedrog te hebben gepleegd, zijn verdiend loon in de andere wereld zoude bekomen hebben, en gedoemd was, om van tijd tot tijd, met een' gloeienden wagen, bespannen met vier vurige paarden, door de lucht te rijden, over de geheele lengte der gezegde vaart. Verscheidene boeren uit het 'veen' te Venloo, beweren zulks te hebben gezien.

L. CH. GALLOT.

De vurige wagen te Blitterswijck.

Te Blitterswijck, getuigde men voor jaren, dat nabij de St. Anna-kapel, op den weg naar Meerlo, waar thans het protestantsch pastoreel huis staat, telken avond om tien uur een snelrijdende vurige wagen met vier witte paarden bespannen, al druisend en ruischend over den zandweg joeg.⁽¹⁾

W. HERMANS.

(1) Wij beschouwen deze verschillende wagens als bijgeloof en brengen deze overleveringen met BUDDINGH, Verhaal over den aard der Noordsche godenleer, p. 75, tot het voertuig der onde heidensche afgoden onzer voorvaderen terug. H.W.

De vuurman te Venloo.

In vroegere tijden wandelde in de omstreken van Venloo, nabij den ondersten Houtmolen, aan de waterkom van Venloo's fontein, alle nachten een vuurman. De bewoners van den omtrek moesten hem alle jaren eene kar zand, een paar blikken schoenen en zeven en een halven stuiver geven. Eens kwam een knecht van den bovensten Houtmolen 's avonds laat uit de stad; aan de waterkom gekomen, zag hij boven op den berg eenen man staan; meenende dat het een kameraad was, bijgenaamd 'de Dikke', riep hij: 'Dikke, geef mij eens wat vuur!' Nu kwam hem de vuurman na, maar de knecht dreef zijn paard in galop en was juist de schuur binnen van zijnen molen, toen hem de vuurman inhaalde; des morgens echter vond men eene koolzwarte hand op de schuurdeur afgeteekend.

J. MICHELS.

Het vurig ros van Goor. (*Buggenum.*)

Op zijne hechte muren trotsch,
Met water rond omstroomd,
Verheft zich de oude burcht van Goor,
In 't lommer van 't geboomt.

Daar huisde een ridder koen en stout,
Alom gevreesd in 't rond;
Zijn naam, vervloekt als hij, gleed slechts
Met schrik van 's dorpers mond.

's Nachts als de burchtklok twaalven sloeg,
Viel immer keer op keer
Met naar en vreeselijk gedreun
De zware valbrug neer.

En dat gedreun klonk aaklig, dof
Door Goor'es akkers heen;
Dan was geen dorper in het land,
Die nog in 't veld verscheen.

Dan was 't, of brak de duivel zelf
 Uit d' eeuwgen kerker los;
 Dan hoorde men alleen 't gesnuif
 En 't hoefgestamp van 't ros.

Dan vloog een schittrend vuurgevaart
 In onbesuisden draf
 De slotpoort uit, de velden door
 Langs Goor'es heerbaan af. -

't Was winteravond, 't veld besneeuwd,
 En laat in 't avonduur;
 Te Bug'num bij waard Hein werd druk
 Gekout om 't knappend vuur.

't Was Zondag, en de dag van God
 Was ook een dag van rust;
 De steenen bierkroes ging in 't rond,
 Men rookte en dronk naar lust.

De ouden hadden steeds het woord
 Maar rustig en bedaard;
 De jongren hoorden willig toe
 In kring rondom geschaard.

De eene sprak van d' ouden tijd:
 't Was anders toen in 't land!
 De Heer was vader van zijn volk,
 Het volk zijn rechterhand.

Van lieverlede kwam 't gesprek
 Op later tijden neer;
 Dan las men op hun droef gelaat
 Het deed hun allen zeer.

Maar weldra dreef het gerstenvocht,
 Al zag de toekomst zwart,
 De wolken van het voorhoofd weg,
 De droefheid uit het hart.

Dan praatte men met minder vrees,
 Van feiten van den dag;
 Dan werd de tong weer los, dan zei
 Men, wat men daaglijks zag.

Dra kwam de vuurge wagen voor,
 Jan Dirkszoon nam het woord,
 Jan Dirkszoon, slank en sterk, bekend
 Voor zonder vrees in 't oord.

‘Wie uwer heeft er moed in 't lijf,
 Wie waagt het stuk met mij?
 'k Wil welen, wat er achter zit,
 Wie vreest geen spokerij?’

De ouden sloegen saam een kruis,
 De jongen keken op;
 ‘Waar is uw hart, voer Dirkszoon voort,
 Zegt niemand uwer ‘top’?’

Van nacht nog weet ik waar 't hem schort,
 Ik heb een hart in 't lijf,
 Al kwam de duivel uit de hel,
 Ik waag alleen 't bedrijf!’

En allen zwegen, jong en oud,
 Zij keerden huiswaarts weer;
 Jan Dirkszoon ook ging huiswaarts mee,
 Hij haalde zijn geweer.

't Was kwart voor twaalven reeds. Hij schreed
 Door 't veld geheel alleen;
 De sneeuwjacht stoof hem in 't gezicht,
 Maar keerde niet zijn schreên.

Daar slaat de burchtklok middernacht,
 De zware brug valt neer,
 Een schittrend vuur verlicht den burcht
 Jan Dirkszoon grijpt 't geweer.

De bodem dreunt, de nacht wordt dag,
 Jan Dirkszoon ziet een paard
 Geheel van vuur; het stamp en trapt
 In onbesuisde vaart.

Het snuift de vlammen uit den muil,
 Den vuurpijl uit het oog;
 En nadert als een bliksemstraal,
 Die 't donderzwerk ontvloog!

En Dirkszoon huivert, Dirkszoon schrikt,
 't Bloed keert naar 't hart hem weer;
 Het roer ontglipt zijn forsche hand,
 Jan Dirkszoon zijgt ter neer. -

Des morgens vond men in de sneeuw
 Nabij den burcht van Goor,
 't Geweer van onzen kloeken held,
 Maar van hem zelf geen spoor.

Het vurig ros van 't oud kasteel,
 (Zoo zei men in het rond)
 Nam Dirkszoon mee, en is met hem
 Verzonken in den grond.

P.T. DESHAIES.

Heldewé's wagen.

Eertijds woonde te Sittard *in den Tempel* (een huis aan het uiteinde van het Gruizenstraatje gelegen) een voornaam man, *Heldewé* geheeten, die zijne kisten gevuld had met goud en in een wagen, bespannen met vier snuivende rossen reed. Eene beeldschoone dochter was zijn geluk en zijn leven.

Hij moest helaas! te vroeg ondervinden, dat zijn voorspoed niet bestendig was. Eene reis naar den vreemde scheidde hem voor maanden van

zijne lievelinge, en, toen hij terugkeerende zich spoedde, om haar aan zijn hart te drukken, zochten zijne bliken heur wezen te vergeefs op den drempel zijner woning, waar zij zoo vaak reikhalzend naar hem had omgezien; deuren en vensters vond hij gesloten, geen der zijnen was daar om hem te verwelkomen, en rondom zijn verblijf heerschte eene akelige, doodsche stilte. Binnentredende verbeidde hem een vreeselijk schouwspel. Zijn huisraad vond hij door elkaar geworpen, zijne kisten en kasten opengebroken, zijne kostbaarheden verdwenen, zijne schatten ontroofd, en zijne dochter zieltogend, badende in haar bloed.

Eenigen tijd nadien was Heldewé uit het Gulikerland verdwenen. Van hem heeft men nooit eenig spoor kunnen ontdekken, doch zijn geest keerde naar Sittard weer en telken nacht, tusschen twaalf en een, rent Heldewé's wagen, zonder door paarden te zijn getrokken, van uit de wolken naar het Gruizenstraalje en rolt daverend naar den Steenweg voort, alwaar de vader een bezoek brengt aan het graf zijner dochter, en daarna met zijn wagen in de lucht verdwijnt.

MART. JANSEN.

De tol van den Kollenberg.

Te Overhoven bij Sittard leefde voordezen een goddelooze smid, die er zijn vermaak in vond 's Zondags, wanneer zijne buurlui ter kerke togen en den dag des Heeren heiligden, tot ergernis zijner omgeving, zijn aambeeld onder de slagen van zijnen moker te doen zuchten, en de wanden zijner smidse door zijne verwenschingen en godslasteringen te doen dreunen.

Ongelukkig kwam hij aan zijn eind'.

Gods wraak had hem in zijn leven niet getroffen, na den dood echter zou zijne ziel geene rust genieten. Zijn geest kwam op aarde terug, en elken nacht werd door hem eene vurige hand afgeteekend in het aambeeld, dat zoo herhaaldelijk getuige van zijne goddeloosheid was geweest. Een wijze man werd door zijne nabestaanden hierover geraadpleegd, en deze gaf hun te kennen, dat de geest kon bezworen worden, wanneer door hen telkens om de zeven jaren, in een bepaalden nacht, op den Kollenberg aan

het Duistergatsken, een paar ijzeren schoenen werden neergezet. Deze raad werd getrouw opgevolgd en de geest liet zijn aambeeld langen tijd ongedeerd.

Later echter werd hij meer eischend, en toen wendden zich zijne familieleden tot een vromen en eerbiedwaardigen geestelijke, die zich in den nacht, dat de *tot* - de ijzeren schoenen - moest betaald worden, naar den Kollenberg begaf, en den geest uit het Duistergatsken naar het Wehrerveen verjoeg, waar hij thans nog ronddwaalt.

MART. JANSEN.

De vuurman te Contelmo.

Aan de oevers der Maas, bij de vervallen schans Contelmo, tusschen Roosteren, Echt en Stevensweert, gaat elken nacht, in lichtelaaie vlammen, een vuurman rond. Fluit men op hem, dan komt hij op u aan. Velen, die op hem gefloten hebben, konden niet te spoedig loopen, en de deur hunner woning niet te snel voor hem sluiten, want des morgens vonden zij het afdruksel der gloeiende hand, waarmede hij naar hen geslagen had, op de deur of poort zwart uitgebrand.

M.

Jager en weerwolf.

Een jager was in het Fazantenbosch⁽¹⁾ op de jacht. Op eens kwam een vervaarlijke wolf op hem aan en wilde hem verscheuren. De jager echter verweerde zich dapper en bracht den wolf eene diepe wonde in de zijde toe, waarop het beest vluchtte. De bloedige sporen van den gewonden wolf brachten den jager aan eene kleine hut, waar hij eene vrouw bezig vond haren man, die in de zijde gewond was, te verbinden. Dadelijk erkende de jager dat hij met eenen weerwolf had te doen gehad; hij leverde den man aan de justitie over, aan welke deze ook alles bekende en levend werd verbrand.

M.

(1) Ohe en Laak.

De weerwolf verlost.

Te Blitterswijck was eens een weerwolf. Wanneer hij des nachts uit weerwolven ging, hulde hij zich in een zwart haven wolfsvel, dat hem op klokslag van het middernachtelijk uur werd gezonden, en waarmee hij terstond moest rondzwerven. Eenige jonkmans wilden den weerwolf eens betrappen. Te dien einde gingen zij des avonds zijn huis binnen en zett'en zich om den haard. Het werd reeds laat in den nacht en niemand hunner sprak van naar huis gaan, de weerwolf echter zweette van benauwdheid. Het werd langzaam twaalf uur. De weerwolf wilde de deur uit, maar dit werd hem belet, men hield hem stevig vast, en wat hij ook deed, hij kon niet los. Op eens valt er uit den schoorsteen een groot wolfsvel op het vuur. Weldra was het vel verbrand, terwijl een heische reuk zich door het vertrek verspreidde. Toen er niets meer dan asch van den pels overbleef, riep de weerwolf: 'Laat mij nu maar los, want ik ben Goddank verlost!' Het huisje, waar dit zou zijn voorgevallen, is voor twee jaren gesloopt.

W. HERMANS.

De verloren schat te Ittervoort.

Dat er een plechtig stilzwijgen van de schatzoekers vereischt wordt, ondervonden ook eens twee schaapherders, die in het Vijverbroek tusschen Thorn, Ittervoort en Kessenich, in eene diepe sloot eenen geldkoffer ontdekten. Zij spanden hunne krachten in om hem aan wal te brengen, met het gevolg, dat zij hem bijna boven het water hadden; toen zeide de eene herder tot den anderen: 'Wij hebben hem met God boven!' waarop de andere antwoordde: 'Met God of niet met God, wij hebben hem toch!' En op eens ontsnapte hun den koffer, plofte in de diepte en was niet meer terug te vinden.

L. GRISPEN.

Spoken.

Het woord 'spook' heeft in onze moedertaal iets raadselach-

tigs, iets geheimzinnigs, dat kleine kinderen met schrik bevangt en den verstandigen man tot nadenken brengt. Spook is iets, waarvan wij de juiste omschrijving niet kunnen geven; spook is ‘*un je ne sais quoi, qui n'a pas de nom dans aucune langue*’. Men zegt *het* spook: spook is dus geene vrouw, spook is dus ook geen man. Heeft het misschien iets van beide of heeft het niets van beide? Is het mensch? Is het dier? Is het duivel of engel? Spook is alles: het neemt allerlei gedaanten en vormen aan, het is nu eens veulen, hond of haas, dan weer mensch, engel, duivel, blanke geest of ellenhooge lichtkolom. Volgens eenige geleerden is een spook eene zelfstandigheid zonder lichaam, die ons op eene onnatuurlijke wijze verschijnt, om ons schrik in te boezemen. Maar zij voegen er dadelijk bij, dat zij er niets zekers van weten. Om deze reden dan ook gelooven de *esprits-forts* onzer eeuw niet meer aan spoken, maar houden ze voor hersenschimmen en praatjes van oude wijven.

Er leven nochtans duizenden, die bij eigen ondervinding van spoken meenen te kunnen spreken. Doorgaans dwalen de spoken tusschen twaalf en een uur in den nacht en dikwijls in een wit lijkkleed gehuld rond. Zij verschijnen bij voorkeur op duistere plekken, op kerkhoven, waar zij rondom hunne graven waren; in oude vervallen kloosters, tusschen puinhoopen, in onderaardsche gangen, omdat reeds de aanblik van die plaatsen de gemoederen tot vrees heeft gestemd. Er was een tijd, waarin gij door het betwijfelen van het bestaan der spoken in oude kasteelen, zelf gevaar zoudt geloopt hebben een spook te worden. De spoken verschijnen na gerinkel van kettingen, na gezucht en weegeklag; zij wachten zich wel bij helder licht op te doemen of eene welluidende harmonie te komen onderbreken. Ziet hier hoe de spoken te werk gaan: eerst verduistert de hemel, dof rommelt de donder, de wind raast en fluit, deuren en vensters kraken, de lamp (zoo er eene in de kamer brandt) krickelt, taant en dooft uit; vervolgens verneemt men in de volslagen duisternis een treurig en akelig gegil, kettinggerammel, een hollen slag of een huivering aanjagend geraas, plotseling vliegt de deur open. Het spook is daar!!..

Somtijds bezoekt een spook zijne voormalige woning en kan om deze of gene reden, b.v. wegens eene niet volbrachte gelofte, onbetaalde schulden, gestolen voorwerpen of andere onrechtvaardigheden niet rusten, vooraleer die zaken in orde zijn gebracht. Soms wenkt het spook, dat men het volge, men ga slechts gewil-

lig mede, zonder wederstand te beproeven; men luistere aandachtig naar de woorden, die het spook spreekt, het handelt zich de rust van een medemensch te verzekeren, nuttige waarschuwingen te ontvangen of zelfs, door het spook, dat u een verborgen schat aanwijst, tot een rijk man te worden gemaakt.

Ziedaar de korte inhoud, tot welken alle volkssprookjes van dezen aard kunnen herleid worden.

Hel geloof aan spoken is zoo oud als de wereld, het is een bewijs van de onsterfelijkheid der ziel, en mede eene herinnering aan de zwakheid van het menschelijk verstand, wanneer het aan zich zelf is overgelaten. Spoken bestaan er veelal in de opgewekte ziekelijke verbeelding van personen, die door eene hevige drift, zooals liefde, verlangen, hoop en vrees zijn overmeesterd, of in het brein van zwakke personen, vooral vrouwen, meisjes en kinderen, die bij dag zoowel als bij nacht zoozeer voor allerlei indrukken ontvankelijk zijn. Maar men moet hier geen algemeen stelsel van maken, gelijk zij, die alles willen uitleggen, daar wij in deze wereld van zooveel onuitlegbare zaken omringd zijn.

Snaken en afzetters bedienen zich vaak van spokerijen om hunne plannen uit te voeren.

Daar dit teeder gebied zoo omvattend tevens is, geven wij aan onze lezers de volgende spookverhalen in verband met deze inleidende bemerkings; wij waarschuwen mitsgaders het volk bij voorkomende zeldzame en onverklaarbare voorvallen, toestanden of verschijnselen van deze soort, niet al te lichtgeloovig te zijn, eerst alles zelf goed te onderzoeken, dan, zoo noodig, het oordeel der geestelijke overheid en het gevoelen der ware geleerden in te roepen. -

Een mijner vrienden zag in den nacht, terwijl hij rustte, potten en pannen als in eene keuken blinken, schoon hij die bij dag niet ontwaarde; een andere zag dikwijls een oud mannetje met een witte slaapmuts door zijn vertrek wandelen; een derde zag steeds eene vrouw met een kindjen op den arm hem toeknikken en wenken.

Een spook ziet men bijna alle nachten in de laan van het slot te Amstenrade tegen eenen lindeboom leunen. Het draagt eene korte broek, heeft een wit voorschoot, blauw buis en een steek of driekantigen hoed op 't hoofd. Wanneer daar iemand bij maneschijn voorbijgaat, licht het spook den linker arm op en

houdt de hand voor de oogen om des te beter te kunnen zien, terwijl het een blinkend broodmes met de rechterhand tegen de boomschors wet. De buurlieden verhalen dat het de schim is van Tiske Prik, die op den baron Vos van Brunsum past, om den dood zijner vrouw, die door gemelden edelman daar ter plaatse vermoord werd, te wreken.

In oude tijden werd in het dorp Oirsbeek en gehuchten door de geburen des winters nachtwacht gehouden. Eens trokken twee der nachtwachts over het kerkhof, roepende: ‘twaalf uren heeft de klok, de klok heeft twaalf’. Eensklaps klonk er eene stem uit een nieuw opgeworpen graf: ‘is het al zoo laat, dan kom ik?’ Angstvol liepen de wachters weg, wekten de geburen, en toen men ging zien, vond men een zinneloos jongeling, ‘gekke Toon’ die in hef graf was gekropen.

Een timmerman aldaar hoorde steeds des avonds, voor dat men hem eene lijkist kwam bestellen, een geluid in zijn werkhuis alsof men er schaafde en spijkers insloeg. In het dorp Geleen, plachten de lieden 's avonds een geestelijke met stool en rokket bekleed, vergezeld van een koorknaap in roode tuniek, die het licht en de schel droeg, te zien voorbijgaan langs het huis, alwaar binnen eenige dagen iemand zou sterven.

Een student te R. zag op eenen avond zijne moeder, die de gordijnen van het slaapkamertje wegschoof; des anderendaags ontving hij de treurige tijding, dat zijne moeder op het uur der verschijning was overleden. - Een ander student aan de polytechnische school te Delft zeide aan zijn kameraad, met wien hij een likeur in 't café dronk: ‘kijk, daar heb ik op eens mijn broeder en mijne zuster gezien, hier in de zaal, zij hielden elkaar bij de hand vast’. Ofschoon de andere dit gezegde in twijfel trok en er mede lachte, bleek het nochtans eenige dagen later, dat de broeder en de zuster van zijn vriend op den tijd van hunne verschijning, aan den schrikkelijken typhus waren overleden.

Een vroolijk gezelschap van bloedverwanten zat op eenen namiddag te zamen aan tafel, toen op eens tot schrik van hen allen een kastje op de kamer, waar zij vertoefden, zich vanzelf ontsloot. Weinige dagen daarna vernamen zij, dat een lid hunner familie op den tijd, dat het kastje zich had geopend, in den vreemde was overleden. - In zekere pastorij spookte het geweldig. Des avonds werd er gedurig aan de achterdeur der keuken gekrabd en geklopt en pastoors zuster, noch de meid durfden

gaan openmaken, ook durfden zij den heer haren angst niet bekend maken. Op zekeren avond, dat het gerucht weder verneembaar was, ontsloot de zuster van den pastoor eindelijk de deur, maar zij liet op eens eenen noodkreet hooren: een ijselijk wangedrocht stond voor haar en had de geklauwde voorpooten op hare schouders gezet. De meid riep den heer en de geburen om hulp. Men vond de zuster in onmacht en naast haar de geit, die zich had losgewerkt, en eene nachtwandeling wilde beproeven. De schrik had echter eene noodlottige uitwerking op de zuster van den pastoor; zij bekwam eene kwijning, die haar langzaam ten grave sleepte.

In zekeren manufactuurwinkel te E. durfden de dienstmeisjes des avonds niet meer naar boven gaan slapen, want zeiden zij: ‘er is een spook op den zolder, het zucht den geheelen nacht zoo akelig, dat wij geen oog kunnen sluiten!’. De zolder werd onderzocht en men vond eenen steenuil, die zich in eene mand met schapenwol een warm en behagelijk nest had ingericht en zijn genoeglijken toestand op uilenmanier door langgerekte zuchten te kennen gaf.

Eene verdrinkene naaister spookt aan het Schuitewater bij de lange straat te Blitterswijk. Niemand zal, zonder dringende noodzakelijkheid, deze straat in den laten avond of nacht doorwandelen.

In het Zwartbroek tusschen Wel en Kevelaar, zeggen de bedevaartgangers, is het ook niet pluis gelijk op de Mookerheide.

Te Wel, in de laan, die van het kasteel naar den molen leidt, zoude soms een onverklaarbaar gedrocht op den weg liggen. Een zeker persoon stiet er eens tegen, waarop hij ten antwoord kreeg: ‘probeer het nu nog eens?’ - ‘Wat wilt gij?’ vroeg nu de persoon. - ‘Leid mij naar Wel’, gromde het gewaande spook, dat niets anders was dan een zeker man, die te diep in het glas had gekeken en zijnen weg bijster was geworden.

In de omstreken van Broekhuizen, Broekhuizenvorst, Blitterswijk, Wansum, Geysteren, Maashees en Venray, spookte weleer een groote zwarte hond met vurige oogen en een zwaren ketting slepend, die om zijn hals gloeiend was. Hij deed niemand leed. Te Blitterswijk passeerde hij van 10-11 uur 's avonds. Te Venray, kort bij het patersklooster legde hij zich met den ketting dwars over de baan neder. Als men maar gerust over den ketting stapte, deed hij niemand iets. De meesten maakten echter eenen omweg. Men noemde dien spookhond ‘paters-hond’.

Vroeger, zegt het volk, geloofde men nog al eens aan spoken en weerwolven, maar de Fransche soldaten van den ouden Napoleon hebben ze allen weggejaagd of medegenomen.

H. WELTERS.

De nachtwandelaars of het spook van Wijnandsrade.

Ziehier eene ware spookgeschiedenis, welke ons eensdaags de baron de B. te Wijnandsrade, verhaalde: Ik was, zeide de goede man, - mij dunkt dat ik hem nog zie zitten bij het smeulend lampje van mijn studeervertrek, - ik was burgemeester te Wijnandsrade. Ons kasteel lag naast de kerk en was enkel door de diepe slotgracht van het kerkhof gescheiden. In de koude Novemberdagen van 18... liep eensklaps bij de inwoners van ons dorpje de ijselijke mare rond, dat bijna alle nachten over 't kerkhof en langs mijn kasteel een afschuwelijk spooksel trok. Peer, de smid, die het tweemaal zag, bevestigde bij ziel en zaligheid, dat het een uit de eeuwigheid teruggekeerde geest was, wit als een lijk en gezwind als polver; Jan, de verver, hield vol dat het niets anders kon zijn dan eene ziel uit liet vagevuur, welke in deze wereld nog eene onrechtvaardigheid moest herstellen. 'Ik heb zijne oogen gezien', zeide hij, 'als liet spook aan de grendels der kerkdeur rammelde, zij gloeiden als kolen en een bedwelmende pestreuk dampte in dichte wolken om de gedaante henen.' - De grootste autoriteit was die van Caspar den nachtwacht, welke insgelijks het spook had gezien en met zijn lange piek niet meer zijne gewoonlijke ronde over het kerkhof en langs het kasteel durfde doen. Drie personen echter hechtten geen geloof aan de dorpshistorie: de schoolmeester, die aan allen en iedereen natuurlijk bewees, dat de zooveel beprate verschijning niets anders was dan de gewoonlijke phosphordampen, die uit de graven des kerkhofs stijgen en in brand slaan; de pastoor, die tot geene vaste overtuiging kon komen en uw dienaar, de baron. Ik voor mij, ik argumenteerde aldus: zijn er spoken, dan moeten zij of wel lichamelijk, of wel lichaamloos wezen. Heeft het onze een lichaam, dan zal het ook voor mijnen degen en snaphaan niet gevoelloos blijven; is het van lichaam beroofd, dan is het van zijnen kant ook kracht- en wapenloos

en zal mij niet deren. Ik besloot dus de zaak aan een scheikundig onderzoek te onderwerpen. Mijne gewone zitkamer lag naast het kerkhof, van uit mijn venster kon ik de verschijning bespieden..... Reeds menigen avond had ik geloerd, maar te vergeefs, tot dat ik eensdaags langer dan naar gewoonte opleef. Mijne vrouw en kinderen waren reeds lang ingesluimerd, het gansche huis lag in de diepste rust; de flikkerende kaars doofde ik opzettelijk uit, om des te beter in den nacht te kunnen turen. Mijn hangklokje sloeg elf. Den voorouderlijken degen, dien mijn vader tegen den ouden Frits, en ik tegen den ouden Napoleon gebruikt had, gordde ik om de lenden en stak twee met kogels geladen zadelpistolen tusschen den degenkoppel: ik moest het spook zien en beproeven, al kostte 't mij het leven...

Het was een ijskoude winternacht, de maan scheen treurend en helder door de bevrozen vensterruiten van mijn vertrek. In mijnen mantel gedoken, stond ik voor het venster en bezag de blauwe grafkruisen van het kerkhof, die zich daar als geesten vertoonden, welke met uitgestrekte armen op de grafterpen zaten te bidden. Eindelijk sloeg de torenklok plechtig en statig hare twaalf uren en ik zag onwillekeurig naar boven. Een nachtuil ontvlood huilend den toren en vloog driemaal klapwiekend om de kerk; het licht der godslamp scheen door de koorvensters!.. Middernacht, dacht ik bij mij zelven, is het uur der ondeugd en van het verraad! Middernacht, - terwijl deugd en onschuld, na het onophoudelijk zwoegen van den dag, eene zoete rust genieten, beukt de dief zijn brekend kouter tegen de voorraadkist van den zorgzamen huisvader; - middernacht is het uur waarop satan de gemaskerde bals bezoekt; - het uur, waarop de rampzalige jeugd van onze dagen de zedelessen van den vuilen Eugène Sue en de wulpsche George Sand in practijk brengt; middernacht!..., en eensklaps zag ik op het kerkhof, in de richting van den grooten lindeboom, de witte verschijning.

Ik verschrikte bij het eerste gezicht, eene koude huivering doorliep mijne ledematen en mijne hand tastte werktuigelijk naar de pistolen. Tot mij zelven gekomen, leide ik mijn hoofd dicht aan het venster om des te beter te kunnen zien. Het spook was wit als sneeuw en had de grootte van eenen man zonder hoofd. Na eene wijl verdween het spook achter den kerkmuur, bij het missie-kruis. In één, twee, drie was ik op het kerkhof, kroop zachtjes achter den muur om en zag voor het missie-kruis, - herejé!

-... ‘Zeg op, mijnheer baron!’ - Nu, dan zal ik het maar zeggen, in den naam der historie en der wetenschap, in den naam der dicht- en schilderkunst, in den naam der wet en der filosofie, wat ik hier moest zien, terwijl de pistool mijne hand ontviel en ik het gewaande spook herkende. Het was eene brave jonge dochter van een naburigen pachthof, die het ongeluk had somnambule of slaapwandelaarster te zijn, haar bed had verlaten en in haar nachtgewaad bij het missie-kruis kwam bidden. Ik riep haar ‘Katrien! zijt gij dat?’ - ‘Och God! o wee! o wee! Waar ben ik? - och mijnheer de baron, zijt gij het? - Lig ik niet te bed? Hoe kom ik toch hier, hoe ben ik hier gekomen?’

Ik troostte het arme kind en beloofde haar niets van het voorgevallene bekend te maken, terwijl ik haar naar huis bracht en aldaar hare ouders verzocht stipte waakzaamheid en doelmatige geneesmiddelen aan te wenden, opdat hunne dochter nimmermeer haren nachtelijken spook-uitstap zou beproeven.

J.H.

Het spook te Well.

Wat ik u vertel
 Is van Pietermel
 uit Well,
 die mij dikwijls heeft gezeid,
 hoe er in de laan, die van 't kasteel naar den molen leidt,
 een spook ging waren,
 dat haar, (namelijk Pietermel
 uit Well,
 die ik zoo zal noemen
 om den naam te verbloemen),
 dat haar menige jaren,
 telken nacht
 heel onverwacht,
 tusschen de ure van twaalf en één
 in den omtrek van 't kasteel verscheen!
 ‘Ja, mijnheer,
 op mijn eer,
 (Pietermel is aan het woord,)

of het spook, dat ik zag tot het menschdom behoort,
 dit ga ik u verklaren;
 luister wel:
 Pieternel,
 die, om een stuk brood te verdienen
 nog op hooge jaren,
 den boer moest gaan dienen,
 kwam altijd te middernacht de laan te passeeren;
 en menige keeren,
 dat ik er niet aan dacht,
 zag ik onverwacht
 een heer promeneeren
 over 't pad,
 dat
 van 't Broekveld de laan opleidt,
 en, die onder ons gezeid,
 er uit zag als een duivel met twee vurige oogen.
 In den beginne dacht ik,
 die van schrik
 als een blad door de laan was gevlogen,
 Pieternel heeft zich zeker bedrogen;
 maar, mijnheer,
 toen ik weer
 den komenden nacht de laan kwam te betreên,
 was het spook weer te been,
 en meteen
 neem ik het op
 van top
 tot teen;
 en ik zag, dat het een heer was, die even als wij op twee been
 marcheerde;
 maar wat hij begeerde
 werd ik niet wijs uit
 zijn aaklig geluid;
 ik hoorde hem zuchten en stenen,
 soms snikken dan weenen,
 met kolen van vuur in het hoofd,
 die, eens verdoofd,
 bij den een of den anderen smid uit de sintels gelezen
 en herrezen

waren tot vuur.
 Op dit uur
 weer onverwacht,
 dat ik er niet aan dacht,
 neem ik mijn beide beenen
 en op een snellen draf loop ik henen.
 Dat was toen de tweede keer,
 dat ik den heer
 over 't Broekveld zag wandelen heen en weer!
 Maar ik dacht
 neem u in acht;
 dan, bij een volgenden keer
 te middernacht
 zie ik hem weer!
 Gij kunt denken, mijnheer,
 dat mij 't hart in de schoen zonk
 en mijn oud lichaam van schrik tegen een boomstronk
 schier neerviel.
 Bij mijn ziel!
 nu treedt hij mij tegen op den weg,
 (gij kunt gelooven, wat ik zeg)
 en hij wandelde, stil als een muis,
 den weg op naar mijn huis
 door 't loover
 met mij over,
 tot hij gekomen was aan de straat,
 die van 't kasteel naar den 'Korten Gang' gaat,
 daar treedt hij af.
 Ik, weer een draf
 genomen,
 kon niet bekomen,
 zelfs toen ik thuis kwam
 en daar vernam,
 dat het de heer van 't kasteel was,
 die op dit nachtelijk uur,
 met oogen als vuur,
 zijnen pas
 richtte over 't Broek door de laan naar den 'Korten Gang',
 werd ik zoo bang
 dat ik in lang-

en tijd
 (onder ons gezeid)
 niet meer te middernacht het kasteel dorst passeeren,
 vreezende dat ik den heer met die vurige oogen zou rencontreeren;
 maar enfin, Pieternel,
 als zij heden nog bij den boer het werk heeft afgedaan,
 zal nooit meer de laan
 passeeren zonder een vrij gezel,
 en dan, zal je weten,
 moet ik beven en zweeten,
 en kom ik kort bij die baan,
 dan sidder ik, als ik het spook zie passeeren of voorbij moet gaan.' -
 Hier zweeg Pieternel
 uit Wel,
 maar ik verstond later nog wel
 dat er meer waren dan Pieternel,
 die ook
 het hunne wisten van het spook.
 Daar hebt gij Gradus,
 die weet wel niet veel,
 maar Nadus,
 die meent en houdt vast
 dat de vreemde gast
 goed bij een vroegren baron van 't kasteel past. -
 W. HERMANS.

Godeslas.

Toen de eerste kruistocht te Maastricht werd gepredikt⁽¹⁾ en de grijsaards en zieken, mits eene zekere belasting, van de reis naar het Heilig Land werden ontslagen, was er een oude, rijke en woekerachtige molenaar, Godeslas genoemd, die het zóó wist

- (1) Kruistochten tegen de Sarecenen werden in Limburg gepredikt door den H. Bernardus op zijnen doortocht van Aken tot Maastricht, van Maastricht tot Luik, 1150. In Brabant door Jacobus de Vitriaco, omtrent 1220. In de diocesen van Keulen en Utrecht in 1198, door Joannes, scholaster van Xanten en meester Oliverus, scholaster van Keulen. JOS. HABETS.

aan te leggen, dat hij voor vijf mark zilver verlof bekwam in zijnen molen te kunnen blijven.

De buren zeiden aan den schatheffer, dat de molenaar Godeslas 40 mark zonder moeite en zonder nadeel zijner kinderen kon opbrengen, maar hij hield het tegenovergestelde hardnekkig vol, zoodat men hem verder ongemoeid liet.

Zijn bedrog werd echter volgens de sage gestraft. - Toen hij eens in de herberg met de pelgrims naar het Heilig Land den spot dreef, zeggende: 'dat zij zot waren hun leven op zee te wagen, terwijl hij voor vijf mark kon te huis blijven met evenveel verdiensten als zij', gebeurde het volgende: Toen hij naar huis was gekeerd en zich te bed had gelegd, hoorde hij dat zijn molen in volle beweging was. Hij riep den knecht en beval hem te gaan zien, wie den molen draaien deed. De knecht ging, maar kwam zoo verschrikt terug, dat hij niet meer wist wat hij gezien had en riep: 'Al sloeg men mij dood, zoo ging ik niet meer terug kijken'.

'Al was het de duivel in persoon', sprak de molenaar, 'ik wil gaan zien!'

Hij springt uit het bed, kleedt zich in broek en buis, opent de deur van den molen, treedt binnen en ziet er eenen moor met twee zwarte paarden.

'Stijg op', zei de moor, 'en volg mij, maar doe eerst uw buis uit'. - Op het buis was een kruisje geteekend, en Godeslas niet denkende dat dit hem kon redden, deed zijn buis uit en steeg te paard. Men reed spoorlags naar de hel. Daar toonde de moor, die de duivel zelf was, aan den molenaar een gloeienden stoel en sprak: 'Keer nu naar huis, maar binnen drie dagen zult gij sterven en hier dezen stoel voor alle eeuwigheid komen innemen'.

Na deze woorden bracht de duivel Godeslas in den molen terug. 's Morgens zag de vrouw des huizes haren man halfdood van schrik op den grond liggen, terwijl hij over duivels, zwarte paarden en gloeiende stoelen raaskalde. Men riep den pastoor om Godeslas te troosten. Alles was te vergeefs. De rampzalige stierf den derden dag, na geen enkel oogenblik het verstand te hebben terug gekregen.

Naar het Fransch van COLLIN DE PLANCY.

Het Maasspook.
(Sage uit het Land van Kessel.)

Waar Limburg van Noord-Brabant scheidt,
 Daar kronkelt, door een bloemtapijt,
 De Maas haar zilv'ren stroomen;
 En in haar lieflijk golfgespeel
 Weerspiegelt menig lustkasteel,
 Dat prijkt langs hare zoomen.

Een rijst er aan den linker kant,
 In 't oud bekende Kessel-land,
 Uit eik- en linden dreven;
 Een drietal torens kroont zijn kruin,
 Terwijl het met een gracht en tuin
 En boomgaard is omgeven.

Een haag van beuk en dorenstruik
 Scheidt, volgens landelijk gebruik,
 Den boomgaard van de weiden;
 Ze is sierlijk en zeer fraai gesnoeid,
 Doch toont eene oopning, onbegroeid,
 Aan een der schoonste zijden.

En hoe men ook door lat of plant,
 Door takgebuig in hoek of kant,
 Die hapring wil doen strooken;
 Vergeefs is hier en kunst en macht,
 Want regelmatig elken nacht,
 Wordt 't stopwerk weer verbroken.

En schoon de heer van 't trotsche slot
 Met dit zoo vreemd verschijnsel spot,
 Zoo zal toch geen der boeren,
 Zoodra zich de avond heeft gestrekt
 En 't donker floers de Maas bedekt,
 Zijn schreden derwaarts voeren.

En waarlijk! 't is er ook niet pluis
 Zoo als de jager van het huis

Persoonlijk mij vertelde.
 't Was juist op mijn vakantie-tocht,
 Toen ik die schoone streek bezocht,
 Dat hij 't geheim mij meldde.

‘Meer dan vijftig jaren, vriend,’
 Sprak hij, ‘heb ik reeds gediend
 In deez' grijze muren;
 Menig haasken en patrijs,
 Menig snepken, vink en sijs
 Liet ik het bezuren.

't Was in dien zoo troebelen tijd
 Toen vorst Jozef's staatsbeleid
 Hier verkeerd regeerde,
 Dat de oude heer baron
 ('k Wou dat God hem ruste gon!)
 Mij dien post vereerde.

Dapper was mijn vorig heer
 Doch een vrek, men kan niet meer,
 Geld was slechts zijn streven;
 Heel de buurtschap vreesde hem
 En 't geluid van zijne stem
 Deed den pachter beven.

Deze malschbegoende waard,
 Waar nu elk verbaasd op staart
 Om zijn groote breedten,
 Was toen nog een smalle weg,
 En mocht tot aan deze heg,
 Slechts tien ellen meten.

Met dat strookje niet tevreên
 Liet hij, tegen recht en reên
 Gansch de lengte kribben;
 Door deze onrechtvaardigheid
 Zag hij fluks den grond verbreed
 Door gestadig slibben.

Dan, gij ziet, aan d' overkant
Spoelde 't vruchtbaar weideland
Door 't gestuw der golven;
Dag aan dag zag de eigenaar
Met een nieuw gedreven baar
Zijnen grond bedolven.

En met smeeken en geschrei,
Riepen ze van de andere zij:
‘Wil dien gruwel staken!’
Maar deze oude gierigaard
Ziet zijn nieuw ontgonnen waard
Nog al breeder maken.

En toen eindelijk 't schuimend nat
Gansch hun erf verzwolgen had,
Riepen de arme boeren:
‘Vloek op u, o dief! o hond!
Na uw dood zult gij dien grond
Weer naar hier toe voeren.’

Doch verheugd in zijne prooi,
Zag hij reeds tiendubbel hooi
Op de waard ontspruiten;
Daaglijks wendde hij zijn schreên
Naar het nieuwe weiland heen,
Naar zijn groenend buiten.

En juist in de goede week
Dat hij, onderwijl de preek,
Wandelt heen en weder,
Trekt op eens een gloênde hand
Hem met een ijzeren tand
In de diepte neder.

Vruchtloos zocht men in het rond,
Niemand, die het lijk ooit vond;
Doch sinds dien zoo droeven stond
Komt er alle nachten
In het aaklig geestenuur

Een gedaante, rood als vuur,
 Hier, langs deze paardenschuur,
 Torsend zware vrachten.

Teenen, rijs, en bos en band
 Sleept zij naar den overkant
 Onder treurig stenen;
 Uilen, vleermuis, raaf en kat,
 Duivlen, slepend krib en lat,
 Huilen om hem henen.

Heimlijk laat nu de eedle vrouw
 Missen doen, zij bidt in rouw
 En schenkt veel aan de armen;
 Doch het schijnt dat 's hemels straf
 Tot op heên geen kwijting gaf:
 God wil zich erbarmen!'

Medegedeeld door H.H. JANSSEN te Grave.

De Gravenberg.

In het liefelijk dal der Neer, in een driehoek gevormd door de dorpen Neer, Nunhem en Roggel, verheft zich een met heide en dennen begroeide heuvel, die in winteravonden niet zelden het voorwerp is van een beteekenisvol gefluister der omwonende landlieden. 't Is de Gravenberg, waar in vroegere eeuwen de graven van Goor een lusthuis hadden, dat hun een heerlijk uitzicht op de rijke Maasgouw bood.

Menig kermisgast, die wat laat in den avond dezen berg voorbijging, kreeg er onverhoeds een averechtsche klap om de ooren en tuimelde in het zand; en ontwaakte hij uit zijn roes, dan bespeurde hij den overmoedigen aanvaller niet, maar hoorde enkel eenig geritsel in het gebladerte.

Het gebeurde ook eens, dat een jongeling dezen berg met een navorschend oog beschouwend, er een ijzeren ketel met goudstukken gevuld zag staan. Op hetzelfde oogenblik echter, dat hij deze kostbare vondst doet, wordt hij met schrik geslagen en neemt ijlings de vlucht. Een wijle daarna van zijne ontzetting

bekomen, keert hij terug om den schat te halen; maar, o teleurstelling! goud en ketel zijn verdwenen. Terwijl hij radeloos en weeklagend henen gaat, hoort hij nog den berggeest hem spottend toeroepen: ‘ik ben niet gevonden en zal ook niet gevonden worden’.

Wat echter bijzonderdezen berg in een geheimzinnig kleed hult, is de weemoedige klacht, die men er bij nacht hoort. De sage blijft niet in gebreke ons van dat akelig weeklagen uitlegging te geven. Weleer gaf te Roggel een meisje eenen jonkman het trouwwoord, onder belofte dat, indien zij haar woord niet nakwam, een ton olie der kerke zou schenken om voor het allerheiligste (in de Godslamp) te branden. Maar weldra won een ander jongeling hare genegenheid en werd haar echtgenoot; doch de vervulling der belofte werd uitgesteld.

De dood kwam haar verrassen en zij voerde de verplichting met zich ten grave. Nu keerde zij uit het rijk der dooden terug om de bloedverwanten te smeeken hare schuld aan de kerk te voldoen. Maar noch hare broeders, noch hare zusters bekommerden zich om hare bede. De wraak der ongelukkige trof nu hare eigene nabestaanden; dag en nacht waarde zij rondom hen en deed het geluk uit hunne harten en den slaap uit hunne legersteden vlieden, totdat eindelijk hare gefolterde broeders en zusters een pater van het kruisheerenklooster St. Elisabeth ontboden, die de ongelukkige naar den Gravenberg liet voeren om er ten eeuwigen dage gekluisterd in de diepte te verblijven. Van dat oogenblik weergalmt de echo van haar gesteen en gezucht over de vlakke en roept zij vaak den voorbijgangers toe: ‘zij konden mij helpen, maar wilden niet’.

Deze en meer andere aan den berg verbonden sprookjes leven onder de bewoners der aangrenzende dorpen voort. De schuchtere jeugd kiest dan ook deze plaats voor hare onschuldige spelen niet en de ouden van dagen fronsen bedenkelijk het hoofd als een jeugdige spotvogel hunne waarschuwingen zou durven minachten.

J.J.

De man zonder kop.

Een man uit Berg was wegens zaken tot den duisteren avond in Stockem gebleven en wilde nu nog naar huis keeren. Men ried

hem algemeen aan niet meer over te varen, zoo hij den man zonder kop niet wilde ontmoeten. Maar hij spotte er mede zeggende: ‘Zonder tanden zal hij mij niet bijten’, en begaf zich op weg. Toen hij bij den veerman kwam, aan den voet der wallen van het kasteel, waaraan zich zeven vorstbisschoppen van Luik dood bouwden, wilde de veerman aanvankelijk niet overvaren. Hij liet zich toch eindelijk bewegen en sprak: ‘Ik zal het doen, maar ik wasch mijne handen en ben aan niets schuld van wat u zal wedervaren’. Daarna voer hij den reiziger over. Deze vervolgde in den beginne rustig zijnen weg, maar plotseling ziet hij eene reusachtige gedaante naast zich; hij staat stil, de gedaante ook; hij wil den veerman roepen, maar zijn mond is als door eene ijskoude hand gesloten. Nu zag hij de gedaante eens aan en bevond dat ze bij de vijftien voet hoog was en in breede schouders eindigde; verschrikt sloeg hij de oogen op de gedaante neder, ze vielen op twee paardenpooten. Nu werd het hem toch geheel akelig, edoch hij verloor den moed niet en stapte spoedig vooruit, maar altoos bleef het spooksel hem ter zijde. Nu bad hij sint Jan's evangelie, en bij het uitspreken der woorden: ‘en het woord enz.’ was de spookgedaante in eens, met een verschrikkelijk gehuil en met achterlating van eenen ondragelijken geur, verdwenen.

ECREVISSE.

De nachtelijke loerjacht van Sis. *(Spookverhaal uit de omstreken van Roermond).*

Vrienden, 'k ga u wat vertellen,
 't Is hier in de buurt geschied,
 U vertrouwt ik dit, gezellen,
 Maar voor goud aan andren niet,
 Want het is
 Iets van Trijn en Sis.
 Gij moet mij dus vast beloven,
 Dat gij het niet langs de straat
 Aan Klapgriet, de vrouw van Koven,
 En aan elk vertellen gaat.

Sis van Goedhals kent gij zeker;
 't Is een allerbeste vent,
 Bij de hand met buks en beker,
 Als een wakker boer bekend;
 Hij paart zacht-
 heid aan reuzenkracht;
 Praat eens graag, doch spreekt geen tale,
 Die twist in de buurtschap strooit;
 Braaf is hij en wen hij fale
 't Is uit list of boosheid nooit.

Sis heeft zich een vrouw genomen,
 Die hem mint uit al haar kracht;
 Hij durft voor haar deugd uitkomen:
 Ze is van aard zeer goed en zacht,
 Ja, een trouw'
 Brave en zeed'ge vrouw;
 Kon ze een paal aan 't tongje stellen,
 Dan had Sis een vrouw van waard',
 En wat ik u ga vertellen
 Was dan een geheim voor de aard'.

Eens trok Sis des nachts uit jagen
 Met zijn buks, heel koen ter deeg;
 Nooit joeg hij bij klare dagen,
 Bang dat hem de jachtboo kreeg,
 Want Coelmans
 Snapt' hem eens bijkans.
 Sis is stiltjes weggeslopen
 Langs het rijpend graan naar 't bosch,
 Is daar diep in 't hout gekropen,
 Want daar zijn 's nachts hazen los.

't Sterrenheer, in vollen luister,
 Schitterde aan den trans als goud,
 't Maantje joeg het aaklig duister
 Weg uit bosch en kreupelhout;
 't Was aldaar
 Stil en helder klaar.

Sis loert vlijtig op het haasje;
 Daar ziet hij op eens den guit....
 Wacht, zoo dacht hij, 'k blaas dat baasje
 Nu eens rap zijn aâmpijp uit.

't Grove schot barst los: de bosschen
 Wiegen; uit den dennenknop
 Rijst het zaad, en das en vossen
 Springen uit den slaap fluks op,
 Want de grond
 Daverde in het rond.

't Schot is nauwlijks los gedonderd
 Of onz' Sis, omwolkt van rook,
 Snelt vooruit, maar deinst verwonderd,
 Want hij stond nu voor een spook.

Sis verbleekt van schrik; hem trillen
 Van benauwdheid al zijn leên;
 't Spook sluipt toe, zijn ijslijk gillen
 Geeft Sis vleuglen aan zijn been.
 En gezwind
 Maakt Sis met zijn flint
 Rechtsomkeer, begint te draven,
 Springt door bosch en broek en riet,
 En noch haag, noch gracht, noch graven
 Hindren Sis, die pijlsnel vliedt.

Snel en sneller snelt hij henen,
 Rekt zijn uitgerekte long,
 't Graan maakt plaats voor zijne beenen,
 't Struikjen bukt zich voor zijn sprong,
 En elk oog
 Zwoer het dat hij vloog.
 Alles wijkt op zijne wegen,
 Voor zijn onnavolgbren loop,
 Coelmans ziet hem, loopt hem tegen,
 Maar Sis loopt hem overhoop.

Daar op eens valt Sis nu neder
 Voor zijn deur. De woning dreunt.

Sis kruipt op maar zinkt ook weder,
 Blijft nu liggen, klaagt en kreunt....
 Fluks komt Trijn,
 Vindt heur man in pijn.
 Steeds kwam Sis naar huis nog weder
 Met een haasjen blijde en kloek,
 Nu ligt Sis daar droef ter neder,
 Rondom vuil, aan jas en broek.

Trijn, heur lieven man omarmend,
 Tilt hem op, zeer zacht en teer.
 Draagt heur Sis, van pijn nog kermend
 Legt hem in de pluimen neer.
 Laaft hem frisch
 En zegt: 'lieve Sis!'
 Wijdt hem al heur liefde en zorgen,
 Veegt en doet wat niemand deed....
 Dank aan Trijn, rookt bij den morgen
 Reeds onz' Sis zijn pijp weer heet.

'Trijn', zegt Sis, 'wat ik ontwaarde
 In het bosch en wat ik leed,
 Dat gelooft geen mensch op aarde
 Schoon ik het getuigde op eed....
 't Hoeft geen vloek',
 Zegt Trijn, 'want uw broek,
 Mijn Sis!....' - 'Zwijg maar vrouw', zegt 't baasje,
 's Nachts naar 't bosch, of 't spookt of niet,
 Haal ik nimmer om een haasje,
 U en mij meer zulk verdriet'.

Sis hield woord, zag af van 't loeren,
 Deed hem dit ook moeite en pijn,
 Over dag bleef hij aan 't boeren,
 En des nachts trouw bij zijn Trijn.
 Was het ook
 Inderdaad een spook,
 Dat voor Sis en voor zijn Trijtje
 Zooveel wee en onrust schiep?....

Neen, het was een narrig Cijntje⁽¹⁾
 Dat 's nachts in de bosschen sliep.

JAN GRADUS.

Een spookhaas.

Te Blitterswijck was een schaapherder op de weide met zijne schapen. Niet ver vandaar was een jager; hij hoort een geschreeuw als van een haas, die in de val zit of aangeschoten is. Hij loopt tot den schaapherder en vraagt of hij ook dat geschreeuw heeft vernomen, waarop deze antwoordde van neen. De jager trok misnoegd af. Nu hoort hij weder het hazengeschreeuw, en nog eens werd dit herhaald. De arme jager doorzocht bosch en struiken, maar te vergeefs. De schaapherder echter die dit geluid zelf zoo juist had nagebootst, lachte in zijn vuistje. Evenzoo fopte hij eens twee ambtenaren in dienst, die dan ook, geenen haas bespeurende, overal vertelden gelijk de jager, dat er een haas rondspookte, totdat de schaapherder zich ten langen laatste zelve verried en zich als den spokenden haas voordeed.

W. HERMANS.

De hoovaardige juffrouw.

Er leefde in vroegere tijden te Venloo een zeer hoovaardige juffrouw; zij was vooral zeer trotsch op haar hoofdhaar. Na haren dood kwam uit heur graf een doodshoofd met sneeuw witte lange haarlokken tevoorschijn. Dit hoofd was in eene bergplaats der St. Martinuskerk te Venloo, het zoogenaamde Gallenhuisje, tot voor een paar jaren nog zichtbaar.

M.H.H. MICHELS.

(1) Eene waanzinnige vrouw, in deze omstreken bekend onder den naam van Potte-Bil.
 H.W.

Een doode die spreekt.

In den omtrek van Venloo, buiten de Sint Laurentiuspoort, woonde een zeer vrome man. Als nu zijne bureu over slecht weer pruttelden, zeide hij altoos: ‘Gods weer, goed weer!’

Toen die man begraven werd, was het een weder dat men geen hond zoude buiten gejaagd hebben. Men droeg het lijk ten grave en een der dragers zei: ‘Nu zal hij niet meer spreken van Gods weer, goed weer! want de dooden zijn stom!’ Op eens hoort men eene holle stem uit de kist: ‘Gods weer, goed weer!’ Men opende de kist, maar de doode was en bleef dood.

M.H.H. MICHELS.

Hoe de duivel de menschen rooken leerde.

In oude tijden, als de menschen moede waren van hun werk, begonnen zij te bidden. Dit kon de duivel niet verdragen; nu nam hij tabak en een gouwenaar (Goudasche pijp) en naderde, fijn als een heer gekleed, de plaats waar de arbeiders al biddende zaten te rusten. Men vroeg den vreemden heer wat hij deed. - ‘Ik rook’, zeide hij, ‘en wil het u ook leeren; het rooken verdrijft de zorg en moeite’. Hij leerde dan ook het rooken aan de arbeiders, die voortaan niet alleen na volbrachte taak, maar ook onder het zwoegen in het pijpje-smoken verlichting en troost zochten.

M.H.H. MICHELS.

Hoe de duivel de zaag uitvond.

Vroeger, voor dat de zaag bestond, bezigde men een zoogenaamd zaagblad, waarin geene tanden waren.

Twee houtzagers waren met hun half-elfje bezig. De duivel kroop op den balk en kerfde het zaagblad van onder tot boven vol tanden, meenende den arbeiders dubbele moeite te veroorzaken-Deze, niets vermoedende, zett'en hun werk voort en verwonderden zich niet weinig, dat hun arbeid zoo goed van de hand ging. Zij onderzochten hun werktuig, maakten de tanden nog wat scherper en de zaag was in orde. De duivel, die er steeds op uit is om den mensch te plagen, had hem nu eenen dienst bewezen.

W. HERMANS.

De molenaar van Maasniel.

In de vorige eeuw woonde te Maasniel een molenaar van een slechten levenswandel; hij had de verfoeilijke gewoonte bij de minste aanleiding te vloeken en godslasteringen uit te spreken. In het dorp liep het gerucht, dat hij zijne ziel aan den duivel had verschreven, en de lieden geloofden dit laatste om zoo meer daar zij soms, ook wanneer niet het minste windje blies, den molen zagen draaien.

Eens op een avond riep de molenaar zijn zoon en zei: ‘Ga naar den molen en maal er den zak, die aangekomen is’.

‘Hoe, vader’, antwoordde de zoon, ‘er is geen wind en het is dus niet mogelijk te malen’.

‘Ga’, hernam de molenaar, ‘en schijnt u dit onmogelijk, zoo zal ik u toonen dat het toch mogelijk is’.

Onder deze woorden liep hij al razende en vloekende den trap van den molen op; maar nauwelijks was hij boven of het luidde de avondklok, en de molenaar viel, als door den bliksem getroffen, naar beneden en bleef aan den voet der trap dood liggen.

Men bracht hem naar huis. Den volgenden dag kwam een reizende student in het huis, en men vertelde hem den haastigen dood des molenaars. Nu verlangde deze vreemdeling het lijk te zien, en toen hij het zag, zeide hij: ‘De man is niet dood, ik zal hem wel weer op de been helpen, laat mij slechts een weinig met hem alleen’. De lieden verwijderden zich en de deur werd gesloten. Op eens hoort men een fellen slag; men loopt in de kamer, maar er was niets meer dan de lijkdoeken te vinden.

M.

De munters in den pannoven.

Te Echt bestond vroeger onder de volwassen jongelingen een spel, dat men kruis of munt, of eenvoudig munten noemde. Men wierp eenige Belgische centen omhoog, en die, welke op munt (de leeuwzijde) terecht kwamen, waren voor den uitwerper, de overige, die kruis lagen, voor zijn tegenstander.

De knapen des dorps waren zeer verzot op dit spel, zoodat zij er vaak school- en kerktijd voor verzuimden, in weerwil van de ernstige vermaningen der geestelijken, der ouders en van

den schoolmeester. Wanneer de jongens zelfs vóór den schooltijd om de kachel stonden, werd er gemunt. Eens kwam de meester wat vroeger binnen, op het oogenblik dat één der jongens zijne hand, onder welke centen lagen, op het heete kacheldeksel had liggen. Om zijne makkers en zich zelven niet te verraden en aan de gestrengste straf over te leveren, hield deze jongen met een heldhaftig geduld zijne hand op het heete ijzer, zoo lang totdat de waarde Mentor den rug had gedraaid.

Op eens hield het munten op. Een complotje had zich op een Zondag onder het lot naar den pannenoven van den ouden Meyer begeven, om zich met het geliefkoosd spel te verlustigen. De centen klingelden dat het een plezier was om te zien. Eensklaps verscheen er een zwarte kater met gloeiende oogen, vreeselijk mauwende, hij wierp zich op het geld, en de verschrikte jongens vluchtten zoo snel zij maar konden. Zij verhaalden het voorval aan hunne makkers, en sedert dien durfde niemand meer munten.

M.

De kaartspelers te Spekholzerheide.

De meest gebruikelijke spelen in onze provincie zijn het kegelen in het arrond. Maastricht en het beugelspel in het arrond. Roermond. Tevens zijn er ook vele andere spelen bekend, als: schaak- dam- kien- en billartspel, maar het kaartspel allermest en overal. Er is geene stad, geen dorp, geen kasteel of geene hut, waar het kaartspel niet de verveling moet verdrijven of de winteravonden verkorten. Soms maakt zich de drift tot dit spel van de spelers meester, en dan wordt alles gewaagd, en er 'kop en kogel' zooals het heet, ingezet; dan worden zelfs dringende en zware verplichtingen over het hoofd gezien. Te Spekholzerheide zaten eens op eenen Zondag drie kerels onder de hoogmis in de herberg en wilden kaartspelen, maar, dewijl hun een vierde man om de partij vol te maken ontbrak, vloekten zij er geweldig over. Nu kwam er een reiziger in de kamer en vroeg een 'bitteren'. 'Wilt gij een spelletje met ons doen', zeiden de kaartliefhebbers. - 'Waarom niet', antwoordde de vreemde en zette zich met hen aan tafel. - Terwijl een de kaarten schudde, wilde een ander de tafel afvegen, om er op te kunnen

aanschrijven, maar hij stiet het krijt van de tafel, dat op den grond in stukken viel. Hij bukte zich om het grootste der klotjes op te rapen, maar hoe verschrikte hij, toen hij zag dat hun vreemde speelgenoot eenen paardenvoet had. Met eenen grooten angstschreeuw riep hij 'de duivel is los!' en sloeg een kruis. Een slag gelijk een kanonschot wierp de kaartspelers op den bodem, en een onverdragelijke stank vervulde het vertrek. De vreemdeling was weg. Sedert dien dag is in dat huis geen geluk meer, allen die het bewonen sterven vroeg of bederven.

M.

Het visschen op zondag bestraft.

Te Halen ligt een groot en diep water; men verzekert dat er een kasteel in verzonken is. Velen beweren dat er in de kerstnacht nog klokken luiden. Er was eens een visscher die 's Zondags onder de hoogmis ter sluik ging visschen; weldra had hij eenen monsterachtigen snoek aan den hengel. De visscher trok hem op den boord en wilde hem grijpen, maar de snoek keerde de rol om, greep den visscher, sleepte hem in het water en liet hem niet los vooraleer hij een goed bad genmen had.

J.J.

De vloeker bestraft.

Men verhaalt te Halen van een zekeren man, die, als hij te diep in het glas had gekeken, wat niet zelden gebeurde, de gewoonte had zonder ophouden te vloeken. Op eenen avond keerde hij dronken en naar gewoonte vloekend huiswaarts. Op eens vervoegt zich eene spookgedaante bij hem, ging naast hem op en stiet hem zonder ophouden bij elken vloek, dien hij uitbraakte. De worstelstrijd hield zoolang aan totdat de vloeker op den rand eener beek was gebracht, alwaar hij met vloeken ophield en zeide: 'Dan stoot mij in Gods naam maar erin!' Dadelijk verdween het spook en de man had zijn vloeken afgeleerd.

J.J.

Heksen.

De Noordscho volkeren hadden verscheidene waarzegsters, zooals verschillende Velleda's, Vôla's of priesteressen in het algemeen, Aurinia, Ganna of Gouna (TACIT. Ann. 55), Chatta of Chara, Thiota, enz. Het gezag der waarzegsters was groot, maar enkel godsdienstig; zij verklaarden den wil der goden en hadden het bestuur over den heideuschen almanak, d.i. over de bepaling der geluks- en ongeluksdagen. Ook verstonden zij de kunst der 'runen'.⁽¹⁾

Deze waarzegsters onzer voorvaderen werden later feeën (fatidicae), haghedissen of heksen, heggemoeders, alvinnen (van alverij, tooverij), tooverkollen, varende vrouwen, konkels, konkelaarsters, konkelwijven, druiten, zwarte prijen, hellebrand, helleveeg, feeks, todde, pad, pollen en weermaaksters.

In het volksbijgeloof verwekken de heksen 1° hagel, wind en storm; 2° bederven zij het graan; 3° zij dooden de menschen door het toebrengen van messteken aan wassen- of stroopoppen; 4° zij doen iemands vijand verdorren, soms door eene graszode, waarop hij den voet heeft gezet, uit te steken en die later in den schoorsteen te hangen, meestal echter door poeders, b.v. het duivelspoeder, uit het stof van verkalkte padden gemaakt; ook doen zij zulks met het vee; 5° zij oefenen de alopecie of het nestelknoopen door onder den echtelijken zegen een slot toeteknippen en in het water te werpen; hiervan genezen zij weder door het vrouwenpoeder en eene toepasselijke spreuk; 6° zij leggen de kwade hand, waardoor de aangeraakte persoon eene kwijnende ziekte bekomt; eindelijk konden zij 7° iemand vol ongedierte doen komen en muizen maken en zich door middel harer zelf in katten, padden, muizen, kievitten, bonte kraaien, ja zelfs in vledermuizen, vlooiën en vliegen veranderen, terwijl zij in haas veranderd, de melk der koeien zuigen of haar eene verderfelijke hoedanigheid mededeelen.

Over het varken, het lam en de duif hebben de heksen geene macht.

Wanneer bij het karnen geene boter komt, dan wordt dit door het volksbijgeloof niet aan ziekelijk vee, of onzindelijke stalling, maar aan eene kwaadwillige heks toegeschreven. Als hulpmiddel maakt men dan een ploegijzer gloeiend, terwijl men plechtig den naam der vermeende heks uitspreekt, die alsdan de hevigste smart zal gevoelen. Evenals in Engeland en

(1) R u n e n , waren bij de Noordsche volkeren van elkander verschillende letters, die men tot betooveringen unttig waande. Er waren schadelijke of b i t t e r e r u n e n , die men gebruikte om er kwaad mede te bedrijven; h u l p r u n e n , om ongelukken af te weren; o v e r w i n n e n d e r u n e n , die de zegepraal verzekeren en g e n e z e n d e r u n e n , die de genezing van ziekten verschaffen. De runen werden veelal op bladeren geschreven (COLLIN DE PLANCY, D i e t . i n f .). In de middeleeuwen werden zij tot opschriften of bekers, drinkkroezen, grafsteden en gedenkteekenen gebezigd. Men vindt nog een runen-opschrift, op ruïne Wilhelmstein bij Aken.

Ierland, spijkert men een hoefijzer aan eenen post van de deur, of nabij den ingang als behoedmiddel tegen de heksen. In Duitschland zegt men dat eene twintigjarige kat in eene heks verandert, en eene honderdjarige heks in eene kat; de kater is de booze zelf. Wie op 1. Mei vuur gaat leenen is ook al eene heks.

De Sabbat. Met de zalf des vets van ongedoopte en door haar gedooide kinderen, ook de heksen- of schrikkelijke zalf genoemd⁽¹⁾, onder het uitspreken der woorden: Emen-hetan, hier en daar, besmeren de heksen zich armen, beenen en borst, en varen, aangevoerd door de danseres Herodias, of de Germaansche godin Holda, ten Sabbatdans, zittende op een spinrok (konkel) of bezemsteel, of in eene zeef, door schoorsteen of venster uit, onder het uitspreken der woorden: ‘har-uut, kaduut, de schoorsteen uut’. Zij rijden ook al weg op kalveren en bokken, onder de spreuk: ‘over haag en over heg, te Keulen in den wijnkelder’.

De verzamelplaats der heksen is op weiden, onder linden- eiken of pereboomen, ook op de galgenbergen, en wel op de dagen, die de gewone gerechtsdagen in de oude tijden waren, b.v. op St. Jans- en St. Bartelsdag en in don Walpurgisnacht (vóór 1. Mei).

De duivel, genoemd Pietje de Dood, Casper, Hein of de zwarte speelman Joost, verscheen aldaar, zegt Ter Gouw (Volksverm. p. 5,) in zijn kermispak met een rooden Poolschen rok aan, een vederen hoed en een degen op zij. Hij speelde de viool op oen doodsbeen of paardenkop; uilen en vledermuizen zongen er het ondermaansche volksdeuntje bij. Meestal echter kwam er de booze als bok en werd er als zulks aangebeden, ook wel als kater, draak, slang, padde, haas, vlieg, hommelmel, veelal nog als hond, gelijk in de sage van Dr. Faust.

De groote verzamelplaats der heksen in ons vaderland is de door graaf Lodewijk van Nassau's nederlaag en dood, in 1574, zoozeer beruchte Mookerheide; wegens deze nederlaag en den aldaar gevierden heksendans wordt de Mookerheide voor een naar ballingoord gehouden; vandaar dat men iemand, dien men niet gaarne mag, in onze streken pleegt toe te wenschen ‘dat hij op de Mookerheide zat’. (VAN DEN BERGH, Woordb. der Ned. Myth. p. 274.)

Op ‘de Hommelheide’ nabij Susteren, treft men een dezer *heksendansen* of *heksenkringen* aan, waarover Dr Westerhoff eene zoo geleerde

(1) De heksen-zalf, door welke zich de ongelukkigen in de geestvervoering verplaatsten, die hun de genoegens der duivelsfeesten verschafte, was in hoofdstof gom, vermengd met peterselie, bilzenkruid, doller kervel en slaapbollen. De nachtschade, dollerkers, watervlier, kalmoes en de knoppen van den populier werden er met roet vermengd, bijgevoegd om de werking te versterken. (GOERRES, Chr. Mystik, t. IV, I, p. 198 en LECANU, Gesch. des Satans, p. 213). Er bestond ook eene heksen-zalf, die door den duivel zelve gemaakt werd uit fijn gekopt haar, genomen uit den nek der tooverheksen en gemengd met lampolie. Dr WESTERHOFF.

dissertatie heeft geschreven. Men noemt heden ten dage deze plaats nog ‘den Heksendans’.

De heksenvaart ten Sabbat met hulp des duivels, zegt Lecanu (*Gesch. des Satans* p. 215), berust enkel op inbeelding. Door gewoonte hadden de heksen genegenheid tot deze visioenen, hoe konden zij iets anders droomen? Maar hieruit volgt niet, dat de Sabbat zelf eene gedroomde verzameling was, want uit menig voorbeeld blijkt, dat op welbekende plaatsen, soortgelijke vergaderingen hebben plaats gehad. Maar men ging er te voet heen, en kwam te voet terug.

Heksenprocessen. Donker zijn in het boek dor geschiedenis de bladen, waarop de heksenvervolgingen staan opgeteekend. Het is opmerkelijk dat deze ijselijke gedingen niet zoo zeer in de ‘duistere’ middeleeuwen, dan wel in de tijden, toon zich reeds het menschelijk verstand moor algemeen tot vrijere beschouwingen had verheven, plaats grepen; ook in de middeleeuwen werden heksen verbrand, maar slechts zelden. Eerst in de tweede helft der 16. eeuw en vooral in de 17. eeuw werden de heksenvervolgingen epidemisch in Duitschland, Nederland, Italië, Frankrijk, Spanje en Engeland.

De godsdienstgeschillen, de algemeene ellende, de voortdurende onzekerheid van personen en eigendommen, de bestendig wederkeerende gruwelen des oorlogs en de verwildering der zeden hadden in die tijden de verstanden verduisterd en de gemoederen verlamd. In dien kortzichtigen toestand zocht men naar de oorzaak dier rampen en meende ze in de onmiddellijke inwerking des duivels te hebben gevonden.

Het oude geloof, dat menschen, die in verbond met den booze staan, eene wonderbare kracht ontvangen om hunne medemenschen te schaden, is, even als zoo vele andere waarheden, sedert het midden der 16. eeuw deerlijk misvormd geworden en tot vele buitensporigheden misbruikt. Gelijk zich de verdichte verhalen en volksoverleveringen in de verbeelding des volks allengs vergrooten en in hunne geringste bijzonderheid als werkelijke daadzaken voortleven, zoo hadden ook toen de heksensagen zich algemeen verbreid. Overal rook het naar heksen en hekserij. Het volk wees de plaatsen aan, waar de tovenaars en tovenaressen hunne feesten vierden en hunne schanddaden beraamden; menigmaal had de eenzame wandelaar het snoode duivelsgespan op hunne helsche dansen betrapt. Het is dan niet te verwonderen, dat de ongelukkigen, die gefolterd werden, door de pijn gepraamd, schier overal hetzelfde bekenden, namelijk, wat zij van jongs af aan dagelijks in de spinkamer of bij den winterhaard over de heksen hadden hoeren vertellen.

Het was vooral in den tijd van den dertigjarigen oorlog (1618-1648) dat de heksenvrees de hoofden verwarde en tot alle standen en klassen der maatschappij doordrong; overal riep het volk om hulp en verlangde de ‘uitroeiing der tooverij’.

In de oudste wetten van ons land, zegt de eerw. heer Habets, zoekt men vergeefs naar eene strafbepaling tegen tooverij of hekserij. Het is bekend,

dat de vervolging tegen deze wandaden eerst in volle kracht kwam, in den aanvang der XVI. eeuw, toen de aloude gewoonte van het Germaansche recht, ten gevolge der humanistische studiën, al meer en meer door het burgerlijk Romeinsche recht vervangen en het één met het ander vermengd werd. Nu werd de misdaad van hekserij, on met recht, 'als eene hoogst crimineele zaak beschouwd, en werd de straf des vuurs, de zwaarste aller straffen geldend, en reeds in de oude tijden door Sylla, ten gevolge der wetten Cornelia tegen de magie en astrologie uitgevaardigd, op de heksen toegepast.⁽¹⁾

De gewone schepengerechten trokken de personen, die van hekserij beticht waren, tot verantwoording en oordeelden volgens de halsgerecht-orde van keizer Karel v. Gelijk in de geleerde wereld genoegzaam bekend is, was het een katholiek priester, een jezuiet, Prederik van Spee, die met het meeste gevolg tegen het misbruik der heksenprocessen optrad in zijn boek '*Cautio criminalis*'.

Den 24. September 1613 werd Trijntje van Sittard, moeder van een twaalfjarig meisje uit de stad Roermond, op het zeggen dezer laatste van tooverij beschuldigd en gevangen genomen. Zij maakte op de pijnbank eenen zekeren 'meester Jan', uit het naburig dorp Ool, bekend als 'aanvoerder der tovenaars en tovenaressen' en behalve hem nog eene menigte andere personen, welke men allen aanstonds gevangen nam. Meester Jan klaagde nog 41 vrouwen uit Roermond, Swalmen, Wassenberg en Stralen als tooverkollen aan, welke ook in zijn ongelukkig lot deelden; 64 personen werden tot den brandstapel verwezen. Het getal der te Roermond gerechten bedroeg volgens de verklaring van den schout Christoffel Brantz ongeveer 40. Op bevel van den magistraat werden dagelijks twee hunder tot 'pulver' verbrand. (FRED. NETTESHEIM, Kronijk der stad Roermond, in de Publ. de la Soc. d'arch. t. XII.)

Op eenen Zondag der maand September 1778, bij het eindigen der hoogmis verschenen te Amstenrade een vijftigtal landloopers met vrouwen, kinderen, honden, kippen, paarden en voertuig, bekend in ons gewest onder den naam van Tateren. (Zie Inleiding, Bokkenrijders.) Deze lieden, wier industrie bestond in waarzeggen, goochelen, bedelen en stelen, heten in het dorp uittrommelen dat eene oude vrouw van hunnen troep, die zij onder veel gedruis op eene kar roudvoerden, des namiddags in de naburige heide zou verbrand worden, omdat zij plichtig was aan tooverij. Zij zelf had verklaard het leven moede te zijn.

De nieuwigheid dezer zaak bracht het volk in beweging; des namiddags togen de Amstenraders naar de heide; de deuren werden gesloten en geen oud wijf bleef achter om het huis te bewaren.

Daar, in de Trebeeksche heide, te midden van honderden toeschouwers begon het slimme volk der Tateren eenen groeten houtstapel aan te leggen,

(1) J. HABETS, Bijdr. tot de Gesch. der heksenprocessen in de Publ. de la Soc. d'arch. t.v.

waarop de tooverheks, naar oude zede, den dood des vuurs zou sterven. De voorloopige arbeid was voltrokken en het slachtoffer, de handen op den rug gebonden, lag reeds op den houtstapel. Maar nu kreeg de levensmoede berouw over het gedane. Zij begon te protesteeren, te weenen en te roepen: dat zij het leven nog niet moede was, dat men haar nog één jaarken mocht sparen, zij zou dan wel van zelf sterven.

Het publiek tot medelijden opgewekt begon te murmureeren, de veldbode trad tusschen beide, daar de drossard Nicolas Strens dien dag afwezig was, en de Tateren heten de oude tooverkol los. Lachende over de mystificatie, keerden de toeschouwers naar Amstenrade terug. Daar echter werden zij getuigen eener nieuwe komedie, want de meesten hunner woningen waren bestolen.

Zóó eindigde de laatste heksenvervolging binnen het land van Valkenberg. (JOS. HABETS, Op. cit.)

In 1749 werd te Wurtzburg, de subprioeres van het klooster te Unterzelle met name Maria Renata Seegerin als heks verbrand en in 1783, werd te Glaris, Anna Goldin, beschuldigd het kind haars meesters, den geneesheer Tschudi te hebben betooverd, als laatste slachtoffer der heksenvervolging, bij wijze van gratie onthalsd.

In 1823 nog werd hier te lande, te Delden, de waterproef op eene vermeende heks toegepast. (Dr R. WESTERHOFF, Verh. over de kol- of heksenkringen, p. 29, 30.)

Bij onze voorouders gold het sprookje, dat eene heks nooit voorbij een kruisbeeld ging, geenen kruisweg overschreed en langs geen kruis kon, wat men op den weg in het zand schreef, of zij moest als met de voeten in den grond genageld blijven staan. Dit eenvoudig sprookje, heeft zijnen grond in deze diepe overtuiging des geloofs dat de Zaligmaker door het kruis de helsche machten overwonnen heeft.

In onze dagen vallen gelukkigerwijs zoodanige misdaden nooit of zelden voor. Men hoort den naam van heks niet meer dan spotsgewijs en, om te lachen, aan 't een of ander grootje toegeduwd.

Ongeloof en vrijgeesterij nemen bij velen de plaats in van het bijgeloof en zoo wordt de eene kwaal door de andere vervangen. (JOS. HABETS, Op. cit.)

Heksenwerk, is, spreekwoordelijk, werk, dat moeilijk te verrichten is.

Heksen, is zulk werk spoedig uitvoeren.

H. WELTERS.

Heks te Well.

Tusschen 't uur van twaalf en één,
Zegt het spreekwoord, zijn de heksen
En de spoken op de been.
Zoo was het, - 't is al lang geleên.
Dat in zeeke Wellsche weide,
Op den Kamp, zoo men mij zeide,
Eene heks steeds was te been:
Tusschen 't uur van twaalf en één.

Wen de middernacht verscheen,
 Was de wei vol paardgetrampel,
 En de schrik schier algemeen
 Niemand waagde zich te been.
 Paarden, die men 's avonds leidde
 Naar die Kampsche heksenweide
 Wierden 's nachts in schuim bereên,
 Tusschen 't uur van twaalf en één.

‘Steeds mijn paarden afgereên!’
 Denkt de knecht, ik wil dat raadsel
 Toch eens lossen. Kloek te been,
 Moed in 't harte, snelt hij heen;
 Kwart vóór twaalven, hoort dit kluchtje.
 Sloop hij zonder één geruchtje
 In de wei, waar 't spook zou treên,
 Tusschen 't uur van twaalf en één.

En het uur van twaalf vorscheen,
 't Sloeg.... En alom heerschte stilte...
 Plotsling suisde 't ongemeen
 Door de lucht, en naar beneên
 Streek een zeef in 't grasveld neder
 Met een heks. Vlug als een veder
 Zet zij zich te paard meteen
 Tusschen 't uur van twaalf en één.

Dan, de knecht met rassche schreên
 Spoedt zich naar heur vlieger henen,
 Nam de zeef en sloop stil heen,
 Wachtend tot de heks verscheen.
 ‘Och!’ begon zij lief en teeder,
 ‘Vriend, geef mij mijn zeef toch weder,
 Want mijn tijd, snelt spoedig heen
 Met het uur van twaalf en één.’

Ietwat is het nog voor één,
 Had zij nu de zeef maar weder?
 Want verstaat, zoo op de been,
 Zonder zeef! dat gaat niet. Neen!
 Smeekend kruipt zij voor zijn voeten,
 Schreiend bad zij, ‘laat mij hoeten
 Voor mijn misdaad, laat mij heen,
 'k Zal dees wei niet meer betreên.

Vriend, mijn uur, mijn tijd is hoen,
 'k Ben boerin uit verre streken;
 O mijn vriend! versta mijn reên,
 'k Moet nog zorgen, dat er geen
 Nooddruft faalt bij onze booien.
 Want het is de tijd van hooien.
 Laat mij langer niet alleen
 Zonder zeef, mijn tijd is heen!’

Klokslag meldt het uur van één...
 Daar lag zij geknield ter neder.

Dan de knecht, geen hart van steen.
Sprak: 'mij treft uw droef geweën;
Wilt gij weer de zeef begeeren.
Dan zult gij mij hier bezwoeren.
Nimmer in dit oord te treên.
Noch vóór twaalven, noch vóór één.

Noch vóór twaalven, noch voor één.
Zult gij hier ooit dieren kwellen,
Of mijn gramschap volgt uw schreên.
Waar ook gij ooit moget treên.
Daar de zeef nu... Zult gij zweeren.
Nimmer hier te wederkeeren?' -
'k Zweer', zoo sprak zij - en verdween.
En de knecht was weer alleen.

Tusschen 't uur van twaalf en één.
Zegt het spreekwoord, zijn de heksen
En de spoken op de been;
Maar, geen enkle heks verscheen
Meer in deze Kampsche weide
Sinds de knecht ze er uit geleidde,
En de wei ligt gansch alleen,
Tusschen 't uur van twaalf en één.

W. HERMANS.

Klokken.

‘Plechtig-roerende stond!
 als in 't dorp elk moederken eensklups
 Stakende 't snorren van 't wiel
 met het teeken des kruises zich zegent;
 Wijl op den akker de boer,
 zijn dampende rossen weerhoudend,
 Achter den ploeg zich 't hoofd
 ontbloot, om een *Are* te prevelen.
 Plechtig-roerende stond!
 als de klok, die 't einde der dagtaak
 Wijd en zijde verkondt,
 die krachtige, druipende hoofden
 Neer doet buigen voor Hem,
 die het zweet in de voor laat gedijen.’

J. VAN BEERS, Levensbeelden.

‘Op zon- en feestdagen (zoo laat Châteaubriand zijn René spreken) heb ik dikwerf in het onmeetbaar woud tusschen de boomen naar het verre klokgelui, dat den landman tempelwaarts riep, geluisterd. Tegen een olmstam geleund, hoorde ik zwijgend naar de vrome klanken. Elk gedreun van het metaal stortte in mijne jeugdige ziel de onschuld der landelijke zeden, de kalmte der eenzaamheid, de bekoorlijkheid van den godsdienst, en de behaaglijke droefgeestigheid der herinneringen mijner jeugdige dagen. Welk hart heeft niet gepopeld bij den klank der klokken van zijne geboorteplaats, der klokken, die van blijdschap hebben getrild over zijn eersten stond, en de heilige vreugde van zijne ouders aan den omtrek hebben medegedeeld! In de droombeelden, welke de klok van onze eigen plaats in ons opwekt, vindt men alles terug; godsdienst, familie en vaderland, de wieg en het graf, het verleden en de toekomst.’

Daar de klokken in de drie laatste dagen der Goede week, uit eerbied voor het lijden en den dood des Zaligmakers, niet geluid worden, verhaalt het volk, dat zij naar Rome reizen om er vergiffenis voor onze zonden te vragen, waar zij zich tezelfder stonde vergaderen om den Paus te zien. Terugkeerende op Goeden Zaterdag, brengen zij de paascheieren mede.

Tusschen Venray en Oostrum, ten naaste bij half-weg, bevindt zich eene zoogenaamde vlas-rode, zijnde een kuil met water, waarin men het vlas legt om de rotting der houtdeelen te bevorderen. De sage meldt omtrent dezen waterplas, dat alwie een

stuk geld in den afgrond werpt, onmiddellijk klokkengelui uit dien poel verneemt.

In eenen stormachtigen najaarsnacht verdween eene klok uit den kerktoren van Horst, medenemende eenen grooten hoek van het gebouw. Zeker moest zij slecht gedoopt en in hare woeste vaart in het zwarte water der Peel nedergedompeld zijn. Daar hoort men ze nog op Kerstnacht luiden. De nachtelijke kerkganger, die hare tonen volgt, loopt verdoold in het moeras.

Te Hoensbroek, in de Horsten, tusschen de kerk en de Geleenbeek, verzonk eene ongedoopte klok in den waterplas. Wanneer men in het midden van den poel eenen steen werpt, verneemt men duidelijk haar geluid,⁽¹⁾

Tusschen Thorn en Kessenich ligt het zoogenaamde Vijverbroek of Thoorderven, een turfmoeras, dat bij hoog water door de Maas overstroomd wordt. Eene volksoverlevering verhaalt, dat hier eene geheele stad, Vijveren genoemd, met kerken, torens en klokken in den kolk verzonk. Op Kerstnacht hoort het volk het geluid der weggezonden klokken, die in de onderaardsche krochten de komst van den Messias loven.

In vroegere tijden hadden aldaar de op het Vijverbroek weidende varkens een zware kerkklok opgewroet, vermoedelijk afkomstig van gemelde, om hare hoovaardigheid verzonken, stad Vijveren. De nabijwonende dorpelingen van Thorn, Ittervoort en Kessenich, wilden ze beurtelings huiswaarts voeren. Niemand vermocht ze te bewegen. Toen echter de Stamprooi'schen dezelfde proef deden, gelukte het hun de klok op eene kar te laden en naar hun dorp te voeren, met het zeldzaam gevolg, dat gemelde klok, toen men het grondgebied van Stamprooi bereikte, van zelf begon te luiden, wellicht omdat er in Stamprooi nog klokken waren van denzelfden gieter.

L. GRISPEN.

Ook heeft aldaar de Fransche generaal Dumouriez in 1794 zijne krijgskas verloren.

Te Blitterswijk wordt om 10 ure voormiddag, van af het bloeien der rogge tot en met St. Jan, door den koster de klok geluid. Deze klok heet Sint Janskles. Vindt iemand de eerste bloeiende

(1) Zie JOS. HABETS, Klokken en klok-inschriften in Limburg, in de Public, de la Soc. d'hist. et d'archéologie du Limbourg, t.v.

korenaar, dan neemt hij die mede en steekt ze in het sleutelgat der kerkdeur. Dit is dan een teeken voor den koster om met hel luiden der Sint Janskles te beginnen.

W. HERMANS.

De klokkekuil te Swolgen.

De duivel speelt een groote rol,
Hem wordt veel kwaads verweten;
Hier dwaalt hij als een tooverkol,
Daar sluipt hij grijnzend uit een hol.
Al ramlend met zijn keten.

In 't rooven is hij wis de held;
Als 't maar tot zijn profijt is,
Ontziet hij listen noch geweld,
En - wat bij hem het meeste geldt,
Is al wat niet gewijd is!

En moet het zijn, zoo ruilt hij poot
En staart voor rassche leden;
Men waant hem stervlings lotgenoot.
Men groet hem als een heer, die groot
Komt langs den weg getreden.

Zon kwam hij eens voorbij de kerk
Van Swolgen. Vreugdedronken
Ziet hij daar gasten aan het werk
Met hijschen eener klok, die sterk
Moest worden vastgeklonken.

‘Ha, ha!’ deukt hij, en treedt voorbij,
‘Dat 's water op mijn molen,
Wen soms die klok gewijd niet is,
Dan is ze morgen mijn gewis,
Dan is ze weg gestolen.’

‘Maar overleg is 't halve werk,’
Vervolgt hij, ‘k moet maar zorgen
Does nacht te vlieden naar de kerk
En wachten met mijn rooverswerk
Volstrekt niet tot den morgen.

Want anders ware eens morgen vroeg
De wijding aangevangen!
En dan, wat ik ook rukte of sloeg,
Dan was mijn macht niet sterk genoeg,
En - 'k moest ze laten hangen.

Dus, opgepast! en fluks te been,
Beproeven is het naaste,
Ik sluip stil naar den toren heen
Na middernacht, een kwart voor één,
En - neem de klok op 't laatste.’

De klokke hiug - maar, niet gewijd!

Wat kon hem meer bekoren!
De duivel in zijn hart verblijd,
Sloop ras op den bepaalden tijd,
In stilte naar den toren.

Fluks neemt hij klok en klepel mee,
En schaatreud door de wolken,
Voert hij zijn schat al juichend mee,
Maar voelt den grooten last alree,
En werpt ze in gindsche kolken.

Men gaf dien kolken sinds don naam
Van K l o k k e k u i l , en jaarlijks
Te Kerstnacht luidt er aangenaam
De klok des duivels, maar dees faam
Hoeft nimmer iets gevaarlijks.

W. HERMANS.

Te Halen in het gemeentebroek liggen eenige zeer diepe kuilen; een koen zwemmer heeft eens beproefd de diepte te peilen, doch ofschoon hij op eene aanmerkelijke diepte gekomen was, kon hij geen grond vinden. Men gelooft dat men in vroegere tijden in deze kuilen klokken heeft laten zinken. Eens zouden eenige herders ze er uit hebben willen halen. Aanvankelijk schenen hunne pogingen met eenen gewenschten uitslag te zullen bekroond worden. Een hunner riep reeds opgetogen uit: 'In Gods naam, wij hebben ze!' Een ander voegde er ongelukkig bij: 'In Gods naam of niet, wij hebben ze toch!' Deze woorden waren nauwelijks gesproken of de klokken ploften in de diepte.

J.J.

De doolweg bij Sittard.

Wanneer gij door de Putstraat te Sittard naar den Kollenberg wandelt en u langs de St. Rosa-kapel een weg baant midden door de golvende korenvelden die dat bedehuis omzoomen, vindt gij alvorens een driehonderdtal schreden te hebben gedaan, eene eenzame groene plek, waarin het ploegkouter nog nooit werd gezet, en die door den nijveren landman steeds als een heiligdom wordt betracht. Geen welig opgeschoten gras, maar barre heide is de plant, geteeld op dezen verlaten grond. Daar ziet gij de bekoorlijke vlakte van Leienbroek aan uwe voeten, daar hebt gij een verrukkend vergezicht over het dal, waardoor de Geleen hare zilveren wateren naar Sittard doet voort kabbelen, daar hebt gij een heerlijk panorama aan de eene zijde over de bergketen, die zich in het land van Valkenberg verliest en aan den anderen kant over de vruchtbare Maasgouw. Betracht gij die plek nader, dan bespeurt gij tusschen de magere heide, onregelmatige voren en heuveltjes, die echter, door- en in elkander loopend, een kunstmatig geheel vormen, en u al dadelijk overtuigen, dat eene meer dan gewone menschenhand hier eens de spade hanteerde.

Vraagt gij aan den landman, dien gij met de gaffel op den rug ziet voorbijgaan of aan den jongeling, dien gij, zich verlustigend aan de heerlijke natuurafereelen welke zich voor uwe oogen ontwikkelen, daar ontmoet, - waarom te midden van

vruchtbare akkers deze plek heide wordt bewaard, dan zal hij u met zekere belangstelling het volgende verhalen:

‘t Is al honderden jaren geleden. Waar thans rondom u de korenaren gewiegeld en het zwoegen en werken van den landbouwer door een gouden oogst beloond worden, daar strekte zich eens eene woeste heidevlakte uit, het ondankbaar overblijfsel van een reuzenbosch. Dit was de gemeenteweide, eertijds *de Tomel* geheeten. Telken dage zag men hier talrijke kudden schapen elkander het schrale voedsel betwisten en des avonds onder de hoede van den *blinden herder*, die zijn trouwen hond tot leidsman had, huiswaarts keeren.

Die herder had tot zijn geliefkoosd verblijf de plek gekozen, waarop gij u thans bevindt; daar vond men hem des morgens, daar zat hij in de middagzon, daar stak hij, bij het luiden der avondklok, zijn hoorn aan den mond, om zijne lammeren het teeken te geven, dat de dag ten ondergang neigde. Hij kon niet zien, niet genieten van de heerlijke natuur, die om hem leefde en zocht zijn tijd te dooden door een plan uit te werken, dat in zijn brein was gerijpt. Dagelijks zag men hem met zijn schopje graven en de heide omwoelen; onregelmatige lijnen, ronde heuveltjes en kronkelpaadjes werden door hem in een gebrekkigen cirkel getrokken. Na zeven jaren arbeids was ook *de doolweg* voltooid. Klagend over zijn lot, dat hem belette zijn kunstgewrocht te aanschouwen, zette de blinde zich op den heuvel, die zich hier in het midden verheft, neer. Zijn trouwe hond lag aan zijn zij.

Daar trof hen nog de avondschemering. Het hoorn schalde echter niet meer over de vlakte. De schapen verbeidden te vergeefs het teeken van hunnen meester..... Des anderen daags vond men den blinden herder ontzield op den heuvel, te midden van zijn kunstwerk, en naast hem lag ook levenloos zijn hond.

Geene zuil, noch gedenkteeken vereeuwigen des kunstenaars naam; het meesterstuk van den blinde werd echter dankbaar door het nageslacht bewaard.’

MART. JANSEN.

Eene straf des hemels te Blitterswijk.

Ginds trekt een beed'laar langs de straten,
De huizen rond;

Geheel zijn moed heeft hem verlaten,
Wie heelt zijn wond?
Wie troost hem in zijn droevig lijden
En in zijn lot?
Wie toont hem innig medelijden?
De mensch en God.
De mensch aanhoort zijn droeve bede,
Doch God... Hij ziet
Dat in dat hart de zielevrede
Geen laafnis biedt.
Ja, 't is een huichlaar in Gods oogen,
Die mond, hij liegt;
Hij vraagt den mensch wel mededoogen,
Maar hij bedriegt.
Bij elke deur zegt hij: 'mijn woning
Is afgebrand,
Ik vraag, in Godsnaam! hulpbetooning
En onderstand.
o, Wilt toch hulp en bijstand geven
Een armen man,
Die zonder woning nauw het leven
Behouden kan!'
Zoo gaat hij voort met snood te liegen
Bij wien hij ziet,
En mag hij menschen ook bedriegen,
Dan God toch niet!
Hij gaat en keert naar zijne woning
Te Blitterswijck;
Nu waant hij, stervling! God en Koning
Te zijn te rijk.
Maar Hij, wiens alomvattende oogen
Nooit iets ontgaat,
Bestraft de helsche en vuige logen
Van d' onverlaat.
Hij richt Zijn bliksems naar dees woning
Te middernacht,
En treft den huichlaar, die als koning
Zich veilig dacht.
Het onweer huilt, de donders loeien,
De bliksemschicht

Begint des huichlaars woon te schroeien
 Zoodat zij zwicht;
 De vlammen zwieren rond de daken,
 Geen redding meer!
 Het huis valt in, met vreeslijk kraken,
 En op hem neer!
 Zoo sterft de leugenaar. Hij moest vallen,
 God was gereed!
 En niemand, die er van ons allen,
 Zijn naam nog weet!
 Leer dan hieruit, wie ooit zal lezen,
 Dit volksverhaal,
 Ook op dees aard, de straf te vreezen,
 Der leugentaal.

W. HERMANS.

De Sint-Rosa kermis te Sittard.

De meeste *oude* kermissen in onze streken dragen den onmiskenbaren stempel van haar godsdienstigen oorsprong; 't zijn gedenkdagen, of wel aan de wijding der parochiekerk, of wel aan de verheffing van een heilige tot schutspatroon van de gemeente.

Tot de laatste categorie behoort de Sint-Rosa kermis te Sittard, wier ontstaan met een kort woord zij herinnerd.

In den zomer van 't jaar 1671 werd Sittard door eene verschrikkelijke ziekte, de pest, geteisterd. In luttel weken tijds werden honderden ingezetenen weggemaaid. De ellende was onoverzienbaar; er was bijna geen huis, dat door den vreeselijken geesel niet werd getroffen. In dezen bangen nood was er schier totaal gebrek aan geneeskundige hulp; de plaatselijke geestelijkheid met de paters Dominicanen waren niet bij machte, om allerwege genoegzamen geestelijken troost aan te brengen. Op aandringen van den magistraat kwamen er zelfs paters Minoriten van Linnich herwaarts, ten einde zoo vele lijdenden in hun benarden toestand bij te staan.

Om de krankte, die ook reeds verschillende Dominicanen had aangetast, uit het klooster te weren, werd in den kloostertuin langs den wal een gebouw ingericht, waar de paters, belast met de ziekenverzorging, verplicht werden hun verblijf te houden.

Dat huis, hetwelk in 1874 bij den herbouw van het klooster door de paters Jezuïeten afgebroken werd, droeg, tot den laatsten tijd toe, den naam van *pesthuisje*.

Allengs verminderde de ziekte, om, na hare slachtoffers bij honderden te hebben geëischt, geheel op te houden.

Uit vrome dankbaarheid voor het wijken van de ramp, hetwelk toegeschreven werd aan de voorspraak der pas heilig verklaarde Sint-Rosa⁽¹⁾ werd deze door toedoen van den magistraat tot patrones van Sittard verkozen.⁽²⁾ Haar ter eere werden openbare gebeden uitgeschreven, bedevaarten georganiseerd en processiën gehouden. Twee jaren later, en wel in 1673, verrees op den Kollenberg de Sint-Rosa kapel, waar Sittard's patronesse sinds dat oogenblik op bijzondere wijze wordt vereerd.

Tot op den huidigen dag wordt op den laatsten Zondag in Augustus het feest dier heilige te Sittard plechtig gevierd, en de jaarlijksche processie naar den Kollenberg gehouden.

Dan is 't Sint-Rosa kermis.

MART. JANSEN.

Dievenbenden in Limburg.

Uit den tijd der bokkenrijders.

In de 15. eeuw werd veel gesproken over een zwervend- of nomadenvolk, hier te lande Tateren, in Holland en Vlaanderen Heidens of Egyptenaren genoemd. Deze menschen waren van middelbare gestalte, donkerbruin van kleur, hadden helderstralende oogen, gitzwart haar, witte tanden, en wonnen hun brood met waarzeggen, smeden, tingieten, schoen- en ketellappen, goochelen,

- (1) De heiligverklaring van Rosa was de eerste godsdienstige plechtigheid, die den 9. September 1668, in de dat jaar gebouwde kerk der paters Dominicanen te Sittard werd gevierd.
- (2) In de St. Michiels-kerk wordt eene reliquie bewaard met het volgende opschrift:

1971.

De osse approbato corporis S^{tre} Rosae

De Sta Maria 3^{tsl} ordinis. S. Dominici

Eleet. Patr. Civit. Sittard.

dansen en muziek. Volgens Bilderdijk kenden zij ook het magnetismus. De Tater verdroeg zonder ongemak honger en onstuimig weder. De vrije hemel of hoogstens een boom of hol, strekte den Tater en zijne talrijke familie tot woning. Zijne have, die uit keukengereedschap, handwerktuigen en soms eenen zilveren beker bestond, werd door een uitgemergeld ros of een ezel getrokken. Honden, katten, dood gegane of zooals hij het noemde ‘door God geslachte’ dieren, waren voor hem lekkerbeetjes. Zij hadden geen denkbeeld van opvoeding of betamelijkheid; zij zeiden verder, dat er op aarde 72 godsdiensten en één halve, die de hunne was, bestonden, dat hunne kerk van kaas gebouwd en door de honden was opgevreten. Bedrog en afzetterij, diefstal en ongebondenheid, kenmerkten dit vreemdsoortig ras. Men noemde ze *Heidens*, wegens hun dolend leven over heiden en velden, vandaar het spreekwoord ‘dolen achter heiden’. *Heidenen* beteekent afgodendienaars. Zij zelven gaven ten onrechte voor, dat zij uit Egypte kwamen en noemden zich Egyptenaars.⁽¹⁾ Zij spraken eene soort van wartaal (argot).

Gedurende de 16.17. en 18. eeuw heeft men de Tateren in ons land aangetroffen te Amby, St. Pieter (1623, 1691), Smeermaas,

- (1) In Engeland Gypsies, in Frankrijk Bohémiens en Biscaiëns, in Duitschland Zigeuner, in Italie Zingari, in Spanje Gitanos, in Noorwegen en Denemarken Tateren zooals hier in Limburg, in Zweden Spakaring. In Limburg noemde men ze ook nog Netteboeven, Ketelbueters en Drawanten. Het waren ballingen van Hindooschen oorsprong, vermoedelijk uit de verachte kaste der paria's, en dit wordt door hun voorkomen, hunne zeden, gebruiken, taal en inborst bevestigd.

Vader Cats kenmerkt dit volkje aldus in zijn ‘Spaens Heydinnetje’.

‘Wy spitten nimmermeer, wy kennen geen ploegh.
 En des al niet-te-min, wy vinden broots genoegh.
 Wy presen noyt een mensch, die na den rijckdom snelde,
 Wy leven van den dan, als bloemen op den velde.
 Ons ziel is niet beducht om gelt of machtigh goet,
 Wy rapen onsen kost gelijk een vogel doet.
 Wy plucken sonder gelt de vruchten van de boomen,
 Wy trecken sonder kost de vissen uyt de stroomen;
 Wy krijgen wilts genoegh en vogels nyt het wout,
 De keyen geven vyer, en al de bossen hout.
 Wy konnen noorden wint en alle sure vlagen,
 Wy konnen harden vorst oock sonder hinder dragen.’

De Deensche dichter Andersen, laat een heiden zeggen: ‘De wispelturigheit zit in onze beenen, gelijk de lust tot stelen in onze vingers.’

Stein, Hoensbroek, Oirsbeek, Roermond, Amstenrade, Schinnen, Geul en Schin op Geul.

Na 1691 zijn er geene sporen meer van in de omstreken van Maastricht te vinden (Mr G.D. FRANQUINET, Ann. Soc. d'hist. et d'arch. de Maestricht, t. I, p. 266-168).

Nadat dit slag van menschen het zaad der ondeugd aan vele lichtzinnige inboorlingen had medegedeeld, deden de landrechters eenigen van dit gespuis ter dood veroordeelen, anderen geeselen of brandmerken, eindelijk een plakkaat uitgaan, waarbij de Tateren uit de Nederlanden verbannen werden verklaard. Ondanks de verdere plakkatens van 4. Juni 1657, 11. Juni 1666, 28. April 1691, 12. Januari 1713, 20. October 1693, 6. Januari 1707, 9. October 1723, 14. October 1723, 13. September 1725 en 1. April 1738, heeft men nochtans de Tateren of Egyptenaars niet kunnen verdrijven.

Zij namen, zoo schrijft Eg. Slanghen (Markgraafschap Hoensbroek, p. 130), de inlandsche manier van kleeding aan, voegden zich bij de kwalijk gezinde inboorlingen van dit land en bleven onder den naam van 'passanten' publiek of in hollen en bosschen zich ophouden. Wij omhelzen het gevoelen van pastoor Daniels, van Schaasberg⁽¹⁾, dat dit zwervend en diefachtig volk oorzaak is geweest van het ontstaan der velerhande dievenbenden, die onze landen in de 17. en 18. eeuw teisterden, onder welke de bokkenrijders in de landen van Valkenberg en Roldue, in het Guliksch, Kleefsch en in het ambt van Montfort, mitsgaders eenige teuten (zwervende kooplieden) op den overkant der Maas, de voornaamste waren.

De eerste merkelijke diefstallen voor 1740 werden op rekening der 'passanten' gesteld, maar bij geval kwam te Kerkrade, de justitie, door iemand, die lijnwaad van de bleekerij had gestolen, op het spoor eener bende. Weldra hoorde men van niets meer dan van hangen en radbraken. Te Heerlen waren 4 galgen. Schaasberg, Schinnen, Spaubeek, Geleen, Nuth, Doenrade, Merkelbeek, Brunsum, Schinveld, Nieuwstad, Echt, de geheele Maaskant, waren vol nachtdieven. Zij werden opgenomen in de kapel van een oud Tempeliersklooster te St. Joost nabij Echt, zij zwoeren 'God, de H. Maagd en de Heiligen af, leverden zich aan

(1) Oorsprong, oorzaak, bewijs enz. van een goddelooze bende nachtdieven enz. 1779, Maastricht, onder den pseudoniem SLEINADA.

den duivel over en deden belofte van alle mogelijke kwaad uit te voeren?.

In de jaren 1747 en 1748 verminderden de diefstallen, daar het land, wegens de Brabantsche revolutie vol soldaten lag. *Gardens* en *De Pré* werden als opperhoofden der bende genoemd.

In 1754 werd weder eene bende ‘passanten’ in deze streken opgemerkt. In den nacht van 15.-16. Maart 1760 was eene talrijke verzameling van bendegasten nabij de kluis op den Schaafsberg bij Valkenberg.

In 1769 en 1770 was hongersnood en kwam er sterfte onder het vee, vooral te Heerlen, Schinveld, Spaubeek, Meersen, Schimmert, Hoensbroek, Schinnen en Oirsbeek, zoodat er eene groote duurte der levensmiddelen ontstond. De Generale Staten lieten ‘knollen goed moes zijn’; maar de opperhoofden der bende namen den ongelukkigen toestand des lands te baat om op nieuw te stelen en te rooven. De kapellen van St. Leonard bij Rolduc, eene kapel bij Urmond, de kapel van St. Rosa bij Sittard en die van Mariëberg in het bosch van Schaasberg dienden beurtelings tot plaatsen van aanneming. De leden der bende zwoeren God en de Heiligen af, beloofden een uiterlijk vroom leven te veinzen, en het stipst geheim, zelfs op de folterbank, te bewaren.

Een gevangen hoofdman gaf de volgende oorzaken aan, waardoor de bende nieuwe leden wist aan te werven: 1. slechte opvoeding der kinderen; 2. het bij nacht rondloopen langs wegen en straten; 3. spel en drank; 4. ontucht; 5. begeerlijkheid naar rijkdommen; 6. nalatigheid der justitie en verbrokkeling der rechtsgebieden.

‘Wat waarlijk geheimzinnig is’, zegt De Feller in zijn *Itinéraire* of Reisboek, ‘in de geschiedenis dezer booswichten, dat is de koelbloedigheid met welke zij ter strafplaats gingen, hunne hardnekkigheid in het loochenen der meest overtuigend bewezen daadzaken, de gerustheid met welke zij hunne gevangenis afwachtten. Maar, vervolgt hij, men moet hier niet uit het oog verliezen de verstomptheid, die vaak de bedrijvers der grootste misdaden verbijstert, noch de verblindheid met welke God de zielen slaat, die reeds eene zekere maat van boosheid hebben bereikt, en eindelijk de macht des duivels op hen, die Christus hebben verloochend en zich aan hem, den satan, hebben overgegeven.’ (*Itinér.* t. II, p. 500.)

Maria Theresia gaf een geheim bevel slechts met de galg te

straffen.⁽¹⁾ De executies duurden tot 1777. Het bleek uit de onderzoeking dat de bokkenrijdersbende, in het bijzonder, wier algemeene hoofdman de heelmeester K. te Rolduc was, zich tusschen Aken, Maastricht, Roermond en Wassenberg uitstreckte.
H. WELTERS.

Ijzeren-Hamer. ***Verhaal uit Heerlen (1772-1773).***

‘En voorwaarts ging het juilend voort,
De streken in- en uit,
De hoeven op en neer om buit.
De buurten langs op moord,
En schrik, en doodsangst en ellende
Beschreef het spoor der rooverbende.’

TOLLENS.

I. ‘Laat den wind maar waaien’.

De nacht van den 7.-8. December van het jaar 1772⁽²⁾ was een gure en donkere winternacht. Het had al sedert eenige dagen zoo hard gevoren dat het kraakte; eene dikke ijslaag overdekte de beken en slooten; de scherpe noordenwind gierde huilend en klagend over huizen, velden en boomen; alle bedrijf en beweging hadden opgehouden, terwijl iedereen slechts rust en warmte aan den huiselijken haard of onder de mollige dekens zijner slaapstede zocht te genieten.

In deze tijden lag in het land van Valkenberg, tusschen het aanzienlijk dorp Heerlen en het gehucht Heerlerheide (waarheen wij den lezer verzoeken zich voor eenige oogenblikken met ons

- (1) In het jaar 1723, den 5. April, vaardigde koning Frederik Willem I. een ‘geschärftes Edict’ uit tegen roovers en dievenbenden in zijne staten. Dit edict werd ook in de Geldersche streken, die toen tot Pruisen behoorden, gepubliceerd.
In het jaar 1725, den 5. October verscheen een edict van denzelfden koning ‘das die Zigger, so im lande betreten werden und achlzehujahr and darüber alt seijn, ohne Gnade mit dem Galgen bestraffet, und die Kinder aber so beij ihnen gefunden werden, in die nächste Waisenzucht oder Spinn-häuser gebracht werden sollen’. H.W.
- (2) Zie J.B. SLEINADA, *Historie eener goddelooze rooverbende binnen de landen van Overmaas*, p. 42.

te willen verplaatsen) eene onooglijke herberg, die tot uithangbord 'de Kroon' voerde.

Daar bleef men in gemelden winternacht nog wakend; daar heerschten nog gedruis en bedrijvigheid in de late avonduren. Aan de gelagtafel en rond aan andere kleine tafeltjes door de herbergskamer zaten op stoelen en banken meer dan twintig mannen, wegens de geringe ruimte dicht op elkaar gedrongen, terwijl de waard de handen vol had bij het rondbrengen der schuimende bierkan en het vullen der parelende jeneverglazen.

Eene stikkende lucht door de gloeiend heete kachel, dikke tabakswolken, bier- en foezeldampen veroorzaakt, vulde het vertrek en benevelde den schijn der vetkaarsen, die het moisten verlichten.

Aan hunne door roet en zwartsel onkennelijke ruwe trekken, gloeiende oogen, vloek- en schimptaal, maar vooral aan de korte buksen, pistolen en dolkmessen, die zij bij zich droegen, kon men al spoedig bemerken dat die kerels hier niet met het beste doel in het nachtelijk uur waren vergaderd.

Inderdaad, het was eene voorname afdeeling der groote rooverbende, die zich in dien tijd over de landstreken tusschen Aken en Maastricht, Roermond en Wassenberg uitbreidde en het geheele Maasland met moord, brand en diefstal vervulde.

Alhoewel vele uitheemsche zwervers en joden de kern dezer samenrotting vormden, hadden deze booswichten echter het zaad der ondeugd aan lichtzinnige en bedorven inboorlingen weten mede te deelen. Een schrikkelijke eed van geheimhouding en getrouwheid aan de bende, van verzaking aan God en zijne heiligen, had deze rampzalige nachtdieven geheel onder de macht van den duivel gebracht, terwijl het beangstigde landvolk u heilig en stellig verzekerde, dat de booze geesten zelve, onder de gedaante van zwarte smerige bokken met lange vleermuisvlerken, de aanhangers der bende vlugger dan de snelste wind, naar de plaats hunner beraamde euveldeaden voerde, aan welk sprookje deze dieven hunnen naam van 'Bokkenrijders' zouden hebben ontleend.⁽¹⁾

- (1) Over den oorsprong van den naam 'Bokkenrijders', dien men aan de Overmaasche dievenbenden der vorige eeuw gaf, levert ons Dionysius Penners, pastoor te Heerlen, in het *Journal historique et littéraire* van DE FELLER, n^r van December 1790, de volgende inlichting:
'Een notaris te Heerlen, Pelt genaamd, verspreidde in 1773 het valsche gerucht, dat zekere oude vrouw 'Insche Katrien' genaamd, wegens diefstal, op eenen bok gebonden, te Heerlen zoude verbrand worden. Eene menigte vreemden werd door dit gerucht naar Heerlen getrokken, en ondanks het bedrog van den snaakschen notaris (de vrouw werd slechts gebannen) kwam het woord 'Bokkenrijders', in algemeene voege om de nachtdieven van dien tijd aan te duiden.' - Een antwoord op de uitlegging van pastoor Penners verscheen in gemeld tijdschrift, den 15. Januari 1791.

Terwijl het misbaar van het drinkgelag in 'de Kroon' nog in vollen gang was, sloeg de huisklok elf uur, en er heerschte op eens eene diepe stilte. Een struische kerel, die een zwaren ijzeren hamer als wapen bij zich droeg, stond op: 'In naam van onzen waardigen hoofdman', zeide hij, 'die van avond belet is hier te verschijnen, zal ik, uw luitenant, baas wezen en het bevel voeren. Het geldt een bezoek aan den Caumer-molenaar te brengen. Zeker heeft de man geld, maar ook vuurwapens, en dat hij die goed weet te gebruiken, zult gij wel weten, want hij heeft dezen zomer nog op het schuttersfeest te Nieuwenhagen den vogel afgeschoten. Weest dus op uwe hoede. Tot wachtwoord nemen wij: 'Laat den wind maar waaien!' Na gedaan handwerk zullen wij ons hier weder vereenigen en de volgende plezierreis bepalen!'

Nog een teug, men wapende zich, onderzocht de geweren, ontstak eenige handlantarens en nu riep de luitenant, dien wij voortaan met zijne gezellen wegens het geducht wapen dat hij voerde, 'IJzeren-Hamer' zullen noemen: 'Op, mannen! voorwaarts! Laat den wind maar waaien!'

II. In den Caumer-molen.

Ten zuiden van Heerlen ligt eene kleine buurt, Caldenborn, in de volksuitspraak Caumer genoemd. In den molen aldaar, 'Caumermolen' geheelen, lag in den vermelden nacht alles in diepe rust, want men vertrouwde er genoegzaam op de hechte grendels en sloten der deuren en op de ijzeren vensterstaven, alsmede op de wapens en de onverschrokkenheid van den huisbaas en zijne knechten.

Het is middernacht, het uur van spoken en geesten, maar ook het uur, waarop de woeste driften van den mensch zijn ontke-

tend. Behoedzaam sluipen de dieven door den stillen nacht naar den molen. De Geleenbeek, die langs het huis stroomt, is toegevroren. IJzeren-Hamer stapt over het ijs en bereikt een der keldergaten, verheft zijn werktuig en verbrijzelt de verroeste staven; niet zonder moeite dringt zijn machtige lichaamsbouw door de opening, terwijl hem een paar onversaagde mannen volgen. Zij bevinden zich in den molen. De bandhond slaat aan op het voorhof; een slag met een zwaar stuk hout, door eenen der buitengebleven roovers, brengt het trouwe dier voor eeuwig tot zwijgen. De binnengedrongen roovers openen hunnen ongeduldigen makkers de voordeur. De geheele inbraak gebeurde zoo schielijk dat de verraste huisbewoners niet eens den tijd hadden om op te staan en weldra gekneveld in hunne bedden lagen te jammeren.

De huisheer echter, een weduenaar, die met zijn eenig kind, een zoontje van negen jaren sliep, was bij het eerste gerucht aan het kelderluik wakker geworden, had in allerijl de noodigste kleedingstukken aangeschoten, en toen 'IJzeren-Hamer' het slaapvertrek binnendrong, stond de wakkere eigenaar van den molen met het geladen geweer voor hem.

'Uw geld!' donderde 'IJzeren-Hamer' den baas toe.

'Kom het halen, schelm, zoo gij durft', kreet de baas onverschrokken; tegelijkertijd schoot hij zijn geweer af, maar de bokkenrijder ontweek door eene rappe hoofdbeweging den kogel, die zijn hoofd bedreigde en boven in het deurraam bleef zitten. Met een enkelen slag van zijn ijselijk moordtuig verbrijzelt de roover den armen baas de hersenpan.

Het zoontje van den molenaar was middelerwijl uit het bed gekropen en lag aan de voeten van zijns vaders moordenaar smeekend om medelijden. Maar de ruwe kerel had in de vervoering zijner woede en in de zucht naar roof oogen noch ooren.

Het razende onmensch verheft andermaal zijn wapen... Stervend rolt ook het kind op het ontzielde lichaam van zijn vader!...

Nu doorwroette de bokkenrijder bedden, kasten en kisten, tot hij in eene lade van de kleerkast een linnen zakje met eenig zilvergeld vond, hetwelk hij bij zich stak, terwijl hij binnensmonds gromde: 't is wel de moeite waard voor mijn hamer!'

Ondertusschen hadden zich zijne gezellen van alles, wat hun goed om te pakken toescheen, meester gemaakt, en op een herhaald gefluit van hun aanvoerder begon de terugtocht.

De roovers schimpten ter dege op den geringen buit, dien hun de ‘meelzak’, zooals zij den verslagen molenaar noemden, had opgebracht. In ‘de Kroon’ teruggekomen, greep de verdeeling plaats, waarna hun ‘IJzeren-Hamer’ nieuwen moed gaf, door hun eenen aanslag op den schatrijken halver⁽¹⁾ van Wijngaardshof te beloven.

‘Daar’, zeide een der bendegasten, ‘zal het ons beter meevallen en zonder gevaar, want ik, Roode Hannes, ben er schaapherder en zal u zoo goed den weg wijzen dat ze op den hof geheel en al zullen overmand worden eer zij er nog aan denken.’

Om twee ure ging het roovergespuis in ‘de Kroon’ uiteen. ‘IJzeren-Hamer’ trok met een paar gezellen naar zijne woning te Heerlen.

Onderweg was de bokkenrijders-luitenant tegen zijne gewoonte stil en peinzend. Van tijd tot tijd mompelde hij binnensmonds: ‘Van dien meelbuil heb ik geen spijt... had ik het jongske maar met vrede gelaten... Edoch gedane zaken hebben geen keer! Komaan: ‘laat den wind maar waaien!’”

III. Engel en duivel.

In eene achterbuurt van Heerlen lag toenmaals een huis, alwaar de noodstal aan de deur en het gedurig gerinkel en geklop genoegzaam te kennen gaven, dat er het hoefsmidsbedrijf in werd uitgeoefend.

Het was alhier inderdaad, dat de bokkenrijders-luitenant, ‘IJzeren-Hamer’ (zijn ware naam was Philip Hameker), een smid van zijn ambacht, met zijn eenig kind Lina, een meisje van 14 jaren, woonde.

De smid van het dorp was in zijne jongelingsdagen een der flinkste jongens van Heerlen, die wegens zijn oprecht karakter en vroolijken aard en tevens om zijne behendigheid in zijn handwerk in ieders gunst stond. Hij huwde met een der schoonste en braafste meisjes van de plaats en scheen door deze echtverbintenis de gelukzaligste toekomst te zullen ingaan.

Maar helaas! ook hem was, toen zijn aardsch geluk op het hoogst scheen te zijn gerezen, het treurig lot beschoren des te

(1) Halver, in de uitspraak halfer of halfen, vr. balversche, is in Limburg een pachter, die eene hoeve (hof) voor de helft van de opbrengst der granen bebouwt.

dieper van het toppunt van zaligheid neer te storten. De gewelddadige hand des doods kwam de liefdebanden van het echtpaar wreedelijk verscheuren. De trouwe levensgezellin van den smid moest na twee jaren eener gelukkige vereeniging ten grave dalen, haren echtgenoot een eenig pand harer liefde, eene dochter nalatende, te jong nog om het onherstelbaar verlies der moederliefde en moederzorgen to kunnen ondervinden.

De anders zoo levenslustige smid was thans dezelfde man niet meer. Getroffen door het verdriet van den fellen slag liet hij den moed zinken; hij zocht troost, maar niet in de liefde en zorg voor zijn kind, niet in de moederarmen van den godsdienst, hij zocht zijn troost... in de dierlijke uitspattingen van het kroegleven. Wel is waar, arbeidde hij somwijlen nog wel, het was echter niet meer zooals voorheen uit lust voor zijn ambacht, maar voor drank en brood.

Eene oude tante van zijn vrouwskant bestierde zijn huishouden en voedde ook de jonge Lina op in eer en deugd.

Het kind nam toe in jaren, deugden en bevalligheid, zoozeer zelfs, dat zij het ruw gemoed van den dronkaard door hare goede hoedanigheden en minzame manieren wist te verteederen, en dat haar vader, na het overlijden der tante, toen Lina pas de eerste heilige Communie had gedaan, haar geheel meester liet in de huishouding.

Alles wat Lina deed, was hem goed.

Zelfs in den zwijmelroes, wanneer hem zijne drift naar het genot van geestrijke vuchten, zoo vaak voor al wat goed en edel was, verstompte en verblindde, was de anders ontembare woestaard, voor zijn kind gedwee als een lam.

Van lieverlede doemde het bewustzijn van het laakbaar gedrag haars vaders bij de jonge Lina op; tot zijne verbetering vermocht zij echter niets anders dan zwijgen, weenen en bidden. Honderden malen had 'IJzeren-Hamer' de zielesmarten zijner dochter bespeurd en evenzoo dikwerf had hij het voornemen gemaakt den weg der beterschap in te slaan, maar de duivel der dronkenschap had zijne ziel in eenen keten als diamant zoo hecht gekluisterd, terwijl zijne lichaamskrachten en behendigheid door een vloekwaardigen eed aan de bokkenrijdersgilde waren verpand.

'IJzeren-Hamer' wilde wel, maar kon niet meer. Het was enkel nog de genade des hemels, de onoverwinnelijke kracht van den sterken God, die op het smeekgebed van een zuiveren

engel het wonder zou verrichten, dat menschelijkerwijze onmogelijk scheen.

Reeds sedert geruimen tijd had Lina opgemerkt, dat haar vader veeltijds bij dag en bij nacht afwezig was. De afwezigheden 's daags schreef zij met recht toe aan het bezoek der herbergen, maar alhoewel zij meermalen was gaan zien, had zij haren vader bij laten avond of in de nachtelijke uren nimmer in de kroegen, die sluipholen van onedel zingenot, kunnen aantreffen.

Toen zij eensdaags den moed had hem over zijne veelvuldige afwezigheden te ondervragen, antwoordde hij barsch:

‘Bemoei u daar niet mee, en als ik ook niet hier ben, wees dan maar niet ongerust. Ik ga, waar ik zijn moet.’

Eenige dagen nadat de diefstal met inbraak en moord in den Caumermolen had plaats gehad en het geheel land met ontzetting had vervuld, bemerkte Lina, dat er met haar vader iets bijzonders moest zijn voorgevallen. In enkele oogenblikken dat hij niet door sterken drank was opgewonden, was de smid buitengemeen neerslachtig, zijne werktuigen ontglipten vaak aan zijne handen, terwijl hij dan met een zucht het hoofd op de borst liet nederzakken.

Op zekeren nacht ontwaakte Lina door een zeldzaam geluid. Zij hoorde in het aangrenzend slaapvertrek haar vader droomend zuchten en weeklagen, terwijl de volgende woorden bij tuschenpoozen zijnen lippen ontvielen:

‘Wee mij, ellendeling! De hel gaat open... vuur! vuur! Had ik dat jongskens maar gespaard... daar komt het op mij aan! het nijpt mij de keel toe... Hulp! hulp! Ik wil aan de bokkenrijders verzaken. Ach, mijne brave Lina! Arm kind!...’

Nu wist Lina alles. Het raadsel waarnaar zij zoolang had gezocht, was haar op eens ontsluitend. Haar vader was dan niet alleen een met schande bedekte dronkaard; hij was erger nog: een verachtelijke dief en helaas! een vuige, laffe moordenaar!... Meer dood dan levend door deze schrikkelijke openbaring, sloop Lina rillend van ontzetting naar haar slaapkamertje. Zij wierp zich op de knieën voor het beeld der H. Moeder Gods, die thans in deze smartvolle omstandigheid hare eenige toeverlaat was en wier teeder hart ook weleer door een zwaard van droefheid werd gegriefd.

‘Ach, lieve Moeder Maria! Heb medelijden met mijnen armen vader!’ kermde Lina nauwelijks hoorbaar. ‘Bid uwen vergram-

den Zoon, dat Hij mijn vader moge sparen en mij in zijne plaats als zoenoffer voor zijne schulden aanneme! Ik beloof U spoedig in uwe kapel te Schaasberg te komen bezoeken en vereeren. o Moeder van smarten, heb medelijden met mij en mijnen vader!...'

Lang bleef Lina aldus nog waken, bidden en tranen storten, totdat eindelijk een diepe slaap haar bedrukt gemoed door vergetelheid en troost kwam opbeuren.

IV. Het khuis der moeder.

Het was een heerlijke ochtend in de zoete Mei-maand. Het welluidend kweelen der vogels begroette de eerste stralen der opgaande zon; de lentebloemen en het frissche loover der twijgen wasenden hunne balsemgeuren uit, terwijl de geheele schoone natuur door de hoop en vreugde harer herlevende kracht bezielde, vol begeestering een loflied ter eere van haren Schepper scheen aan te heffen.

Op het voetpad, dat van Heerlen naar Schaasberg door machtige eikendreven en dennen bosschen loopt, zien wij een jeugdig meisje in het vroege morgenuur stil biddend voortwandelen.

In haar nederig maar zindelijk korenblauw zondagskleedje gedost, een zwart kanten mutsje op het hoofd, een klein gouden kruisje aan den hals en het Communie-boekje met zilveren kram onder den arm dragend, gaat het kind een godsdienstigen plicht vervullen.

Het is Lina, de dochter van 'IJzeren-Hamer'. Haar gelaat is ontroerd, hare oogen stralen van aandoening, hare lippen bewegen zich onophoudelijk; vol geloof, liefde en vertrouwen op de bescherming van hare Moeder in den hemel, nadert Lina langzaam den heuvel, waarop de liefelijke boschkapel van Schaasberg verrijst.⁽¹⁾ Geen enkel bezoeker was nog ter plaatse verschenen; de kapel was als gebruikelijk geopend. Lina knielt eerbiedig neder voor

(1) Schaasberg bezit twee zeer oude kapellen. Eene in het bosch van Lebuhof te Schaasberg, de andere nabij het oud vervallen slot te Schaasberg, in het gehucht genoemd Palembang. De eerste, waarvan hier spraak is, is gewijd aan O.L. Vrouw van den berg Karmel. Boven den ingang slaat het wapen van de Heeren van Schaasberg, met het opschrift: 'Flos Carmeli, virgo puerpera, ora pro nobis'.
J.S.M.

het beeld van Maria en vervolgt haar innig en vurig smeekgebed. Lang, zeer lang bad zij voor haren schuldigen vader. Toen zij haar gebed geëindigd had, stond zij eensklaps overeind en murmelde zachtjes:

‘Maria, lieve Moeder Gods! versmaad toch niet het gebed uwer onwaardige, maar zoo diep ongelukkige dienaars. Ik bid U voor het heil der ziel van mijnen rampzaligen vader. Moge hij door uwe machtige voorspraak bij uwen Zoon, onzen Heer, genade en vergiffenis verkrijgen! o Helperin van allen, die tot U hunne toevlucht nemen; ik bied door uwe hand mijn leven aan God tot prijs van het zieleleven en de bekeering mijns vaders, en tot pand mijner offerande schenk ik U, Maria, dit gouden kruis, het dierbaarst erfstuk mijner moeder zaliger, en mijn grootsten schat op aarde! Moge de hemel mijn offer van kinderlijke liefde niet versmaden, opdat mijn vader niet verloren ga, maar zich geheel tot God bekeere en eeuwig moge leven!’

Nadat de engel van onschuld en kinderlijke liefde deze roerende bede had uitgesproken, nam zij het kruisje van haren hals en speldde het aan het kleed van het Moedergodsbeeld vast, waarop zij zich nog eens diep nederboog en biddend, zooals zij gekomen was, naar huis keerde.

V. De slag der genade.

Het werd Allerzielendag. De najaarsstormen dwarrelden onstuimig over het veld en rukten het verflenste loof van de boornen, terwijl hun klagend geschuifel de ijdele stervelingen aan het broze en wisselvallige van de ondermaansche dingen scheen te herinneren, en tevens te beschuldigen wegens de spoedige onverschilligheid en vergetelheid omtrent de nagedachtenis van degenen, die hen in den kouden schoot der aarde zijn voorafgegaan.

Lina, de eens zoo bloeiende en hoopvolle dochter van ‘IJzeren-Hamer’ lag ziek neder. De welige bloem was door den verderfelijken rukwind der aardsche jammeren geknakt. Het volle besef van de schande en boosheid haars vaders, dien zij nochtans met alle krachten barer ziel zoo teeder beminde, had haar jeugdig hart gebroken. En de Moeder Gods, die zij in Schaasberg's boschkapel om bijstand had verzocht, had een gunstig oor aan hare smeking verleend en het edelmoedig offer van haar leven aan den Hemelvader opgedragen.

Sprakeloos zag de schuldige vader zijn aangebeden kind als sneeuw voor de zon wegwijnen. Hij begon zijne drift naar sterken drank te beteugelen, en wist zijne afwezigheid bij de bende door de ziekte van zijn kind te verontschuldigen. Hij verzorgde de zieke Lina als de liefderijkste moeder, waakte bij hare legerstede en ontbood de knapste geneesheeren, om haar te redden. Weldra moest hij echter haar doodvonnis vernemen. Lina vroeg en ontving als een engel die zij was, de laatste troost- en hulpmiddelen der H. Kerk. Soms wierp zij een onbeschrijflijken blik, van een weemoedigen glimlach vergezeld, op haren vader; het was in die oogenblikken van stil zelf bewustzijn, dat het offer van hare kinderlijke toegenegenheid aan den hemel welgevallig was.

Lina was op Allerzielendag bediend geworden. Nadat de roerende plechtigheid was geëindigd, had de smid den herder der parochie, Arnold Morees, naar het huis van God vergezeld en eenige oogenblikken op het graf zijner echtgenootte verwijld. Diep bewogen keerde hij aan het sterf bed zijner dochter terug.

‘Vader’, sprak Lina, ‘waar zijt gij geweest?’ - ‘Mijn kindlief’, snikte hij, ‘ik ben op moeders graf voor ons beiden gaan bidden.’

‘O vader’, hernam de zieke, ‘zorg toch dat ik naast moeder worde begraven!’ - ‘Mijn kind! Gij zult niet sterven, hoop ik, maar leven om mijnen ouden dag door uwe liefde en zorgen te veraangenamen!’

‘Neen, vader, ik voel het dat ik ga sterven, maar ik sterf gaarne, want ik word dan met moeder zaliger in den hemel voor eeuwig vereenigd, en ik hoop u daar eens weder te zien. Maar, o vader, eene zaak drukt mij geweldig op het hart, wees niet boos op mij, als ik u zeggen moet, dat gij God hebt verlaten, want gij zijt onder de bok...

‘Houd op, kind’, onderbrak haar de vader, ‘spreek dien gevloekten naam niet uit! Ja, het is zoo, mijne dochter. God kastijdt mij echter in Zijne rechtvaardigheid. Nog niet lang geleden, heb ik een dubbelen moord bedreven, eenen vader, en ach! ook nog zijn onschuldig zoontje laaghartig en meedoogenloos om het leven gebracht. Tot straf dezer gruweldaad moet ik u, mijne onschuldige dochter gaan verliezen! Ik ben diep rampzalig; ach! voor mij is noch troost noch redding meer; voor mij, den godvergeten dronkaard, dief en moordenaar is geen geluk meer, noch op aarde, noch in den hemel!’

‘Vader, gij lastert’, sprak Lina, ‘bij God, en bij God alleen, is altoos hulp en overvloedige barmhartigheid. Keer terug tot God, aleeer het te laat is. Ga onzen goeden pastoor opzoeken, hij zal u helpen en troosten; beloof het mij vader, want dan sterf ik gerust, de zoete hoop medenemende, dat wij aan de andere zijde van het graf in Gods blijde woning eeuwig zullen vereenigd worden, om elkander nimmermeer te verlaten!’

‘Mijn kind!’ snikte de diep getroffen zondaar, ‘ik beloof het u heilig, dat ik zal doen volgens uwen wensch, al kostte het mij het leven!’

Tot bevestiging zijner belofte drukte hij de vermagerde vingers zijner dochter in zijne ruwe smidshand, terwijl hij schreiend zijn hoofd op het sterfbed nederboog.

Eene zachte sluimering sloot de oogleden der zieke en ondertusschen streek de engel des doods in de kamer neder, die hij weldra verliet om de reine ziel des kinds als eenen kostbaren losprijs voor de misdrijven haars vaders aan de Oneindige Barmhartigheid over te geven.

VI. De slag van den hamer.

Geheel Heerlen was in rouw over het vroegtijdig afsterven van Lina. Zij werd naast hare moeder, gelijk zij had verlangd, aan de rust van het graf toevertrouwd.

In den avond na de begrafenis klopte ‘IJzeren-Hamer’ aan de poort der pastorie, hij werd binnengelaten. De vaderlijke herder ontving den zoo lang verloren zoon met open armen, troostte hem en moedigde hem aan om het reeds begonnen werk zijner bekeering geheel te voltooien.

Tevens zond de smid zijn ontslag aan den hoofdman der bokkenrijders.

Toen hij echter niet lang daarna, op zekeren avond, nog in zijne smidse bezig was, traden zes zwartgemaakte kerels onverhoeds binnen, grepen hem vast en bonden hem aan het aambeeld, terwijl een hunner zich van het beruchte moord werktuig, dat de smid zoolang voor de bende had gebruikt, bemachtigde.

Een felle slag gonsde door de lucht en trof het voorhoofd van den bekeerden zondaar, die onder den laatsten zucht van zijn berouwvol hart: ‘God, wees mij genadig’, doodelijk gewond nederviel.

Des anderendaags vonden de buren het lijk van den smid, badend in zijn bloed, met verpletterden hoofdschedel, in zijne werkplaats liggen. Op het aambeeld lag een strook papier waarop met bloedige letters was geschreven:

‘Zoo straffen de bokkenrijders de afvalligen en lafaards!’

H. WELTERS.

Hoe zich een bokkenrijder verklapte.

Bij het krieken van den ochtend, stiet eens een Valkenberger zijn venster open. Een pachter uit de omstreken liep haastig over de straat. ‘Hoe, kameraad,’ riep die van Valkenberg, ‘al zoo vroeg op weg!’

‘Weet gij dan niet,’ antwoordde deze, ‘dat geheel Margraten al op de been is; dezen nacht zijn er schelmen in de kerk gebroken.’

De Valkenberger werd al nieuwsgieriger en vroeg naar verdere omstandigheden.

‘Ja, zei de landman, het schijnt dat de deugnieten er om middernacht zijn aangekomen. Men heeft de deuren met diefjes opengemaakt. Reeds waren verscheidene zaken van waarde geroofd. Men ging zachtjes om niemand wakker te maken, men sprak slechts fluisterend.

Op eens beginnen de klokken te luiden. De geheele troep ging er door zoo hard het maar kon, want de schrik was er *ons* aan.’

Twee dagen daarna werd de bokkenrijder, die zich zoo schoon verklapte, naar de galg gebracht.

Naar het Fransch van RICHARD DE FLOREMONT.

Het fluitje van den hoofdman.

In een dorp nabij Valkenberg legde de pastoor van tijd tot tijd een troefje met een zijner vrienden uit het dorp. Op eenen avond kwam deze wat vroeger dan naar gewoonte; de herder steeds zacht en goedwillig, was ditmaal bijzonder opgeruimd.

‘Wat nieuws, heer pastoor, vandaag?’ - ‘Goed nieuws, mijn vriend,’ antwoordde deze. ‘Een man die mij 600 fl. moest bren-

gen is heden, zonder te worden aangevallen, te midden der bokkenrijders gereisd. Het zou ook voor kerk en armen noodlottig zijn geweest, als men hem dit geld had afgenomen.'

'Best, mijnheer pastoor. Dan zal ik, die kapitein hen van die mannen, de vrijheid nemen, dat geld van u zonder interest te leenen!'

'Altoos dezelfde grappenmaker', lachte pastoor, hetwelk de kapitein beaamde. Nauwelijks had de pastoor opgehouden met lachen, of de kapitein hervatte: 'Het is ernst, mijnheer de pastoor. Ik moet dat geld hebben!' De pastoor lachte op nieuw. Toen trok de bokkenrijder een klein zilveren fluitje uit den zak, en floot driemaal. Tien venten met blinkende messen stormden spoedig de pastorie binnen. De pastoor lachte niet meer, maar kreeg het op de zenuwen, toen hij het geld moest afgeven. De kapitein wierp den in onmacht gevallen herder wat water in het gezicht en vertrok, zich de handen wrijvend, terwijl hij tot zijne handlangers zeide: 'Pastoor was wel bang, maar hij heeft toch genoeg voor zijn geld gelachen'.

Naar het Fransch van RICHARD DE FLOREMONT.

De schepen-bokkenrijder.

Toen in de laatste helft der vorige eeuw de beruchte dievenbende der bokkenrijders alom in deze landen schrik en verwoesting verspreidde, gebeurde het eens dat zij tot hoofdman den schepen L., uit het vlek N....., verkozen.

De man was stoutmoedig en slim, ook zijne beide dochters Kaat en Mik had de schepen in de samenrotting opgenomen; zelfs had zijne Kaat reeds hare handen met bloed bevlekt, toen zij bij eenen aanslag te W..... eene arme vrouw, die uit een venster om hulp riep, door een pistoolschot van het leven beroofde.

Geheel onbewust van de zedeloosheid dier familie, waren er onder de menigvuldige mededingers naar de hand der rijke schependochters, twee flinke boerenzonen uit E...., Piet en Klaas. Toen deze jongelingen van de S.....sche Donderdagsmarkt, op eenen keer wat laat waren vertrokken, overviel hen de duisternis te N..... zoodanig, dat zij besloten in L.'s schuur te overnachten. Zij kropen op het ingeschuurde stroo en sliepen weldra in. Om-

streeks middernacht werden zij door een gepiep aan de schuurdeur wakker. De deur ging open en 60 gewapende schelmen met zware pakken beladen drongen de schuur binnen. Terstond erkenden onze knapen de geduchte bokkenrijders, waarover zooveel beangstigende vertelsels in omloop waren. Schrik en angst bevingen hen, nauwelijks durfden zij adem halen. Hooger nog steeg hunne vrees, toen één der boeven uitriep: ‘Mannen ik ruik menschenvleesch!’ - Er werd gesnuffeld en met de lantaarn rondgelicht, maar per geluk werden onze E...er-jongens niet ontdekt. Zij zien vervolgens de gauwdieven hunnen buit uitpakken. Vader L. presideerde de verdeling en een aanmerkelijk deel van den roof werd voor hem ter zijde gelegd, zoodat Mik uitriep: ‘als dat zóó vooraangaat, vader, kunnen wij onze koeien wel aan zilveren kettingen vastleggen’. Nadat de buit verdeeld was werd vergadering gehouden, de schepen gaf zijne bevelen voor eenen volgenden strooptocht en deed aan ieder bokkenrijder door Kaat en Mik eene halve pint klaren jenever uitreiken, waarop de booswichten in alle richtingen wegslopen en alles wederom doodstil werd. Men kon wel denken dat Piet en Klaas zich zoo spoedig mogelijk uit de voeten maakten. Regelrecht begaven zij zich naar M....., alwaar zij alles aan den drossaard openbaarden. Deze hooge rechter ontbood nu op ééne dag de zeven schepenen van het ambt en onder dezen ook L. Daar L. wel giste dat het hem niet goed zoude gaan, stak hij zijne doodmuts bij zich. De schepenen werden afzonderlijk verhoord, ten laatste ook L. Toen hij bij den drossaard verscheen, bood hem deze een paar stevige kluisters aan, zeggende: ‘Beproef eens schepen, of u deze manchetten ook wel passen!’ L. werd op de pijnbank gelegd, maar wilde niets bekennen. Men zegt, dat hij in den Tomp, de gevangenis van M....., den hongerdood is gestorven.

M.

De drossaard duykers te Raath (Bingelrade).

Hij bewoonde het kasteel Raath, was een streng beambte en groot vijand van de bokkenrijders.

Een zijner naburen uit Merkelbeek, reeds een bejaard man, werd als een bokkenrijder door den drossaard aangehouden en in de gevangenis geworpen.

Zijne zoons, twee grove bengels, zwoeren den drossaard wraak.

De oudste der twee ontmoette Duykers, die alleen door het veld wandelde, op den Schwarzenberg tusschen Raath en Merkelbeek. ‘Mijnheer!’ zeide hij, ‘indien mijn vader binnen acht dagen niet los is, zal de roode haan op uw dak kraaien.’⁽¹⁾

Drossaard Duykers trok de schouders op en ging voorbij. Den negenden dag 's avonds om half negen luidde te Bingelrade de brandklok. Het huis van den drossaard stond in lichtelaaie vlam. Poorten en deuren waren met kettingen en natte touwen gegrendeld en de vensters waren getralied. Het geheele huisgezin zou in de vlammen zijn omgekomen, indien de toegesnelde menigte de deuren niet van buiten had ingebeukt. De drossaard redde zich in zijn nachtgewaad, buiten zich zelve van schrik; hij alleen kende den brandstichter, maar wist ook dat het ‘één getuige, geen getuige’ in dien tijd hoog gewaardeerd werd.

Er was dus eene tweede getuigenis noodig.

Op denzelfden avond naaide te Wiggelrade in de Viel, onder Bingelrade, bij den halfen Leonard Boesten, eene vrouw uit Douvergenhout, gehucht onder Merkelbeek. Deze vrouw keerde laat in den avond huiswaarts. Toen zij bij het boschje Waanrade kwam, vernam zij de voetstappen van twee personen, en vluchtte achter het struikhout. In het voorbijgaan erkende zij de twee gebroeders N. uit Merkelbeek en hoorde hoe een hunner tot den anderen zeide: ‘Kijk, Jan, de kant waar ik mijne lont legde, brandt beter dan uw kant!’

De getuigenis dezer vrouw bracht de twee schuldigen ten ondergang. Zij werden volgens uitspraak van het schepengerecht te Oirsbeek, in de Treebeeksche heide verbrand.

JOS. HABETS.

Dievenbenden in het land van Thorn.

De welvaart, welke de bewoners van dit klein vorstendom onder den kromstaf eener abdis genoten, werd in de laatste helft

(1) De roode haan in in de Germaansche mythologie het Skaldische zinnebeeld des vuurs. Hij zal eens op aarde, in hel en hemel, den grooten wereldbrand en hel wereldoordeel aankondigen.

(Mr. G.D. FRANQUINET, Verb. over de Volö-Spâ, p. 52.)

der vorige eeuw door dievenbenden verontrust, meestal des nachts braken zij in de huizen, bonden de bewoners aan handen en voeten en beroofden hen van alles wat slechts eenige waarde in hunne oogen had; ook kwamen zij bij dag op vele plaatsen, b.v. op Schous- en Luensmolen allerhande levensbehoefden ter leen vragen, wel te verstaan, om nooit iets van het geleende terug te brengen. Eens was een zekere G.K. met zijnen knecht twee karren graan naar Maastricht gaan brengen, en reeds na afloop van de markt tot Mechelen teruggekeerd, toen hem een der bendegasten ontmoette en hem vroeg mede te mogen rijden. Dit stond G.K. hem toe en ter goeder ure, want tusschen Neerocter en Maaseik werden zij aangehouden om handgeld, waarop de onbekende gezel antwoordde *'de maan is nog niet op'*, en de aanvallers terugweken. Hetzelfde deed zich insgelijks voor tusschen Maaseik en Ophoven. Alweer hetzelfde antwoord *'de maan is nog niet op'*, waarop ditmaal de dieven antwoordden: *'dat heeft u de duivel gezegd'*. - Alzoo kwamen zij gezamenlijk zonder ongeval te huis, en G.K. vroeg aan zijnen begeleider wat hij hem schuldig was, en deze antwoordde: 'niets, het eene plezier is het andere waard'.

Een zekere H.G., die in den avond van Leveroy naar Ittervoort terugkwam, ondervond nagenoeg hetzelfde; men vroeg hem om vuur, hetwelk hij ook den onbekende gaf, die hem erkende en verder naar huis wilde vergezellen. De onbekende rooker ging met H.G. tot Grathem, alwaar hij H.G. verliet, maar hem waarschuwde, wanneer men hem zou aanvallen slechts met den hoed te slaan, hetwelk hij tot twee malen deed, met dat gevolg dat twee dieven, die hem onderweg aanrandden, het herkenningsteeken der bende bemerkende, genoemden H.G. vrij en ongehinderd lieten gaan.

Eindelijk kwam de justitie van het land van Thorn deze benden op het spoor, en maakte velen hunner door de galg, te Ittervoort, onschadelijk. Niet ver van de plaats waar H.G. om vuur was gevraagd geworden, lag een huis, genaamd 'de Koet', waar zich een gedeelte der dieven had verscholen. Op zekeren nacht omsingelde de Kapittels-Meier van Thorn met eene sterke gewapende boerenwacht genoemd huis, trad binnen en vroeg den meester des huizes of geen vreemd volk in huis was, waarop deze met den vinger eene aangrenzende deur wees, zeggende: 'neen'. - Dit zagen de dieven door eene spleet in de deur, en

riepen: ‘gij spreekt goed, maar wijst slecht’. De geheele aanwezige troep werd in arrest genomen, maar eenige dagen later kwam eene grootere bende en verbrandde den meester des huizes levend op het vuur.

L. GRISPEN.

De diefachtige ekster te Ryckholt.

Ingesloten tusschen het voormalig graafschap Gronsveld en de vroegere heerlijkheden Oost en Eysden, ligt de tegenwoordige gemeente en vroegere rijksvrijheid Ryckholt, een klein en nietig dorpje van omstreeks 320 inwoners. Dit pygmée-staatje prijkte voor de Fransche revolutie met een machtig schepengerecht waar men oordeelde, niet alleen over ‘breukige’ maar ook over halszaken.

De bijzittende boeren hadden er gelijk onze provinciale gerechtshoven recht over leven en dood.

Het slot des dorps lag ten noorden der heerlijkheid en heeft in den loop der tijden toebehoord aan de familiën De Ryckholt, van Vlodrop tot Leuth, De Bounam te Luik en De Bounam de Ryckholt te Luik.

Omstreeks het jaar 1780 zuchtte, in boeien geklonken, in een der torens van dit kasteel, een landlooper, dien men beticht had eenige juweelen uit het vrijheerlijk slot te hebben ontvreemd. Deze man, die meermalen als kramer het slot bezocht had, weigerde halsstarrig zijn gewaand misdrijf te bekennen en bleef vervolgens in het vunzig kerkerhol opgesloten.

Eerst na herhaalde malen het grievend lijden der pijnbank doorstaan te hebben, bekende hij de begane misdaad en werd diensvolgens naar luid der wetten van dien tijd tot de galg veroordeeld.

Daar dit rechtsinstrument op de grens der heerlijkheid stond en men er niet door de poort des kasteels kon geraken zonder vreemd grondgebied te beroeren, werd er een gat in de heg des tuins gebroken en de lijder langs deze nieuwe baan naar de strafplaats gevoerd.

Het volk verhaalt dat men deze klove nimmer meer heeft kunnen stoppen en dat tevens de nieuw geplante dorens niet meer wilden gedijen. Men zag dit aan als een teeken dat de man wel onschuldig van het leven beroofd zou kunnen zijn geworden.

En inderdaad, een jaar of twee daarna, vond men de ontvreemde voorwerpen op een hoogen wilg, verscholen in een eksternest.

Het was dus een diefachtige vogel, die schuld was geweest aan den dood van dezen veroordeelde.

Men verhaalt nog heden te Ryckholt, dat de schepenen, die zulk lichtvaardig oordeel hadden gestreken, door den heer des dorps werden gedwongen om aan de familie van den overledene blootsvoets verschooning te vragen en hun eene schadeloosstelling van duizend patakons (2500 gulden) 's jaars uit te reiken.

De Fransche revolutie heeft deze boetgelden afgeschaft.

Zoo luidt het verhaal, dat wij uit den mond van eenen landman, wiens vader in de zaak betrokken was, hebben opgeteekend.

M.

Het Croaten-jaar (1635.) ***Verhaal uit Blitterswijck.***

‘Een vloek, een landsniet heeft dit god'lijk oord vernield,
Alom den oogst verwoest, ons dierbaarst kroost ontzield.

HELMERS. (Apollo.)

In den oorlog tusschen Lodewijk XIII. en de Generale Staten tegen Spanje, kwam de keizerlijke veldheer Piccolomini met zijne Croaten, den Kardinaal-Infant Ferdinand, landvoogd der Spaansche Nederlanden, ter hulp. Geheel dit land werd door krijgslieden overstromd en deerlijk geteisterd. Het was vooral het door roof- en moordlust beruchte Croaten-volk, dat zich teugelloos in de grootste geweldenarijen tegen de arme landbewoners uitwoedde. Zij roofden en plunderden wat slechts voorkwam; ja, zij zouden zelfs, naar men vertelt, den lieden neus en ooren, handen en voeten hebben afgesneden. Alhoewel zij als vrienden kwamen, huisden zij hier erger dan de grootste vijanden zoodat nog geruimen tijd nadien het treurig aandenken aan ‘het Croaten-jaar’ onder het volk is bewaard gebleven, en te meer nog, omdat ook de geesel der pest, ‘de schouwende ziekte’ zooals zij destijds werd genoemd, de oorlogsfakkelt onmiddellijk volgde en overal rouw en schrik verspreidde.

Het was in dezen naren tijd dat het volgende voorval te Blitterswijck plaats greep.

Nabij den ‘Galgenberg’ alwaar in de middeleeuwen de groote misdadigers op bevel van Blitterswijk's heerschapp werden ter dood gebracht, in de heide genoemd ‘op Wolterskamp’, leefde in een klein maar zindelijk huisje een daglooner, Hendrik genaamd, met zijne vrouw Hanna en hun zoon Pieter, een tienjarigen knaap, de eenigste spruit van hun huwelijk, de vreugde van hun leven. Zoo deugdzaam en oppassend de ouders waren, zoo gehoorzaam en vlijtig was hun knaap. De vader wilde hem in den vreemde zenden om er een ambacht te leeren, maar de moeder, die niet van haren lieveling kon scheiden, had voor hem van haren goedhartigen dorpsheer een postje van tuinmans - helper op het grafelijk slot weten te verkrijgen.

Sinds Pieter zijne betrekking had aanvaard was hij de lieveling der kasteelbewoners geworden. Zijne gelukkige ouders zagen hoopvol op hem neder als op den steun en troost hunner oude dagen. Achttien zomers waren reeds over Pieter's hoofd weggerold, toen in het hart van den jongeling eene ongekende neiging ontwaakte. Maria, een ouderloos dienstmeisje op het kasteel, even braaf als bevallig, won de genegenheid van den jongen tuinman; weldra werd hun wederzijdsch jawoord uitgewisseld en hun huwelijk bepaald.

Dit geschiedde in den nazomer van het schrikkelijk Croaten-jaar.

Op zekeren dag werd toen door den graaf van Blitterswijk een groot feest op zijn kasteel, ter eere van Spaansche en Oostenrijksche hoofd-officieren gegeven. Onder deze merkte men ook op Piccolomini, den gevreesden aanvoerder der Croaten, met zijn machtigen snor- en bakkebaard, in zijne rammelende wapenrusting, waarover de roode, rijk met goud geborduurde Croatenmantel zwierig heenfladderde. Piccolomini zag den jongen Pieter, die zoo behendig de tafel diende, en zeide bij zich zelve: ‘die zou een flink oppasser voor mij wezen!’

Na het middagmaal onderhield hij zich eene wijl met een zijner onderhoorige officieren. En toen de argelooze Pieter 's avonds huiswaarts keerde, werd hij onverhoeds door eenige ruiters overvallen en gevankelijk medegesleept.

Lang bleven de nasporingen zijner bedroefde ouders vruchteloos, totdat zij eindelijk moesten vernemen, hoe men te Broekhuizenvorst, in denzelfden avond dat de jonge tuinman was verdwenen, vier Croaten met een man op een paard gebonden in hun midden, in de richting van Broekhuizen had zien voortsnel-

len. Het was nu allerwaarschijnlijkst dat deze ruiters te Broekhuizen over de Maas waren getrokken en hunnen gevangene aan Piccolomini, die eenige weken te voren, den sterken burcht te Arcen overmeesterde, hadden afgeleverd. En wat Piccolomini in de klauwen had, liet hij zoo spoedig niet meer los. Men was genoodzaakt den armen jongen aan zijn lot over te laten.

Men kan zich goed voorstellen welk een harde slag dit was voor de ouders en de verloofde van Pieter. De goede graaf troostte hen allerminkaamst en beloofde hun alles in het werk te stellen om hun grievend leed te verzachten. Maria trok in het huis der ouders van haren verloofde en deed haar best die brave harten op te beuren en hunnen last door haren arbeid te verlichten.

De maat der beproeving van het gezin op de heide was echter nog niet vol.

Toen ook de schrikwekkende pestziekte de pas nog met bloed doorweekte kerkhoven met tal van lijken kwam vullen, viel ook Pieter's vader als een der eerste slachtoffers dezer kwaadaardige ziekte.

Vijf jaren nadien ontsnapte Pieter gelukkig aan zijne wreede slavernij. De Croaten hadden hem onmenscheijk behandeld, van het eene legerkamp in het andere gesleurd, tot de vernederendste dienstverrichtingen gedwongen en slechts ten halve gevoed, zoodat de eertijds zoo bloeiende jonkman slechts meer aan eene schim gelijk was. Toen hij terugkeerde, kenden hem zijne moeder en zijne Maria haast niet meer terug. Pieter stortte bittere tranen nu hij den dood van zijnen vader moest vernemen, maar hij mocht dan toch troostvol nederzien op zijne lieve moeder en getrouwe Maria, die hij weldra ten outer geleidde.

Eenige vruchtbare jaren en de bescherming van den edelmoedigen graaf kwamen de wonden, die de Croaten en de pest hadden geslagen, allengs wederom heelen; terwijl de engel des vredes en de ster der hoop hun blijden zegen en milde weldaden voor lange jaren op het zoo fel beproefde gezin deden uitstroomen.⁽¹⁾

W. HERMANS.

(1) Aan de kerkdeur te Blitterswijck en in den ringmuur van het kerkhof te Broekhuizenvorst, ziet men heden nog de schietgaten, waardoor op de Croaten werd gevuurd. Te Blitterswijck zou in 1635 de Sint Anna-kerk in brand zijn gestoken door de Croaten, het houten beeldje der H. Patrones wonderlijk door de vlammen zijn gespaard. Bedoelde kerk werd gesticht in 1515 door Dirk van Blitterswijck en Jutta Van Apeltende. W.H.

Uit den schoot der aarde.
(Mijnwerkers-legende te Kerkrade.)

Nauwelijks heeft de reiziger het grondgebied betreden van deze gemeente, die door de taal van het volk on meer nog door have industrie het overgangspunt schijnt te vormen van Nederland naar Pruisen, of hij ontmoet, zoowel op de groote landswegen als op de kronkelende voelpaden der gehuchten een man met een gitzwart gelaat, waarin twee oogen als lichtver-hevelingen in de duisternis glinsteren, en zijne koraalroode lippen zonderling afsteken. In zijne hand draagt hij de zoogenaamde veiligheidslamp; zijn hoofddekseel is een kleine leeren hoed, welks afhingende rand zich om de ooren buigt. Een blauw linnen wambuis of kiel en eene broek van dezelfde stof en kleur bedekken zijne forsche ledematen; zijne schoenen zijn voorzien van eene driedubbele rij zware spijkers met flinke koppen, die overal, zelfs in den hardsten kleigrond, het afdruksel van zijn voetstap nalaten.

Die man is een mijnwerker.

Zoo gij, als vreemdeling, dien man onverhoeds op een kruisweg ontmoet slaat u allicht de schrik om het hart; doch, stel u gerust; de onge Kunstelde goedhartigheid, waarmede hij u zijn ‘Glück auf!’ (eigenaardige groet der mijnwerkers) toeroept, zal aanstonds uw schrik doen verdwijnen, want onder zijne grove kleeding draagt hij een goed hart, eene odele ziel.

Dagelijks begeelt hij zich voor het krieken van don dag op zijn post: dan bevindt hij zich 300-400 voet onder de oppervlakte der aarde, waar elke tier der bovenwereld heeft opgehouden, in dien doolhof van ouderaardsche gangen, welke wij met den naam van kolenmijn bestempelen. Wie heeft niet hooren gewagen van steenkolenmijnen, vooral van de domaniale kolenmijnen van Kerkrade, die, naar de getuigenis der mannen van het vak, tot de schoonste van het continent moeten gerekend worden? Deze mijn is wezenlijk een doolhof van ouderaardsche gangen, die door de nijvere hand van den mensch dwars door eene verkoolde en vorsteende plantenwereld uit de vroegste tijden gegraven is. Hare ontelbare onderaardsche wegen zijn nu eens eng, dan weer breed; hier steenachtig en hard, daar modderig en vochtig, en kruisen elkander in alle richtingen; zij rijzen en dalen en voeren dwars door steengroeven, welker gewelven, door doelen van boomstammen gestut, op sommige plaatsen zoo laag zijn, dat men zich daarin slechts in gebogen houding kan voortbewogen. Het oor vernoot er niets dan het eentonig geluid der voetstappen. In den zwaren dampkring en de dikke duisternis, die u omgeven, ziet gij enkel den weerschijs van uwe lamp op de muren, of uw eigen schaduw, die, als eene verschrikkelijke spookgestalte, u langs de wanden vergezelt.

In deze ijzingwekkende eenzaamheid, waar lucht noch licht doordringt,

daalt de mijnwerker dagelijks neder, om voor zijn gezin het onderhoud te verdienen, en ons het vuur voor onze haardsteden, de vlam voor onze smeltovens, gas- en stoominrichtingen te verschaffen. Soms kruipende, zelfs tot over de enkels in het water plassende, of op zijn rug liggende, moet de mijnwerker met hamer en houweel de kolenbrokken van het rotsachtig gewelf loshakken, welke zijne zoons door middel van ijzeren bakken langs rails voortduwen naar de plaats, waar de rustelooze stoommachine ze opneemt en naar boven hijscht.

Welk een vormoeiende, gevaarvolle arbeid! Het schijnt, dat alle elementen sameuspannen tegen den armen mijnwerker, om hem elk oogenblik met een onvermijdelijken dood te bedreigen. Hier wordt hij bedreigd door de ontploffingen van het mijngas, daar dreigt een onderaardsche stroom, door zwakke wanden tegengehouden, hem te verzwolgen, elders loopt zijn leven gevaar door het giftige koolzuurgas, terwijl daarenboven de zwak gestutte rotsblokken, die boven zijn hoofd hangen, ieder oogenblik kunnen losscheuren, om hem den schedel te verpletteren of zijne ledematen te verbrijzelen. In weerwil van al deze gevaren is de mijn met al hare geheimenissen den kolengraver lief geworden; ondanks zijne zware werkzaamheden is hij opgeruimd en tevreden. Wanneer hij na een dagwerk van tien lange uren in de boveuwereid terugkeert, in de wereld van licht en loven; wanneer hij den somberen kerker met de vrije natuur verwisselt, begeeft hij zich welgemoed en vroolijk naar zijne nederige woning, waar de liefde zijner wederhelft, de liefkoozingen van zijn kroost en een sober maal hem wachten. Als goed Christen is hij ook een goed huisvader, en wordt door de zijnen bemind. Daar hij iederen dag als het ware aan den dood ontsnapt, wordt hij bij zijne terugkomst telkens met nieuwe vreugde begroet. Dan houdt hij zich met zijne kinderen bezig en onderricht ze op zijne manier; hij vertelt hun van zijne govaarlijke ontmoetingen, van de wonderen zijner onderaardsche wereld, van de berggeesten, van de kaboutermannetjes en hun onuitputtelijken rijkdom, on verhaalt de naïeve volksverleveringen van den omtrek.

Onder deze overleveringen is er eene, die, om hare algemeene bekendheid in de gansche landstreek, bijzondere vermelding in dit boek verdient.

Op het einde der vorige eeuw, zoo luidt het verhaal, was het de feestdag van de H. Katharina, die op den 25. November invalt. De mijnwerkers van Kerkrade begaven zich ondanks een verschrikkelijk stormachtigen nacht, naar hun onderaardschen post, in eene der kolenmijnen van de abdij Roldue.⁽¹⁾

(1) De kolenmijnen van Kerkrade waren reeds lang in werking, voor dat de kolen in hel land van Luik bekend waren. De ontdekking der steenkolen wordt door de meeste schrijvers in het jaar 1198 gesteld, terwijl daarentegen de Anualen van Kloosterrade (Roldue) reeds van steenkolen en kolengroeven gewagen in de jaren 1113, 1114, 1117 en 1120. (Jos. HABETS, *Geschied, van het bisdom Roermond*, t. I, p. 6.)

Edoch, hetzij hen de dikke duisternis van den nacht bezorgd maakte, hetzij het voorgevoel van een onheil hun vrees aanjoeg, zooveel is zeker, dat ook de koenste der mijnwerkers door een tot nog toe ongekenden schrik bevangen werden. Men zegt zelfs, dat moer dan eene echtgenoote, verontrust door angstaanjagende droomen, haar al te vermetelen man van zijn gewonen arbeid bad willen terughouden. Echter te vergeefs. Als naar gewoonte vergaderen de mijnwerkers in hunne bidkapel, alvorens de gevaarvolle afdaling te ondernemen; hunne buitengewone aandacht, nog meer dan hunne bevende stemmen, verradt hunne inwendige ontsteltenis. Na zich onder de hoede van den Heer te hebben gesteld, begeven zij zich in den schoot der aarde. Allengs schijnt de arbeid hun de vrees van den morgen te doen vergeten, en zij blozen over hunne bijgeloovigheid, toen eensklaps zich een licht vertoont, dat even als de bliksemstraal, gevolgd door het rollen van ddn donder, tot deze spelonken van eeuwige duisternis komt doordringen. Te midden van het vreeselijk gerommel, dat in de eindelooze afgronden voortrolt, hoort men den kreet: ‘Heraus! Heraus!’ (Er uit! Er uit!) Op hetzelfde oogenblik wordt de kreet: ‘Heraus! Heraus!’ herhaald. In een oogwenk liggen hamer en houweel op den grond, de mijnwerkers vliegen langs de ladders naar boven, en nauwelijks heeft de laatste man de hoogste sport bereikt, of men hoort in den schoot der aarde een dof geruisch, als dat van een werkenden vulkaan; de grond dreunt, de gewelven scheuren, de gangen storten in, de gansche mijn zakt ineen, maar, Gode zij dank! de mijnwerkers zijn gered, allen tot den laatston toe.

Met eene ongelooflijke snelheid wordt dit voorval over het geheele land verbreid, en alom weergalmen de tempels van de dankliederen der geredde huisgezinnen.

Daar deze gebeurtenis, zooals reeds vermeld is, op den feestdag der H. Katharina voorviel, en het volk eenparig aan haar deze woudervolle redding toeschreef, was het zeer natuurlijk, dat het mijnwerkersgilde haar tot schutsheilige uitkoos. De gezamenlijke kolengraver^s stelden zich onder hare bescherming, en telken jare werd op den 25. November haar feest op waardige wijze gevierd. Op dien dag rustten hamer en houweel, de breede putten der mijn leverden geene steenkolen, en de ontzaglijke schoorstoenen braakten geen zwarte dampen uit; op de landswegen, anders door tal van vrachtwagens en allerlei voorwerk versperd, had alle leven en beweging opgehouden; zelfs werd er dien dag geen tolgeld geheven.

Sedert zijn de tijden veranderd, onze tijdgeest, een geest van onverzadig-

bare gewinzucht, heeft, *meerwarig(?)* met het lot van den armen mijnwerker, den 25. November van de lijst der vierdagen geschrap en onder de gewone werkdagen gesteld; de herinnering aan het wonderbare voorval wordt slechts herdacht in de plechtige hoogmis, op don Zondag onder de octaaf van de H. Martelares van Alexandrië, maar leeft steeds voort in den mond van het dankbare nageslacht. Naar het Fransch van A.J. DEUTZ, prof., door B.S. DORPER.

De Polak. **(Verhaal uit Oirsbeek.)**

Wanneer gij van Oirsbeek naar Schinnen gaat, ziet gij aan den kruisweg het laatste huis des dorps, dat door de gele tint zijner muren, zijne kleine getraliede venstertjes en den vreemden naam ‘Polak’, onder welken het sedert onheuglijke tijden bekend is, uwe aandacht trekt. Dit huis werd in de eerste tientallen der vorige eeuw bewoond door zekeren Johan Schönkarl, bijgenaamd ‘den Polak’. Deze man uit Silezië afkomstig, had gediend in de Oostenrijksche kaders en vestigde zich na volbrachte dienstjaren te Oirsbeek, alwaar hij nu een kleinen handel begon. Garen en lint, spelden en naalden, haken en oogen, manchester en wollen stoffen, en al wat van dien aard noodig is om de boerenhuishoudingen te gerieven, bracht hij in twee marsen op zijnen hit van dorp tot dorp, van hoeve tot hoeve, van huis tot huis. Zijne eerlijke handelwijs, zijn joviaal karakter, zijne boertigheden en malle kwinkslagen, die hij zoo goed als zijne waren wist te pas te brengen, verschaften hem in alle huishoudingen een welkomen toegang. Ja, bij eenige moeders zelfs, had hij zich weten onontbeerlijk te maken. In dien tijd studeerde menige boerenzoon bij de universiteit te Leuven, 't zij in de medicijnen, 't zij in de godgeleerdheid, 't zij in juribus, en ‘de Polak’ was de telegraaf en spoorweg tusschen ouders en kinderen. Wanneer hij naar Brussel trok, om zijne uitgeputte provisie te vernieuwen, verzuimde hij nooit de ouders der studenten van zijne reis te verwittigen, en brieven, en complimenten van de jongens, stroomden dan hoopsgewijs in zijn huis te zamen.

Inderdaad, Polak was een boodschapper van den echten stempel. Gaaft ge hem eene mondelingsche commissie, een open brief, eene groote som gelds, een kostbaar stuk meubel mode, gij kondet u overtuigd houden, dat geen woord aan de boodschap zou ontbreken, geen stuiver aan het geld te kort komen, geen letter van een brief gelezen worden, geen krasje op het kostbaar stuk meubel zou worden gemaakt. Liet ge hem slechts weten, wat gij aan zijne zorg wildet toevertrouwen, gij mocht dan zoo gerust wezen alsof gij het zelf deedt.

Vier maal per jaar maakte hij ook de Leuvensche reis *ex-professo*. Zijne marsen maakten dan plaats voor eene zware voerkar met zware wielen en zware paarden. Op die kar lagen opeengestapeld, naar gelang hunner importantie, sluitmanden, kisten, beddогоed, doozen van alle vorm en kleur, boekrekken, pakjes, en vormden eene Babylouische hoogte, die opeen en te zamen werd gehouden door een zwaar schipperstouw. Rondom dit tuig zwierden de studenten uit de drie landen van Overmaas, zongen huune liederen, rookten hunne pijpen, spraken over de paarden van den Polak, en lieten niet na den voerman aan alle herbergen op borrels en pintjes bier te trakteren, hetgeen dezen in zijn beste luim bracht en hem eene massa aneediten en vertelsels uitlokke, die hij van de eene herberg tot de andere wist te rekken.

Te Leuven ook was Polak onder alle welkome de welkomste. Wiens voetstap hoorde de student liever dan den zijnen op den ongelijken trap van het nederig studentenverblijf, wanneer hij de krakende sluitmand of het welbekende koffertje, dat geen adres meer noodig had, naar boven torste en met een vriendelijk compliment ‘en dat de geheele familie nog wel was’, overhandigde. Nooit kwam Polak te Leuven zonder te vernomen of mijnheer iets te zeggen had, en, in het dorp zijner woning teruggekeerd, kon hij nooit het ouderlijk huis voorbij zonder aan te kloppen en te zeggen, dat hij ‘mijnheer’ gesproken en de hartelijkste groete van hem had medegebracht. Te Leuven improviseerde hij het verschte nieuws van het vaderland en in het vaderland het jongste nieuws van Leuven.

Een *studiosus* der *philosophie* was *in aqua*, omdat hij *den Pieterman* van het *estaminet* vlijtiger dan den *cursus* van zijn *professor* had bezocht. Hij schreef aan zijnen vader, eenen welhebbenden boer uit Schinnen, don volgenden brief: - ‘Mijn goede vader! Het geld, mij over eenigen tijd geworden, heb ik gebruikt tot het aankoopon van *Cicero*, *Terentius Afer* en andere filosofieboeken, die ik u in mijnen vorigen heb opgenoemd. Er ontbreekt mij echter nog één, het noodigste en duurste van allen. Heb de goedheid, lieve vader! mij twee dukaten te zenden, voor het *Guttur*. Uit is het boekwerk, dat ik hier te Leuven het meest noodig heb.’

‘Twee dukaten voor het *Guttur*’, bromde de vader bij het lezen van den brief! ‘Dat is veel. Mijn gansche paardenstal is aan onderhoud niet zoo kostbaar als de boekerij van mijnen Siemen. Ik wil mijnheer pastoor toch eerst eens raadplegen.....’

De inhoud van den Leuvenschen epistel deed den herder hartelijk lachen. ‘Uw zoon, zeide hij aan den pachter, is een snaak. Het duur boek, dat hij verlangt onder den naam van *Guttur*, is zijne *keel*, die door geldgebrek schijnt droog te wezen. Hij tracht u te bedriegen, maar wij zullen hem eene poets bakken.’

Eenige dagen later kwam Polak te Leuven en stelde onzen dorstigen filosoof een welgesloten mandje ter hand.

‘Dit is eene wonderlijke vergissing’, dacht de student bij zich zelve toen hij bij het openen van het mandje twaalf flesschen vond, ‘vader schenkt mij in plaats van het *akademisch quoniam*, een mandje wijn. De arme man schijnt gelijk zijn zoon in de financiën *onder zero* te zijn gedaald. Bij gebrek aan *nervus belli*, zal hij mij tot troost dit mandje *vinum bonum quod laetificat cor hominum* gezonden hebben. 't Is wel; een briefje hier, een briefje daar, en de vrienden zullen van avond verschijnen *in júbilo*'. - De vrienden lieten zich niet lang wachten. De kring was voltallig en fideel. Twaalf dikbuikige en laughalige flesschen, fijn verlakt, zwaar gestopt en voorzien van ijzerdraad werden plechtig van het hooi ontdaan en voorzichtig op tafel gesteld. ‘Gewis’, riepen de studenten ‘dat is niets minder dan spuitwijn, *mousseerende champagne!* Glazen hier! Schenkt in!....’ - 't Was klaar water!.... Gij kunt licht het gelach der *convivales* en de beschaamdheid van den armen *tractans* begrijpen. Het *Guttur* had nog lange dagen droogte, want in weerwil dezer les, bleef Siemen een gezworen vijand van *aqua communis*.

De *Theses* zijn tegenwoordig in miskrodië gevallen. Maar voor honderd jaren, eer de Brabantsche revolutie het laud kwam beroeren, was de Thesis een strijdperk, waarin de *Athleten* dor vier faculteiten hunne krachten voor eene groote menigte menschen in werking brachten. Daar werden schatten van geleerdheid ten toon gespreid. Daar troonde *Cicero*, daar had *Aristoteles* zijne altaren. Daar wierp u de eerst binnentredende den handschoen toe, en op eer waart gij verplicht hem op te nemen. Daar wierp men zich met het *argumentabor* zoo serious als eeuwige jaren later met bommen en granaten naar het hoofd. Bij de *promotiën* had wezenlijk eene schermutseling in 't klein plaats, waaruit de *promovendus* - 'k zog juist niet altijd - maar bijna altijd, min of meer zegevierend te voorschijn trad.

Eensdaags kwam ook onze Polak te Leuven de Hal, het eerwaardigste gebouw der academiestad, voorbij, terwijl er eene menigte studenten onder de hooge portiek het uur stonden af te wachten, waarop een hunner medestudenten zijne Thesis ging verdedigen. De Polak, die er eenige bekenden onder zag, trad nader, groette die heeren vriendelijk, en vroeg wat er gaande was. ‘Maar, vriend’, antwoordde een hunner, ‘hier gaat iets groots gebeuren. Van namiddag wordt hier openlijk gedisputeerd over de wetten, de theologie, de schriftuur, den catechismus, enz.’ ‘En die het wint,’ zei de Polak? - ‘Die wordt doctor in de rechten!’ - ‘In de rechten of in de krommen’, deed hij, ‘disputeeren doe ik gaarne, maar liever voor het gold nog dan voor hot recht.’ - ‘O, voor het geld ook al’, deed een derde. ‘En zoudt gij wel willen disputeeren voor het geld?’ - Dit zeggende, keerde de student zich om en fluisterde tot zijne makkers: ‘Laat ons met dien boer eens eene klucht hebben!’ - ‘Ja, man, ook voor geld wordt hier gedisputeerd, voor twee, voor drie, voor tien daalders, en over wat stof gij wilt. Ja, de man van ons een daalder, on die 't wint heeft de schijven bij

malkaar.’ - ‘Ik heb, terblijks, nog nooit verloren met disputeeren en ik wil vandaag nog eens zien, hoe het zit. Ik wil disputeeren over den catechismus. Stelt gij mij eene vraag, en dan zal ik er u ook eene stellen!’ - De wedding werd aangenomen. De studenten trokken de rijk versierde promotiezaal binnen, de daalders werden op tafel gesteld, en een student werd tot *opponent* gekozen. De overigen namen de rijke leuningstoelen in, die amphitheatergewijze rond om de zaal waren geschaard. Niet alleen het gansche gezelschap, maar ook de eerbiedwaardige portretten der Leuvensche professoren, die rond de zaal aan hechte spijkers hingen, zouden getuigen wezen hoe een boer de studenten knoeide.

De *opponent* met het terrein, waarop hij den Polak wilde leiden, zeer wel bekend, wilde hem moed geven en stelde hem eene gemakkelijke vraag: ‘Vriendlief! Wie is de moeder van Christus geweest?’ - ‘Wel, ja niemand anders’, antwoordde de Polak, ‘dan de zuivere maagd Maria’ - ‘Bravo!’ riepen de studenten, ‘wel gemaakt!’ - ‘Ja, ja, bravo! wel gemaakt!’ hernam de Polak, ‘nu is het aan mijne beurt eene vraag te stellen. En ik heb de eer van de geleerde hoeren te vragen: ‘Wie is mijne moeder geweest?’

De studenten stonden verslagen, en niemand wist te antwoorden; zij gevoelden maar al te wel dat zij gevangen waren.

De Polak scharde zachtjes de blinkende ronde schijven in zijnen voermanshoed, groette links, groette rechts en wende zich om; toen hij echter aan de deur gekomen was, keerde hij zich nogmaals tot het verblufte gezelschap en zeide: ‘Wanneer gij nog eens disputeert, heereu, dan laat het mij as-je-belieft eens weten!’

Als eene bijzonderheid verdient hier nog te worden opgemerkt, dat de weduwe van den Polak, Wilhelmina Schöukarl, stierf den 10. Augustus 1740, oud 100 jaren.

Jos. HABETS.

Het incognito.

(Herinneringen uit bewogen tijden.)

‘Ja, ik herdenk met warme liefde
Elk gevoel, mij lief of leed,
Dat den leeftijd streelde of griede
Dien ik in mijn dorpke sleet.’

AUG. SNIEDEES Jr.

(Het was deze ontboezeming van den Vlaamschen volksdichter, zegt mijn correspondent, die mij deed besluiten de volgende herinneringen uit mijn geboortedorp voor uwe verzameling van Limburgsche verhalen op te schrijven.)

De vreeselijke schokken, waardoor geheel Europa in de noodlottige tijden

der groote Fransche omwenteling werd beroerd, hadden zich ook spoedig in de rustige steden en dorpen van ons Limburg doen gevoelen. Nieuwe dwang-wetten der Fransche wereldhervormers kwamen ook dit vrij volk knevelen; allerwege werd de voorvaderlijke godsdienst onderdrukt; de herders der zielen verkozen den dood en de ballingschap boven het verzaken aan plicht en geweten, terwijl de tot hieraan nog niet gekerkerde priesters slechts bij nachte aan hunne ouderhoorigen eenigen geestelijken troost konden mededeelen. Men hoeft mij in een onzer kloosters eene groote zilveren munt getoond, die men uit een kan draaien; zij was binnen in verguld en had in den revolutietijd gediend om de H. Specie ter bediening van zieken te bevatten. Te Roermond had zelfs de ergerlijke vertooning van de Godin der Rede eenen tijd lang, elken Decadi of tienden dag op de markt plaats.

Ook in mijn dorp werd gelijk op vele andere plaatsen in 1798, een zoogenaamde vrijheidsboom ‘op de Plats’ of markt geplant. Deze planting geschiedde met zekere plechtigheid door vijf grijsaards, in het wit gekleed, met rozen gekroond, op eenen der supplementaire dagen van het nieuw republikeinsch jaar, dat men den feestdag des ouderdoms vierde. In 1821 ontstond er nopens dien boom een geschil, om rede dat hij nu frisch en hoog opgeschoten, wel der Plats tot sieraad strekte, doch het uitzicht, zoowel op de torenklok als op het nieuw stadhuis belemmerde. Naar het oordeel van eenige raadslieden diende de lindeboom afgekapt, volgens anderen weder, in eere te worden gehouden. Het geschil werd geslecht, toen men op eenen wintermorgen den boom tot aan den grond zag afgezaagd.

Toen de Fransche soldaten in 1794, de overwinning in Holland hadden behaald, werd door de centrale administratie over het land tusschen Maas en Rijn, te Aken eene gedwongen feestviering voorgeschreven, waarvan ik het officiëel relaas in onze gemeente-archieven, tusschen eene hoop Fransche ‘bous’ en ‘assignaten’ mocht vinden. Dit feest had plaats in dezer voege: 1. Voorop een tamboer slaande de trommel en een vaandrig gevolgd door burgers. 2. De kinderen onder de leiding van den schoolmeester, en vooraf gegaan van eenen standaard met de leus ‘*Hoop van het Vaderland*’. 3. Eenige muzikanten vergezeld van een aantal burgers, trekkende voort onder twee vaandels. 4. De leden van de municipaliteit. 5. Eenige burgers, die den stoet sloten met een vaandel. - Op de Plats gekomen, deden zij bij herhaling en onder vreugdekreten die den klank van het muziek verdoofden, den omtrek om bovengemelden vrijheidsboom. Vervolgens werd daar een vuur ontstoken, waarin eenige Hollandsche papieren werden verbrand. Eindelijk begaven zich de burgers in menigte naar eene herberg, alwaar de municipaliteit bier in voorraad had besteld, en na tot aan den avond te hebben gedanst, ging men de illuminatie, door de regeering toebereid, in oogenschouw nemen.

In die dagen leefde alhier een flink jonkman, die in het dorp, dat echter

toenmaals nog stad heette, de waardigheid van scholtis bekleedde en het beroep van landmeter uitoefende. Hij had zich bij de paters Predikheeren te Sittard op de oude talen en de wijsbegeerte toegelegd, zijn beroep grondig gestudeerd, sprak Fransch als water en paarde aan een vlug verstand een goed hart en een minzamen omgang. Ook hield hij op de Plats eene deftige en goed beklante herberg, die als zulke geen uithangbord behoefde, en waar de hospes door zijne geestige invallen en vroolijke conversatie het genot van reine wijnen, gezonde bieren en fijne likeuren voor zijne bezoekers wist te kruiden en te verhoogen. Dan ook vertaalde hij huu onder gepaste uitleggingen ‘de gazette’, zooals toen gelijk thans, het landvolk zijn dag. of weekblad noemde; hij las hun dan voor van de afgrijselijke bloed- en moordtooneelen uit het schrikbewind, van den moord der priesters in de Carmelieten-gevangenis, van het guillotineeren eens konings en eener koningin, van Danton en Mirabeau, van Marat en Charlotte Corday, van Robespierre en Carrier, en wanneer dan de bedrukte menschen geheel terneer geslagen voor zich keken en voor vast hielden dat de hel op aarde was losgebrosen, dan moedigde hen de waard aan eenen nieuwen borrel of eene stevige pint bier er op te gieten, zeggende: ‘als de Sansculotten komen, dan nemen zij het bier en ook het vat mede’.

En werkelijk, niet lang duurde het meer of de Sansculotten waren er al. Ook ons vreedzaam vaderland werd door de overmoedige veroveraars geteisterd en onze akkers moesten weergalmen van het strijdlustig getier der Marseillaise:

‘Allons, enfans de la patrie!
Le jour de gloire est arrivé!...
en: Marchons, ça ira! Marchons!
Qu'un sang impur abreuve nos sillons!’ ...

In 1794 werd het oude Geldersche ambt, waartoe ook het bewuste dorp, met den rang eener stad behoorde, door generaal Dumouriez, die geheel in de nabijheid over de Maas was getrokken, overweldigd.

Onze scholtis, die zich openlijk wat zeer tegen de Republikeinen had uitgelaten, werd verklaagd en dientengevolge van zijn ambt ontzet; er werden in zijne plaats en in die der zeven schepenen van het voormalig Hoofdgerecht, twee Commissarissen benoemd, die wat later door zoogenaamde Agenten werden vervangen en reeds spoedig voor eenen Franschen ‘Maire’ of ‘Meier’, zooals het volk hem noemde, moesten plaats maken.

Nu moet ik u eens verhalen op welke geheimzinnige wijze onze ex-scholtis onder de regeering van keizer Napoleon I. tot de waardigheid van ‘meier’ geraakte.

Op een stormachtigen avond van de maand September 1804 was nogal

veel volk in de herberg op de Plats. De landmeter en hospes zat op zijn klapstoel, terwijl zijne gasten het ond gerstenvocht geducht toespraken. De gazette had over eenige dagen in algemeene bewoordingen aangeduid dat de keizer eene reis zou maken in de departementen der Roer- en Beneden-Maas, zonder nochtans verder over de bijzonderheden en de richting dezer reis uit te weiden. Deze reis had volgens de gazette ten doel ‘belangrijke maatregelen te nemen ten opzichte van het welzijn en de nijverheid der onderdanen in de Rijn- en Maaslanden en tot voltooiing van het verdedigingstelsel der grensvestingen’. Daar men nu tevens van den koetsier uit het Posthuis vernomen had, hoe men te Venloo toebereidselen maakte om den keizer plechtig te ontvangen, maakten eenigen uit het gezelschap de gissing dat Napoleon ook wel eene naburige kleine Maasvesting, die sedert 1633 aan de Generale Staten en sedert 1796 aan Frankrijk toebehoorde, zou kunnen komen inspeeteeren.

Tot laat in den avond vormde 's keizers reis het voorwerp der gesprekken. Toen al de gasten zich verwijderd hadden, bleef de hospes nog eene wijl bij de kachel zitten te rooken. Op eens verneemt hij het gedruis van een rijtuig, dat op de Plats vlak voor zijne deur stil hield.

‘*Est-ce qu'il y a une bonne anberge ici?*’ (Is er ook eene goede herberg hier?) riep eene gebiedende stem uit een met twee paarden bespannen wagen.

‘*Oui, monsieur, assurément!*’ (Voorzeker, mijnheer!) antwoordde onze waard, die spoedig met licht was naar buiten gesneld; hij bracht de twee reizigers, die uit den wagen stegen, in de nog warme herbergkamer, waarop hij den koetsier het rijtuig hielp ontspannen en de paarden in de stalling onderbrengen.

De vreemde gasten bestelden nachtlogies en ververschingen; zij lieten zich brood, ham en wijn, die hun de waard voorzette, goed smaken. Deze beantwoordde eerbiedig en vriendelijk al hunne vragen in zuiver Frausch, en vernemende dat de heeren reeds in den vroegen ochtend naar de naburige sterkte wilden, echter geen weg wisten, bood hij zich zelve tot wegwijzer aan, hetgeen zij ook dankend aannamen.

Daar het midderwjl reeds kort op middernacht aanliep, vroegen de vermoeide gasten hunne bedden, waarheen de waard hen plechtig geleidde, en nadat hij tevens den koetsier een nachtleger neven de stalling had aangewezen, mocht hij ook zelf naar bed toe. Zijne gissingen over het late bezoek en het beraamd uitstapje beletten hem echter nog eene geruime wijl in slaap te vallen.

's Anderendaags in alle vroegte, na met zijne gasten een kort ontbijt te hebben gebruikt, zadelde onze waard zijn vlug diertje en reed neven den wagen op, die de reizigers naar de naburige vesting zou brengen. Aldaar aangeland, maakten de heeren een toertje over de wallen, terwijl de jongere der reizigers, de korte opmerkingen van den oudere in een zakboekje opschreef.

Tevens noteerde hij op bevel van den oudere den naam van hun gids en reikte hij hem een rolletje gelds tot belooning. Toen de heeren hunnen geleider naar de beste richting voor het verder doel hunner reis vroegen, bracht hij hen ook nog op den goeden weg, en afscheid van de reizigers nemende, riep hem de oudere toe, die bijzonder met onzen kordaten Limburger scheen te zijn ingenomen: ‘*Adieu, mon brave, je me souviendrai de vous!*’ (Vaarwel, goede vriend, ik zal u indachtig wezen’.)

't Huis komende opende onze hospes de geldrol en vond er tien blinkende gouden Napoleons in; hij hield echter èn de rijke beloouing èn de gewichtige woorden van zijn ouderen gast voor zich alleen. Hij wist waarlijk niet hoe hij het eigenlijk had met de geheimzinnige bezoekers. Dat zij hooggeplaatste officieren waren, meende hij uit de rijke uniformen, die onder hunne mantels schitterden, te moeten opmaken; vooral had hij den indruk-wekkenden arends-blik, het hooggewelfd voorhoofd, de blinkende ster op de borst en het klein puntig zwart hoedje van den oudere in zijn geheugen geprent, tevens was hem de eerbied van den jongere jegens zijn metgezel niet onopgemerkt gebleven, maar alles en alles genomen, meende hij de bezoekers voor twee hoofd-officieren der genie te moeten houden.

Buitengewoon verrast werd hij evenwel een paar jaren na datum door zijne benoeming als meier zijner geboorteplaats. De prefect der Beneden-Maas liet hem ten deze weten dat de keizer eigenhandig deze benoeming had gedaan en den naam van den voorgestelden persoon had geschrapt. Nu wonnen de gissingen van onzen nieuw benoemde al meer en meer in zekerheid, maar vonden eerst hunne bepaalde oplossing door een toeval.

Eenigen tijd na 's meiers aanstelling kwam een rondventer van gypsfiguren op de Plats, en zijn draagbare winkel was weldra door eene nieuwsgierige menigte omgeven. Toen ook de moier een blik op de beeldjes kwam werpen, toonde hem de koopman een gebronsd standbeeldje, zeggende: ‘Zichier het treffend gelijkend afbeeldsel van Z.M. onzen grooten keizer Napoleon, dien God behoede!’ Verbaasd sloeg nu de meier de handen ineen en riep: ‘Ja, dat is hij, mijn gast was mijn keizer! Leve de keizer!’ en de geheele vorgadering galmde als uit één mond met hem: ‘Leve Napoleon!’

Het interessant beeldje werd door den meier aangekocht en heeft nog lange jaren nadien in zijne gelagkamer op de klokkekast, even majestatisch als dat te Parijs op de Vendôme-zuil, staan te pronken. Het incognito-bozoek van den keizer werd nu het stokpaardje van den meier; hij vertelde voortaan aan elk die maar luisteren wilde, tot in de geringste bijzonderheden hoe de grootste man dezer eeuw, zooals hij hem noemde, vertrouwelijk onder zijn dak was ingekeerd en gemeenzaam met hem had gesproken. Met bijzondere vooringenomenheid las hij sedert dien zijnen onderhoorigen en klanten uit de gazette de heldendaden des keizers voor, die hij bergenhoog

met de hem eigene begeestering wist op te hemelen. Ja, zeer vindingrijk trachtte hij zelfs de nederlagen van zijnen afgod in Rusland en Spanje te verbloemen. Alles wat de keizer deed, was welgedaan, evenwel kon hij hem niet vergeven, dat hij den h. Vader Pius VII. als een geweldenaar behandelde, terwijl hem deze eerbiedwaardige grijsaard nochtans in het barre jaargetijde te Parijs was komen zalven.

Daar naderhand zoo weinig jonge soldaten uit het dorp van de slagvelden terugkeerden, on toen in 1814 de gemeente door Pruisen on kozakken werd overstromd en deerlijk bezocht, was op eens des meiers grootspraak van glorie en victorie ten einde. Men maakte hem alleen als oppersten beambte en eersten frauschgezinde voor al het leed der ingezetenen verantwoordelijk, en zeker had men hem te lijve gevaren, zoo niet oen toevallige koene trek zijne hachelijke positie had gebaat.

Een troep kozakken was onder aanvoering van een hetman of hoofdofficier in het dorp verschenen. Deze kerel scheen niet tevreden met zijn kwartier te zijn geweest, althans hij kwam op eene onbeschofte wijze bij den meier klagen. Beide mannen bevonden zich ouder de koetspoort der herberg, waar ook nog een vrachtwagen stond uitgespaunen. Nadat de kozak lang geraasd had en de meier uit zijn gebroken Fransch niet wijs kon worden, haalde deze de schouders op, waarop de ruwe krijgsman zoo woedend werd, dat hij den pallas trok en ten slag uithaalde om den armen burgervader het hoofd te klieven. Het ware nu gewis om den meier gedaan geweest, zoo de sabel niet in den balk ware terecht gekomen, waarin hij door het geweld van den slag vast bleef zitten. Eer de officier echter zijn wapen had losgerukt, greep de kloekmoedige meier het houweel der vracht kar en sloeg zijnen tegenstander zooforsch in den nek, dat hij de tong lang uitstak en levenloos op de steenen zonk.

Er waren getuigen genoeg aanwezig om te bevestigen dat de meier enkel uit zelfverdediging had gehandeld, zoodat de zaak geene nadeelige gevolgen voor hem had. Integendeel de sabelhouw van den verslagen kozak die altijd in den balk zichtbaar bleef, strekte voortaan tot stijving van 's meiers aanzien en gezag, die tot dusverre zoozeer door de Fransche nederlagen waren ondermijnd.

Toen Napoleon's ster in 1815 te midden van het bloed en de kruitdampen in den slag van Waterloo taande en hij zelf als balling naar St. Helena werd gevoerd, schreide onze meier bittere tranen. Hij kou echter niet aan het verlangen der Hollandsche regeering en van zijne onderhoorigen wederstaan om het burgemeesterambt te aanvaarden en tot in 1822 eervol te bekleeden. Thans waren zijne welverdiende rustdagen aangebroken. Hij stond de herberg aan eene zijner dochters af, bleef de raadsman zijner medeburgers en wijdde bij tusschenpoozen zijn ledigen tijd aan het edel jachtvermaak. Geweldig speet het hem echter dat eenige loerjagers hem menig lokker kluijfe ontfutselden, en nu verzon hij eene list om zijn jachtrevier te vrijwaren.

Op zekeren avond kwam hij de herbergkamer binnengestormd, en liet zich geheel ademloos en bleek van ontzetting op eenen stoel nedervallen.

‘Wat is u, meier?’ vroegen de talrijke gasten van alle kanten.

‘Och!’ zeide hij, ‘laat mij eerst wat tot mij zelven komen. Ik ben er geheel van af.’

Zijne dochter reikte hem een paar Hoffman's druppelen op een klontje suiker, en na eenige oogenblikken rust, verhaalde hij aan de gasten, onder welke zich ook eenige der verdachte wildstroopers bevonden, het volgende:

‘Ik was dezen namiddag met den jager uit de Brug naar het dennen-bosch op de jacht gegaan, en wij hadden eene verschillende richting genomen om elkaar op een bepaald punt weder te ontmoeten. Ik had niet lang nog geloopt of Diaan, mijn hond, doet eenen haas op; ik schoot het dier overhoop. Toen de rook was verdwenen on Diaan apporteeren wilde, weg was de haas. Eene poos nadien, weer een haas, dien ik insgelijks trof, maar toen hem de hond wilde pakken, weg was hij. Ik dacht heilig dat er spokerij of heksenwerk los was, en alhoewel ik om zulke zaken anders niet maal en niet spoedig bang ben, gelijk gij allen wel weet uit mijn geval met dien kozak, was ik toch niet geheel gerust, toen ook nog ten derdemale een haas verscheen. Het beest was zoo groot als een Kempisch kalf, het had oogen gloeiend als karbonkels, en terwijl het mij niet eene vervaarlijk krassende stem toeriep: ‘zijn de twee andere hazen al voorbij?’ maakte ik ijlings keerom, pakte mijne biezen en liep in eenen adem tot hier toe. Wat dit nu geweest is, weet ik niet, en laat ik aan uw verstand over, het mijne staat er warempel bij stil’.

De gasten hielden zich nog lang over de spokende hazen bezig; volgens eenigen waren het drie heksen, die naar den sabbat vlogen, volgens de meeste waren het weerwolven, allen echter besloten heimelijk des nachts nooit of nimmer langs die schrikbarende plaats te reizen, en...

Van toen af, bleef des meiers jacht ongerept.

Heillooze maatregelen tegen den godsdienst en de taal der Belgen genomen, brachten in 1830 eene scheiding mot Holland te weeg, waarbij ook de Limburgsche dorpers den algemeenen vloed volgden. De vrijwilligers van den generaal Mellinet, de zoogenaamde kozakken van de Maas, werden in November 1830, toen zij met het Maasleger onder generaal Daine oprukten om Venloo te overrompelen, alhier als vrienden begroet en in triomf ontvangen.

Ook eene compagnie burgerwacht, ‘Garde civique’ werd er opgericht. Toon nu het Hollandsch leger in Augustus 1831, den tiendaagschen veldtocht tegen de Belgen begon, trokken ook onze vaderlandsverdedigers als eene stere keurbende, bereid om lijf en loven op het altaar des vaderlands te offeren, vol begeestering naar het krijgstooneel in de Kempen.

Nauwelijks waren zij de Maas over of het gebulder van Saxen-Weimar's geschut klonk onzen jongens akelig en onheilspellend in de ooren, en 'horresco referens', ja, ik huiver het te zeggen.... zij dachten aan vader en moeder, aan vrouw en kind, en maakten front op huis aan!.....

Toen zij nu geheel verstrooid, gehavend en de meesten ontwapend, de een voor, de andere na tot hunne dierbare penaten terugkeerden, riep onze verontwaardigde meier, die zijn oud Fransch bloed voelde bruisen en koken:

'Dat zijn mij schoone helden, wier hart in de broekpijpen is gezonken. In mijn lijd vreesde mon noch Pruis noch kozak, maar nu... Daar zingen ze mij van: 'En avant, marchons, contre leurs canons!' - En het eerste kanonschot drijft hen als musschen uiteen! Helaas! De Latijnsche dichter wist het wel toen hij zeide: 'tempora mutantur et nos mutamur in illis'. De tijden veranderen, maar de menschen nog meer.

De meier, dien men thans 'den ouden meier' noemde, beleefde ook nog de wirwarren van 1848. Nu zong men hem van 'mein Vaterland muss grösser ein!' in de ooren, zoodat hij in het geheel niet meer wist hoe hij het had. Eerst Fransch, dan Hollandsch, Belgisch, en eindelijk Duitsch worden? Neen dat had voor hem geen zin. Toen men hem nu in 1851 vertelde dat de neef van 'zijn keizer' den Franschen troon had bestegen, riep hij met innige voldoening 'Vive l'empereur!' Nu is de wagen weer in het oude spoor!...

In hetzelfde jaar werd de waardige ouderling in de schaduw van Gods tempel bij zijnen voorvaderen ter ruste gelegd, maar nog ten huldigen dage blijft zijn naam en gedachtenis bij het nageslacht in eer en zegen.

[Noten op deel I]

Wij gelooven den lezer geen ondiens te doen met de navolgende noten op deel I:

Inl. bl. IV. - De naam Legende beteekende eerst de verzen, welke men in de lessen der Metten las, maar word later aan de levens der Heiligen gegeven, omdat ze in de refters of eetzalen der kloosters moesten gelezen worden (quia legendae erant). *Pariset, l'Ange gardien, Revue relig. t. VI, p. 107.*

Bl. 39, O.L.V. beeld te Nunhem. - Het beeld waarvan sprake, werd te Ommel onder Asten gevonden op een 'heeken of yndpost' en in Asten's parochiekerk op O.L.V. altaar geplaatst en herhaaldelijk op gezegden 'yndpost' teruggevonden. Nu lieten de buurlieden eene houten doos of kastjen er om maken, tot dat zekere Jan van der Haven, een rijk koopman en zeevaarder, met zijn schip op eene zandbank vastgeraakt zijnde en in levensgevaar verkeerende, eene verschijning kreeg, waarin hij werd opgewekt het beeldje van O.L.V. te Ommel te gaan opzoeken en te verheffen. Het schip werd door een hevigen stormwind van de zandbank voortgedreven en kwam behouden in de haven.

Jan van der Haven bouwde eene kapel te Ommel, en liet het beeldje vergulden, maar het verguldsel viel er af; daarna liet hij er een vergulde schrijn voor maken, een schip ex voto geschilderd op een berd: 'Jan Van der Haven heeft O.L.V. van Ommel verheven'.

Mariken Joosten van den Ghoor bouwde er in 1539 een klooster van den derden Regel van den h. Franciscus, genoemd 'Mariënschoot'. Vele Limburgsche pelgrims gingen naar Ommel O.L.V. vereeren. Na den Munsterschen vrede kwam de heerlijkheid Asten aan de Vereenigde provinciën. De nonnen werden verjaagd in 1731. Zij vluchtten in het graafschap Horn, na eenigen tijd te Heithuizen hebben vertoefd, vestigden zij zich te Nunhem. Ook heette daar hun klooster 'Mariënschoot'. In 1798 word het opgeheven, de religieuzen verspreid, het beeldje koorde naar Ommel terug.

Zie nu het verhael Deel I, bl. 39 en terugkomst tot 3 maal toe van het wonderbeeldje. Enkele pelgrims van Nunhem gaan nog naar Ommel.

Zie 'Cort verhael der mirakelen, die te Ommel door intercessie der Moeder Godts syn geschied. Antw. 1631, by Guill. Verdussen, op O.L.V. kerkhof.'

Bl. 58, nota I. - De H. Maternus stierf volgens Browerus den 14. September 128 te Keulen.

Bl. 58, I. De bisschopsstaf enz. - De h. Valentinus, bisschop van Tongeren, stierf in 336 en is begraven te Maastricht.

Bl. 64, Leg. VI, einde. - De h. Servatius wordt afgebeeld in bisschoppelijk gewaad, met eenen sleutel in de rechterhand, terwijl zijn rechtervoet den draak der ketterij vertrappt.

Bl. 73, einde. - De h. Chlodulfus werd in 654 bisschop van Metz en overleed den 8. Juni 694.

Bl. 76. - De ballingschap van den h. Lambertus duurde zeven jaren. Hij stierf den marteldood op den 17. September 709.

Bl. 80. - De kapel van Haesdal onder Schimmert is aan den H. Hubertus toegewijd. Hij stierf den 30. Mei 727 te Tervueren bij Brussel.

Bl. 82, *Alle heilige bisschoppen van Maastricht*. - Dat zich het godsdienstig leven in het bisdom Tongeren-Maastricht, reeds vroeg heeft ontwikkeld en tot een zekeren bloei is gekomen, bewijzen de talrijke kerken en vrome stichtingen, die overal in dit bisdom verrezen. (Zie bl. 23, *Mich. Willemsen, Het zilveren jubelfeest van Z.H. Pius IX*. Maastricht.) Wanneer wij op die lange reeks van kerken en gestichten onze oogen vestigen, dan voorzeker mogen wij met heilige fierheid het hoofd verheffen, dan gevoelen wij, dat *wij* in ons vaderland de eerstgeborenen zijn in de kerk van Jezus Christus. Maastricht telde reeds zijn 20. bisschop toen de h. Willibrordus in het noorden van ons vaderland landde en zich bij den h. Lambertus in de prediking kwam oefenen. *Jos. Habets, Gesch. van het bisdom Roermond*, 1. deel bl. 93, 94.

Bl. 117. - De namen der twaalf bloedgetuigen zijn, Stephanus van Roermond; Albertus Winsem, kok; Joannes van Sittard; Erasmus van Maastricht; Mathias van Keulen; Hendrik Wellen; Willem Wellen, provisor; Joannes van Luik; Joannes Leeuwis; Severus van Coblenz; Vincentius van Herck; en Paulus van Waalwijk, hofkapelaan van den bisschop Lindanus. - De namen der opgehangen minderbroeders zijn Gorgonius van Meldert en Reinerus. De vermoorde kapelaan was Bartholomeus van Venray. De andere kapelaan, die in een put werd geworpen, was Godefridus van Stralen. Zie *J. Waterreus, De bloedgetuigen van Roermond*, in *Alm. Alb. Thijm*, 1875. - *Vestigranus*, in zijn *Theatr. Crudel. Haeret.* bl. 61, heeft het volgend onderschrift onder de afbeelding dezer gruweldaden geplaatst:

‘Te non ulla movet pietas, non sanguinis horror,
Innocui sanetas qui funere polluis aras;
Improbe! Sanguineam cui non compescere dextram
Majestas veneranda loci, nec conscia caedis
Relligio potuit, cum Divûm altaria ferro
Submis et sacras incestas sanguine vittas.’

Bl. 127. - Sage, van Saga, de Noordsche Muze; zij woont in de door koele golfjes omruishte Sökkrabek, on drinkt met Odin dagelijks uit gouden bekers.

De Sage onderscheidt zich van het sprookje hierin, dat zij altoos personen, tijd en plaats stipt bepaalt, terwijl zich het sprookje weinig daarom bekommert. 'Sage', zegt *Wirth, Deutsche Gesch.* dl. I, bl. 208, 'ist nun allerdings keine Geschichte, allein man würde sehr fohlgreifen, wenn man ihr jede Bedeutung und Beweiskraft absprechen wollte. Sie ist ohne widerrede dichterisch, und darum so ausgemückt, dass nicht das G a n z e auf geschichtliche Wahrheit Anspruch machen kann; doch wo sie Jahrhunderte lang in einem Volke gepflegt und fortgeflantz wird, da liegt ihr immer ein geschichtlicher Kern zum Grunde.'

Bl. 172. - Opschrift van Walram's graf te Roldue:

'Ipse fuit talis virtutibus; intperialis
Majeslas similem nescivit habere per orbem,
Limburgh dux, Archos Arlo, Comes in Luclemburch,
Walramus dictus, dux Henricus paler ejus.'

Bl. 177. - De B a l l a d e is oen gedicht, dat op eene overlevering berust. Bij de zuidelijke volkeren heet ze R o m a n c e . Zij treedt zelden anders op dan in een somber en tragisch kleedsel. Alle balladen behooren volgens het karakter der natie te zijn opgesteld. *Th. Van Rijswijck, Balladen, Voorwoord.*

Bl. 119. - De Teuten zijn lieden uit den burgerstand, die kleinhandel drijven, hunne koopwaren in steden en dorpen rondventen on de winsten daarvan gemeenschappelijk deelen. Men gaf hun dien naam, vermoedelijk omdat zij bij voorkeur in Duitschland, het land der Teuten of Teutonen, handel dreven. Zij vormden onderscheidene gezelschappen, die enkel uit personen waren samengesteld, welke uit eene Toutenfamilie voortsporen, of althans ingezetenen waren der plaats, die tot dat gezelschap behoorde. Elk gezelschap stond op zich zelf. (*Ch. Creemers, Aant. over Stramproy.*)

Het misbruik, dat eenige struikroovers maakten van de Teutenvereeniging, gaf den heer Eerevisse aanleiding tot zijnen roman 'de Teuten in de Limburger Kempen'.

Op den 31. Januari 1783 werden te Siemkensheuvel nabij Maaseik 50 Teuten gehangen. 's Avonds siddert nog de Kempenaar, als hij den heuvel voorbijgaat, die zich boven de vlakke heide verheft als een spook, dat van onder de puinhopen opduikt. Nare herinneringen staan met deze plaats in verband.

Bl. 235. - Schelkensbeek is gelegen te Reuver.

H. WELTERS.